

Українське Новацтво

Рік XVIII.

Січень-Березень 1982

ч. 1 (64)

З Різдом Христовим,
і Новим Роком!

Українське Козацтво

Рік XVIII.

Січень-Березень 1982

ч. 1 (64)

З М І С Т :

	Стор.
1. Наказ Кошового Отамана в справі нової Редакції та Адміністрації "УВ"	2
2. Святочні побажання від Проводу УВН	3
3. О. Лубська: Святий Вечір (вірш)	5
4. А. Кущинський: "Христос Родився"	6
5. А. Кущинський: З Новим Роком!	7
6. Б. Кравців: Тим, що в дорозі (вірш)	9
7. І. Франко: З Новим Роком (вірш)	9
8. о. М. Федорович: Христос народився на чужині	10
9. Д-р. М. І. Гута: "Приймаючи обов'язок..."	13
10. М-гр. Т. Волошин: Будьмо готові на поклик сурми!	18
11. М. Щербан: Майдан Софії (вірш)	21
12. М. Щербан: Герої Крут (вірш)	21
13. Д-р. М. Кушнір: Бій під Крутами	21
14. М. І. Гута: На порозі 65-річчя УВН	28
15. М-гр. Аріядна Шум: Шевченнова Концепція Української Держави	30
16. М. Копилівський: Соціал-демократи й військова справа в 1917 р.	38
17. В. Мошинський: З далекого минулого (спогад)	50
18. В. Симоненко: Народ мій е! (вірш)	57
19. Б. Лепний: У Різдвяні Свята (вірш)	57
20. Михайло Стельмах: Щедрий Вечір	58
21. Рада для СУН при СКВУ: Києву — 2.000 років; Державності України — 1.600 р.	68
22. Г. Гордієнко: Засвітали нозаченьки	71
23. Д. Мірчун: Зібрані твори Яра Славутича	74
24. М. Г. М.: Знайдено невідомі листи М. Грушевського	81
25. Анатолій Косматенко: Чебрець	82
26. Із хроніки УВН	86
27. Жертводавці-Добродії "УК"	87

Заголовна сторінка обкладинки — роботи митця Володимира Беднарського, Торонто.

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО

Кошовий Отаман

М. п., грудень, 1981 р.

МОЇ ДОРОГІ!

З великою радістю повідомляю ВШановне наше Членство, Передплатників, Читачів та Прихильників Козацької Ідеї, що, після довгих заходів, пощастило нам знайти людей-ентузіастів, які погодилися відновити появу "Українського Козацтва" — нашого журналу, що нівторо року тому перестав виходити.

Повсякчасні заходи Побратима Почесного Отамана УВК АНТОНА КУЩИНСЬКОГО — дотеперішнього головного редактора й адміністратора нашого журналу; Генерального Бунчужного ПЕТРА КОРШУН-ФЕДОРЕНКА; Побратима Значкового ОСИПА ІВАХА-БАЙДИ; Побратима м-гра ТЕОДОСІЯ ВОЛОШИНА й мої, як Кошового Отамана УВК — таки увінчалися успіхом.

Вітаю Побратимів: д-ра БОГДАНА СТЕБЕЛЬСЬКОГО, д-ра МАТВІЯ, І. ГУТУ та м-гра ТЕОДОСІЯ ВОЛОШИНА, як нових членів УВК, та рівночасно, як і нових членів Редакційної Колегії "Українського Козацтва", які вже почали свою редакторську працю.

Слід вірити (є всі дані на те), що в короткому часі, після довшої перерви, наш журнал почне знову періодично появлятися, як орган Українського Вільного Козацтва.

Новій Редакційній Колегії бажаю якнайкращих успіхів у її праці.

Зі щирого серця дякую ВШановному Побратимові — Почесному Отаманові УВК — Генеральному Бунчужному інж. АНТОНОВІ КУЩИНСЬКОМУ за Його віддану, безкорисливу, довголітню (понад 13 літ) працю в редагуванні та адмініструванні журналу, як також Його Високодостойній Дружині — Дорогій ПОСЕСТРІ ВАСИЛИНІ та Їх Дочці — нашій Дорогій ПОСЕСТРІ ВАСИЛИНЦІ — за Їх повну посвяту працю й поміч при експедиції журналу.

Всім дотеперішнім членам Редакційної Колегії, а саме: ВШ. Посестрі НІНІ КОТИС; ВШ. Побратимам — ПЕТРОВІ ФЕДОРЕНКОВІ,

ПАВЛОВІ БАБ'ЯКОВІ та ЄВГЕНОВІ КУРИЛЮКОВІ — щиро дякую за їхню дотеперішню віддану працю й допомогу в видаванні нашого журналу.

Всім Вам, Дорогі Посестри й Побратими, ще раз — щиросердечне козацьке "СПАСИБІ"!

Інж. МИХАЙЛО КОВАЛЬСЬКИЙ
Генеральний Значковий УВК,
Кошовий Отаман УВК.

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО

Кошовий Отаман

М. п., грудень, 1981 р.

З нагоди РІЗДВА ХРИСТОВОГО, НОВОГО БОЖОГО 1982-ро РОКУ та СВЯТОГО ЙОРДАНУ, від себе та від імені Генеральної Булави УВК, усім нашим Дорогим Посестрам та Побратимам усієї Козацької Братії, Редакції та Адміністрації нашого журналу й ВШ. Читачам "Українського Козацтва" та ВШ. Прихильнкам Козацької Ідеї — бажаю

Веселих Святт
і Щасливого
Нового Року

та

МНОГИХ, МНОГИХ ЛІТ! — у праці для добра України.

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

СЛАВІМ ЙОГО!

ВОЛЯ УКРАЇНІ!

СЛАВА КОЗАЦТВУ!

Інж. МИХАЙЛО КОВАЛЬСЬКИЙ
Генеральний Значковий УВК,
Кошовий Отаман УВК.

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО

Генеральна Булава

М. п., грудень, 1981 р.

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ, НОВИМ 1982-ТИМ РОКОМ

Усіх наших Високодостойних і Дорогих Посестер і Побратимів, а саме: Почесного Отамана УВК, Генерального Бунчужного інж. Антона КУЩИНСЬКОГО з його Висодостойною Дружиною — нашою Дорогою Посестрою ВАСИЛИНОЮ й Їх Родину; Кошового Отамана УВК, Генерального Значкового інж. Михайла КОВАЛЬСЬКОГО з Його Високодостойною Родиною; Генерального Бунчужного Петра КОРШУН-ФЕДОРЕНКА — колишнього Кошового Отамана УВК та Уповноваженого для справ створення нової Редколегії з Його Високодостойною Дружиною п-ні Юлією та Їх Родину; Високопреподобних Генеральних та Курінних Панотців — КОЗАЦЬКИХ КАПЕЛЯНІВ; ПОЧЕСНИХ КОЗАКІВ з Їхніми ВШановними Родинами; ПАЛАНКОВИХ і КУРІННИХ ОТАМАНІВ з Їхніми Управами та ВШановними Родинами; Всіх Дорогих Посестер і Побратимів — ЧЛЕНІВ УВК з Їхніми ВШановними Родинами; Членів РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ та АДМІНІСТРАЦІЇ журналу "Українське Козацтво" з Їхніми ВШановними Родинами; Всіх Славних УЧАСНИКІВ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ в рядах наших Геройських Військових З'єднань та Армій; ГЕНЕРАЛІВ, СТАРШИН, ПІДСТАРШИН і ВОЯКІВ Українських Збройних Сил; КОЛЬПОРТЕРІВ і ПЕРЕДПЛАТНИКІВ нашого журналу "У. К." та ПРИХИЛЬНИКІВ КОЗАЦЬКОЇ ІДЕЇ — Щиросердечно вітаємо традиційним нашим привітом:

ХРИСТОС РОДИВСЯ! — СЛАВИМ ЙОГО!

З Новим же 1982-тим Роком Божим, бажаємо всім КРІПКОГО ЗДОРОВ'Я, ЩАСТЯ та МНОГИХ і БЛАГИХ ЛІТ!

Воля Україні!

Слава Козацтву!

Інж. ВОЛОДИМИР ПАПІРЧУК

Полковник У. В. К.

Голова Ген. Булави УВК

Заступник Кошового Отамана УВК

Інж. МИКОЛА ТОПОЛЬНИЦЬКИЙ

Адм. Сотник УВК

Наказний Генеральний Контролер УВК

ВАЛЕНТИН РІЗНИК

Підполковник УВК

Начальник Канцелярії

Ген. Булави У. В. К.

ІРИНА РІЗНИК

Сотник Сан. Служби УВК

Заст. Начальника Канцелярії Ген. Булави УВК

З нагоди
ВЕЛИКОГО ПРАЗНИКА
РІЗДВА ХРИСТОВОГО та
НОВОГО РОКУ

щиросердежно вітаємо радісним
«Христос Родився!»:

Нездоланий Український Нарід
в Україні та у вільному світі,
Високодостойних Ієрархів, Ду-
ховенство та вірних Україн-
ських Церков — Віровизнать;
Відданих патріотів-борців за во-
лю України; Нескорених укра-
їнських політв'язнів у москов-
ських тюрмах і концтаборах;
Усіх незламних наших братів і
сестер, вигнаних ворогом з рід-
ної землі й хати, які караються
на засланнях та всі організацій-
установи української діаспори!
ХРИСТОС РОДИВСЯ!

Особливі вітання шлемо Вель-
мишановній Старшині та кадрам
Українського Вільного Козацтва;
Дорогим передплатникам, гита-
гам та прихильникам нашого жур-
лу та Високоповажаним Проводам

і Членству братніх українських
військово-комбатантських органі-
зацій та нашій вільній пресі.

Усім із глибин серця бажаємо
всього найкращого і благословен-
ної мудрості, братньої любови, ві-
ри, надії й сили для якнайкращих
успіхів у благородній праці.

Нехай Всевишній благословить
наш многострадальний нарід і в
НОВІМ 1982-гiм БОЖІМ РОЦІ
дасть Йому багато снаги й витри-
валості, не тільки гідно і з гестю
видержати вороже лихоліття, але,
й поборюючи його, нестримно та
незламно прямувати до остаточної
ПОВІДИ ДОБРА НАД ЗЛОМ, це-
бто до дня, коли СУВЕРЕННА і
СОБОРНА УКРАЇНСЬКА ДЕР-
ЖАВА стане дійсністю.

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

СЛАВІМ ЙОГО!

ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ!

**Реданція й Адміністрація
"Українського Козацтва"**

О. Лубська

СВЯТИЙ ВЕЧІР

Розірвалася нитка розлуки,
І роки розкотились намистом.
Хтось незгучно у шибку постукав,
Хтось узяв невидимий за руку, —
Веде в простір блакитно-імлістий.
Знаю, хтось на дорогах цих падав
Спотикався об гостре каміння.
В небесах промениста лямпада,

Аж до зір світляна колонада, —
Аж до зір

Материнське терпіння.

Знаю, хтось виглядатиме сина
На пригілку пожилої хати.

А його, що,

Казали, загинув,

На узліссі на гатах зустріну,—
Захистила

Ісусова Мати.

Розірвалася нитка розлуки...

Святий везір у шибку постукає,

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ — СЛАВІТЕ ЙОГО!

З Різдом Христовим та Новим
1982-м Роком Божим щиро й сер-
дежно вітаю:

Ієрархів всіх Українських Цер-
ков і Віровизнань;

Генеральних і Курінних Отців
Капелянів УВК;

Всіх Позесних Козаків;

Всю Козацьку Старшину;

Всіх Посестер і Побратимів
УВК з Іхніми Родинами;

Всіх Передплатників і Читачів
«Українського Козацтва»;

Всіх Прихильників Української
Козацької Ідеї;

Всіх колишніх Українських Ге-
нералів, Старшин і Вояків;

Всіх Українців доброї волі, які
в підяремній Батьківщині та на
гужий прагнуть до єдності в бо-
ротьбі за Визволення України.

«СЛАВА НА ВИСОТАХ БОГО-
ВІ!» — співали янголи тієї ночі,
коли «БОГ ПРЕДВІЧНИЙ НАРО-
ДИВСЯ»...

Ми, Українці, може більше, як
будь який інший нарід, маємо при-
гину й особливу потребу просла-
ляти Бога на висотах. Бо ж на на-
шу українську долю впродовж ві-
ків припадало так багато кривд,
страждань і поневірянь в бороть-
бі з різними займанцями за наше
право на свою державну волю...

А народжений у Вифлеємі Син
Божий перетернів так багато зну-
щань і страждань на землі перед
своїм славним ВОСКРЕСІННЯМ...

Наш нарід віками йде Його слі-
дами та з вірою в НЬОГО певно
дійде до свого воскресіння, до во-
лі, до відновлення своєї Християн-
ської Держави...

Від глибин душі гаряче бажаю
ВСІМ ВАМ міцного здоров'я, сил
фізичних і духовних, козацького
завзяття й оптимізму, потрібних
для успіхів в житті особистому,
родинному та в громадській пра-
ці і службі для здійснення святої
ідеї відродження Козацької Само-
стійної Соборної Християнської
Держави України!

Тож закликаю вірити постійно
в перемогу вічної Християнської
Правди над неправдою й насиль-
ством, вірити в непереможний дух
волі української нації... Марні на-
магання нашого ворога всіма си-
лами зломити той наш волелюб-
ний дух козацької нації... Невбла-
гана історія повільно, але вперто
й певно поступає вперед до здій-
снення стремління нашого народу
на Рідних Землях. Там він вже
все дужче, сильніше та палкіше
виявляє своє кредо — мати волю
і свою національну державу. До-
сі там той рух опору проти зазі-
хань Москви лише жеврів, але гим
далі, то він вже розгорається в
ширший, непогасимий огонь...

«Світи ж ти, зоре, понад хмари,
Роз'яснюй ніз і тьму тюрем,
І заведи наш рідний нарід
У наш і Божий Вифлеєм!»

Такі слова поета усусуса (УСС)
Романа Купчинського пригадай-
мо у СВЯТ-ВЕЧІР, коли на небі
засяє перша везірна зіронька...

А щоб ми догнали того сво-
го й Божого Вифлеєму, то ще і
ще раз повторюю і закликаю, не
лише любити Україну і працюва-
ти кожному на своєму місці і при
своїх обов'язках для ідеї її звіль-

нення, але й **ВІРИТИ** у непере-
можність духа нашої нації, а з
тим і в успіх нашої боротьби.

«Бо знов прийдуть роки
бурхливі і суворі й скажуть:
«ЗДОБУВАЙ, ЯК ТИ

ГОТОВИЙ?»

Тоді така лиш сила

прапор вдержить вгорі,
ЩО З ВІРИ ВИРОСЛА й
З ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВИ».

Такі золоті слова написав Бог-
дан Лепкий. Прошу не забувайте
про них.

Антін Кущинський
Погесний Отаман УВК

З НОВИМ РОКОМ — З НОВИМ ЩАСТЯМ!

Цим щастям і радістю для нашої козацької братії є відновлен-
ня видавання нашого журналу під новою Редакцією. Отже після пе-
рерви «УКАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО» позне, як і донедавна виходити
періодично що три місяці, позинаючи від січня 1982 року. Так нам
пощастило, слава Богу, виконати наші обіцянки та оправдати споді-
вання передплатників та читачів «Українського Козацтва» і всіх при-
хильників Української Козацької Ідеї, яких ми закликали до терпе-
ливого та довірливого озікування в нашому «Важливому повідом-
ленні», що появилось було в попередньому зислі «УК» (квітень-зер-
вень 1980 р.) на ст. 79-80.

Минуло вже півтора року від того часу, коли то наш журнал
перестав виходити, бо тодішній Редакції та Адміністрації «не хватило
пороху у порохівницях», щоб продовжувати його видавання.

Прийшлося для добра справи шукати нових і молодих редак-
торів та іншого міста, де можна б було друкувати журнал без стіз-
нення.

Несподівано виявилось, що знайти переємців для виконання
цих завдань, було дуже трудно. На протязі півтора року ми, а саме:
Кошовий Отаман побратим Інж. М. Ковальський, поодинокі глени Ге-
неральної Булави УВК та дотеперішній редактор — автор цих рядків
— звертались до багатьох кандидатів та провадили часом довші пер-
тракції аж з п'ятнадцятьма кандидатами на редактора «УК».

Були вони ідейні люди, й віком молодші від нас, а деякі з них
були кваліфіковані журналісти, й фахові редактори, були й науков-
ці, письменники й поети й то навіть козаки з діда-прадіда — щирі
симпатичні козацької ідеї. Майже всі вони виявляли своє заінтересу-
вання й засаднигу згоду взятись до нашої праці. Але з бігом часу,
по детальнім ознайомленні з обставинами праці та після обміркування
своїх персональних місцевих обставин, вони відмовились, не зва-
жаючи на факт, що на позатку їх праці, ми мали до диспозиції по-
трібні фонди в готівці, а також обіцяли їм поміг у постаганні ма-
теріалів до дому. Приємно підкреслити, що, помимо довшої перерви
у появі журналу, не перестали ним інтерисуватись зисленні його пе-
редплатники і взагалі читачі. Доказом цього були не лише листи

від них з запитаннями та різними побажаннями, але й самогнне присилання передплат на дальші роки. Мало того: наші добродії прислали нам теж більші і менші дари на пресовий фонд «УК», що збільшило його запасний капітал. Виказ цих пожертв слід буде опублікувати при найближчій нагоді.

Мабуть рідко яке видавництво журналу може похвалитись таким станом та такими щирими й довірливими приятелями — своїми передплатниками й гитагами. Честь Вам і слава — Дорогі Побратими!

З часом слабшала вже надія, що нам пощастить знайти когось, хто погодився б редагувати наш журнал.

«Шукайте а знайдете!» — каже приповідка, ми й шукали і як багите — знайшли. Завдяки енергійному Курінному Отаманові — побратимові Осипові Івахові, в порозумінні з Курінним Отаманом Чорнієм та при активній допомозі Уповноваженого Генеральної Булави для справ журналу побратима Петра Коршун-Федоренка, пощастило приєднати до редакції «УК» наступні особи: мгр. Теодосія Волошина, д-ра Матвія Гугу, та д-ра Богдана Стебельського. Всі три жителі Торонта.

Негайно після цього, 21-го жовтня 1981 року побратим Петро Коршун-Федоренко скликав нараду, в якій крім згаданих запрошених редакторів, взяли угасть: Отаман Паланки побратим Петро Петренко, й отаман місцевого Куреня побратим О. Івах. На цій нараді рішено приступити негайно до праці, щоб на позатку нового 1982 року видати перше гисло відновленого «Українського Козацтва».

Вірю, що любов і вірність невмирущій Козацькій Ідеї додадуть сили й завязття нашим переемцям у видаванні нашого журналу, як важливого зв'язкового органу організаційної мережі Українського Вільного Козацтва та як виховно-усвідомляючого патріотизного органу для всіх українців доброї волі. Слід теж вірити, що нові редактори не лише його воскресять, але й піднесуть його зміст і організаційне знагнення. Такого успіху щиросердежно їм бажаю!

А тепер зі своїм «прощальним словом» щиро звертаюсь до всіх дотеперішніх довголітніх передплатників, кольпортерів, гитагів й прихильників «УК».

Найперше, гаряче дякую від себе і від моїх дотеперішніх співпрацівників за Вашу довголітню прихильність, за довір'я, моральну й фінансову підтримку, а також за Вашу вибагливість і терпеливість при озікуванні відновлення нашого журналу. Закликаємо Вас і далі інтересуватися і дорожити своїм журналом, присилати своєчасно передплату, бути його дописувагами, приєднувати нових передплатників, та дбати про те, щоб зростає постійно його пресфонд. Закликаємо Вас теж ставитись прихильно та з повним довір'ям до нової Редакції й Адміністрації «УК» й щиро їм допомагати в їхній відповідальній праці.

На кінець дякуємо нашим дорогим побратимам: Петрові Коршуніві-Федоренкові — колишньому Кошовому Отаманові та колишньому моему заступникові, співредакторові «УК»; Отаманові Паланки — Побратимові Петрові Петренкові, Отаманові Куреня — Побратимові О. Івахові за їхні труди для добра нашого журналу.

Найсердезніші побажання всіх благ для всіх Вас з Козацьким привітом Воля Україні! Слава Козацтву! — засилає,

Антін Кущинський — колишній (1968-80) головний редактор і адміністратор «Українського Козацтва».

Богдан Кравців

ТИМ, ЩО В ДОРОЗІ

«Ой, забарився місяць у крузі»...
З народної колядки

Тим, що в дорозі, місяцю ясен,
ой, що в дорозі в ніз оцю темну
в далекім полі одним-одніські
як біла далаз і біле небо,

тим, що в дорозі збилися з путі,
по бездоріжжю в заметах блудять,
і перед ними ніщо не світить,
лиш озі і біла хуга, —

тим, що в дорозі мають за друга
і за кохання тільки багаття,
в якім згоряють, як шлях
бездомні,
їх серце й одважні думи, —

всім тим в дорозі, місяцю ясен,
дай же багато золота-срібла,
світлого сяйва, хай воно душі
і бездоріжжю й шляхи освітить, —

то і зрадіють ті, що в дорозі,
ой, що в дорозі зимної ногі,
то і зрадіють, місяцю ясен,
поки їм зійде світле сонце!

З НОВИМ РОКОМ

З Новим Роком, браття милі,
В новім щастю, в новій силі
Радісно вітаю вас
І бажаю, щоб в здоров'ю,
В мирі, з братньою любов'ю
Відтепер ішов вам гас.

І бажаю, щоб трудяще
Те життя вам якнайкраще
Без біди минуло всім,
Щоб думками ви міцніли,
Богатіли, не бідніли,
Щоб веселий був ваш дім.

І бажаю, щоб ви згідно,
Спільно, свідомо, свобідно
Йшли до спільної мети.
В своїй хаті жить по свому,
Не коритися нікобу,
Лад найкращий завести.

Щирій праці — Бог pomoже!
Дай вам, Боже, все, що гоже!

І. Франко

**Митрофорний Протоієрей
о. Микола Федорович
напелян полковник УВК.**

ХРИСТОС НАРОДИВСЯ НА ЧУЖИНІ

Всемиловитий Господь дозволив нам знову дінжатися Різдва. Розповідаючи про народження Ісуса, Євангелист Лука передбачує майбутнє життя Спасителя на землі, також подає судьбу Його святого благовістя: "І породила Вона, Діва Марія, свого первенця сина, і Його сповила, і до ясел поклала Його, бо в господі їм місця не стало". (2:7). Від першого дня побуту Сина Божого на землі, не було для Нього місця. Христос народився на чужині, далеко від родинного місця своєї святої Матері-Диви, ще й до цього поза Вифлеемом, на полі, де стояло сховище від дощу й бурі для місцевих пастушків і їхнього скоту.

На Христовій батьківщині володіли короновані злочинці. В далекому поганському Римі сидів на престолі "божеський" імператор Август, а в близькій Юдеї сидів ставленик його — жорсткий Ірод. Обидва дійшли до влади вбивствами, інтригами, насиллям. Обидва поводилися як злочинці, тирані. Ірод — ані грек, ні жид, ані римлянин,

а мішанець ідумейського походження — це, на думку істориків, була найбільша потвора в людському тілі, що її бачило тогочасне століття. Цей варвар поганського роду, низенько гнув спину перед римлянами, вдавав освіченого грека, щоб імпонувати поневоленим жидам. На престіл "Юдейського царя" він діставався тим, що повбивав усіх з родини свого попередника, а опісля згладив зі світу й свою власну родину.

Саме цей коронований виродок так сильно налякався, коли почув від Трьох Мудреців, що у Вифлеемі народився "Цар Ізраїля", Син Божий. Щоб позбутися майбутнього суперника, Ірод дав наказ своїм воякам вимордувати в Вифлеємі та його околиці всіх немовлят та дітей до другого року життя включно. В часі панування такого жорстокого тирана народився Син Божий.

Ні місця, ні спокою не було для Спасителя від перших днів Його життя. Не було їх і опісля впродовж цілого Його земського життя. Були наруги! В Галилеї, Самарії, Юдеї... скрізь, де Він благовістив зустрічали Його часто різні перешкоди і пониження.

Христос став "чужинцем" у своїй батьківщині, був в очах книжників і фарисеїв "ворогом" свого народу. В чисто людському значенні, ціле Христове життя на землі було скитанням від города до города, від села до села. Недаром наш Спа-

ситель сказав був про Себе, що, мовляв, лисам у норах і птицям у своїх гніздах краще живеться, як Йому.

А як тепер приймають Христа?... Не краще, як колись у часах злочинця Ірода. Сучасний світ відійшов далеко від того праведного життя, що його об'явив нам Син Божий. Усі червоні кремлівські володарі, і то без винятку, — це по дусі, неначе рідні брати горезвісного Ірода царя. Кожний з них — це така сама жостока, а то й жорстокіша, потвора для світу, як і колишній мішанець жорстокий Ірод був для нашого Спасителя.

Колишній ворог Христа дав був наказ повбивати тисячі немовлят-дітей тільки в одній області юдейської землі, а кремлівський Ірод-сатрап Сталін, на початку 1930-их років, дав був наказ вимордовувати, зморити голодом по всій Україні мільйони українців, без розбору: і немовлят, і старших дітей, і дорослих, іншими словами всіх — молодих і старих. Яна жахлива паралеля, в якій другий приклад жахливіший від першого!

Сучасний кремлівський сатрап — це втілений Ірод-потвора! Він же своїми атомовими мегатонами загрожує сьогодні цілому світові тотальною руїною. Гроза новітнього Ірода, під знаком серпа і молота, бродить по світі і несе з собою безбожництво, облуду й поневолення. До самих берегів Америки приблизився меч цієї грози і то вже не з метою знищити одну особу, чи націю, а все людство. Чи не божевілля потвори?!

Хоча "не було" для приходу Спасителя відповідного місця в будь-

якій господі в Вифлеємі, то воно, як не дивно, знайшлося для Нашого Месії поза містом, де й народився в Своему царському достоїнстві, байдуже, що між пастушками і звірятами. І сюди, до бідної стайні, з дарами прибули три царі, щоб Його привітати.

І пізніше, коли Христос почав навчати. Він не мав багато звеличників Свого благовістя, але Він, а не Ірод і його наслідники, став натхненником і Володарем світу! Багато лженаук і лжетеорій виринало, падало і зникало за останні дві тисячі років, а Боже Євангеліє залишалося незмінним. Пантеїзм, нігілізм, матеріалізм та різноманітні соціалізми, включно до большевизму-комунізму, якщо й залишаться то тільки як мemento-осторога перед злом, а наука Христа й надалі, на всі віки, буде для людства життєдайною і невичерпною криницею всіх благ.

Тінь злочинця-Ірода залягла над світом мрякою ненависті до особи й науки Сина Божого. Сьогодні в одній п'ятій частині земного глобу переслідують Христа. Та ми свято віримо, що допуст і терпелівість Божа виявляє час-до-часу свої межі й прийде ще час, коли там, де ще сьогодні панує злоба, неправда й безбожне бузувірство, заговорить Божа справедливість і повернеться до людей добро, воля, людська гідність, любов і щастя.

З нагоди цього річного празника Різдва Христового, приготуймо для нашого Спасителя достойну зустріч. Розкриймо перед Ним нашу душу, станьмо з очищеним серцем біля вбогих Його ясел і віддаймо себе Його опіці, бо Він Бог Всемо-

гучий, що зійшов з небес не задля одиниць, чи гурту вибраних, а задля спасіння нас усіх. Він прийшов, щоб подати руку потребуючим поміччю, пригнобленим і покривдженим.

Сідаючи до Святої Вечері, ми, що живемо в країнах вільного світу і можемо свobodно й урочисто обходити наші національні, світські і релігійні свята, не забудьмо й про нашу Батьківщину-Україну. В церкві, співаючи "З нами Бог", згадаймо душі Героїв, які захищали волю і честь українського народу. Молитовною думкою завітаймо до тих наших знедолених братів і сестер по крові, що караються в московсько-більшовицьких тюрмах, концтаборах і засланнях. Згадаймо

і тих наших рідних, яким ворог забрав прадідівську землю і переселив їх насильно, як наприклад, наших покривджених лемків, які примушені були покинути свої чудові нарпатські бескиди та полонини та йти на чужину коротати своє життя в далекій, непривітній стороні.

Без радощів і покищо без надії на "могучих цього світу" страждає Україна, де "навіть молитись ворог не дасть" і їй пішлим наш щиросердечний Різдвяний привіт — Христос Родився! Славім Його! Бо за словами Віри Ворскло:

"Христос народився на чужині
У кожному серці і хаті.

Та не народивсь ще в Україні:
Там правда ще досі розп'ята".

*Щиросердечно вітаємо з Радісним Празником Різдва Христового та Новим Роком Почесного Отамана УВК Ген. Бунчужного Інж. Антона Кущинського, Кошового Отамана Ген. Значкового Інж. Михайла Ковальського, Ген. Бунчужного Інж. Петра Коршун-Федоренка, Побратимів Козаків та Їхні Родини, Редакцію і Адміністрацію Квартальника "Українське Козацтво", Рідних і Приятелів, Учасників Визвольних Змагань, та всіх Українських Патріотів та Людей Доброї Воли
Христос Народився — Славім Його!*

*Ген. Знач. Інж. ПЕТРО ПЕТРЕНКО з Дружиною та Дочкою
ОКСАНОЮ*

Д-р М. І. Гуга

“ПРИЙМАЮЧИ ОBOB'ЯЗОК”

(Думки та натяки)

Приймаючи обов'язок редагувати журнал — “Українське Козацтво”, — ми, члени нової Редакційної Колегії, а зокрема автор цих рядків, знали, що беремо на свої плечі доволі важкий тягар. Ідеться ж бо про редагування журналу, в якому, попри культурно-громадські, політично-державницькі та релігійно-церковні справи, чималу роллю відіграє військова проблематика. В додаток, цей журнал — це орган української парамілітарної організації зі специфічною орієнтацією на вивчення та пропагування славних військових, а особливо козацьких традицій та на плекання високих чеснот українського воїна та прямуювання до ідеалів динамічного козацького лицарства, зокрема. І вкінці — це орган організації, яка, маючи свою ідеологію, та плекаючи по-своєму українські національно-державницькі ідеали, ставиться рівночасно доброзичливо до всіх, без винятку, тих наших культурно-громадських, політичних та релігійно-церковних середовищ, які стоять виразно на українських самостійницько-державницьких позиціях. Таке становище журналу — гідне підкреслення та особливої уваги.

Новий склад Редколегії “У. К.” намагатиметься мати на увазі незаперечну істину, а саме, що журнал мусить бути цікавий, щоб заінтересувати собою широкі круги читачів, а серед них, обов'язково, молодь — оте дозріває українське покоління, яке завтра має прийти на зміну старшим. Слід працювати над вихованням молодих кадрів, бо без них кожній організації, спільноті, а тим самим і нації загрожує самоліквідація — смерть.

У своїй цілеспрямованості наш журнал і надалі, при посиленій якісній селекції, повинен акумулювати якнайбільше першорядного матеріалу, який у майбутньому міг би стати джерелом причинків до історії української нації та її культури.

Слід одначе пам'ятати про те, що такі чесноти справжньої науки, як *старанність, доброчесність, зрівноваженість та об'єктивність* у т. зв. російській (до певної міри і в польській) науці, а особливо в ділянках історії та історіософії, як теж літератури й культури тощо, давно вже зникли. Ворог наказав своїм "ученим" ці чесноти легковажити й їх, з антонімічною цілеспрямованістю, консеквентно і свідомо замінювати відповідно спрепарованими та перекрученими фактами, щоб, в ім'я своїх загарбницьких цілей, постійно *фальшувати історіографію*. Якщо траплялося, що якийсь совісний, справжній учений, поступав інакше, то вони його негайно ліквідували: якщо не фізично, то морально, позбавляючи такого "ненормального сміливця" всякої, не тільки наукової, кар'єри. І такою пофальшованою історіографією користуються вчені вільного світу. На жаль багато з них у своїй наївності роблять це безкритично й до певної міри несвідомо, а інші, з лінивства чи "наукового нехлюйства", або навіть задля особистого користолобства, *свідомо помагають фальшувати історію й цим чином, "volens-nolens"*, стаються поплентачами "псевдонаукового холуйства". Давати належну й негайну відсіч цьому, зобов'язані наші наукові установи, але й наша преса не звільнена від цього обов'язку.

Насуваються теж і думки про плекання вояцького духа з тією метою, щоб більше не повторився в нас жалюгідний факт нехтування, а то й повного заперечення своїх збройних сил і то тоді, коли ця збройна сила для існування української держави була *"conditio sine qua non"*. Не було б дивно, якщоб таке щось притрапилося народові, який перший раз у своїй історії дочекався можливості творити свою державу, не маючи ніяких власних зразків зі свого минулого. Але, що це трапилося українцям, то це таки дивно. Україна ж дала великих князів та ще й завойовників, хоробрих лицарів-дружинників, а опісля зродила динамічну Козаччину з її великими гетьманами, полковниками та й героїчним рядовим козацтвом. І, на диво, цих світлих зразків не бачили в І-ших Визвольних Змаганнях ті, які мали претенсії бути проводом народу. Вони були невігласами і в своїй наївності, опаморочені соціалістичною мряковиною, неначе духово поглухли, бо не чули голосних, виразних слів великого гетьмана Мазепи, який у своїй думі-вірші, подаючи своє національне політично-державницьке кредо, закінчує відомою золотою істиною:

*"Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права!"*

Як бачимо, то завдань чимало. Сама Редакція, без постійної співпраці широкого круга дописувачів, не зможе їх виконати. Треба одначе вірити, що дописувачі будуть, а якщо так, то успіх журналу — запевнений.

На протязі 17-ти минулих літ журнал "Українське Козацтво" просперував дуже гарно. Це можна ствердити вже хоч би на основі

тільки кільканадцятьох його поодиноких чисел з різних років, які були до диспозиції. Покищо теперішня Редакційна Колегія не має ще до своєї диспозиції скомплетованих річників, а це першорядна konieczність. Та це переходовий стан і в короткому часі Редакція такі комплекти дістане.

Одною з характеристичних рис журналу є різноманітність та багатство його змісту й, як уже було згадано, його толерантність до інакодумуючих. Цей факт додає журналові ще більшої вартости. І за це треба висловити подяку й *признання дотеперішній Редакційній Колегії*, а особливо головному редакторові — *інж. Антонові Кущинському*, який був її душею.

Нова Редакція старатиметься не бути гіршою від своєї попередниці.

Для автора цих рядків праця над журналом з козацькою тематикою — приємна й корисна під різними соціологічними та психологічними аспектами. Поринаючи думками в козацькі часи, розкриваються перед нами картини з нашого минулого, в якому домінуючу роллю відіграє українська людина, яка рисами свого характеру так дуже нагадує сучасний тип українця. Про цю "людину" слід у цім місці навести думки одного із дослідників Козаччини — колишнього учителя автора цих рядків — проф. д-ра Івана Рибчина:

"Динаміка вдачі української людини проявила себе особливо виразно в добі Козаччини (16-18 сторіччя), яку можемо назвати добою соціальних афектів. Традиції тієї доби й досі ще живі в українському народі. Сліди її знаходимо в сучасних партизанських рухах в Україні. Тепер ще нуртують величезні з соціологічного погляду — сили та прояви енергії в захопленні українців козацькою романтикою...

Треба ствердити, що розуміння й належна оцінка позитивів і негативів динаміки української психіки поглибилися на протязі останнього сторіччя. Історики й історіософи є свідомі того, що, при належному раціональному використанні величезної динаміки української психіки, ця потужність енергії духа й почувань могла б запевнити тривалу побудову державности"... (Проф. д-р Іван Рибчин: "Динаміка Українського Козацтва", УТГІ — Мюнхен, 1970 р.).

Як бачимо, то сучасна динаміка української психіки передалася нам у спадку від нашої Козаччини і тому ця остання така нам близька й сприйемлива. З цього факту вириває для нас питання, чи не слід було б, у міру потреби й доцільности, в сферу української національно-державницької політики та стратегії, вводити, попри інші, також і *козацький фактор*, як базу, а то й як мобілізуючу силу для своїх плянувань і дій. Ідея козащини — жива на всіх просторах України, а особливо в її центральних та східних областях. Вона може бути першорядним засобом пропагування та плекання *українських самостійницьких ідей*, особливо серед українських національно

малосвідомих кругів, які внаслідок обставин, часу, як теж і прямого ворожого тиску, почали байдужніти, а то й відчужуватися від українства. *Ревіндукувати* такі загублені душі — це наш національний обов'язок і велику поміч у того роду акціях може дати нам саме *"ідея Козаччини"*. Вона ж бо ще найкраще відчиняє нам шляхи, що ведуть до найдальших закутин етнографічних українських земель, а особливо, якщо йдеться про такі важливі для України геополітично-стратегічні пункти, як напр.: Слобожанщина, Донеччина, деякі прикаспійські терени, Кубанщина, Крим тощо. Ці терени є першорядної ваги, бо вони стоять, як одні з перших, у ряді основних передумов і запорук для побудови, захисту та скріплення *суверенітету української держави* та її належного й всестороннього розвитку, так під економічним, як і культурним оглядами.

Динамічна Україна зі своєю кількатисячною історією й культурою має всі дані бути самостійною, державною країною. Про це свідчить її світле минуле. Київська Русь-Україна, як одна з наймогутніших та найкультурніших країн середньовічної Європи, а опісля й Козаччина, яка в своїй динаміці зуміла створити зразки демократичного державного ладу, як предвісника модерного західноєвропейського та американського демократизму, хоч цього факту чомусь до сьогоднішнього дня неodobачає, або не хоче добачати і багато "вчених" і "політиків". А американський демократизм нагадає в дечому наш — козацький, як наприклад: в Україні гетьман був виборний і він до найвищого державного проводу добирав собі таких осіб, які на його думку були найкращими, і подібно сьогодні в США вибраний президент покликає до уряду тих осіб, які, на його думку найбільше для цього кваліфіковані.

Багато насувається думок, та не місце всіх тут згадувати, все ж деякі з них, включно до натяків про "широкопростірні концепції — доктрини" на Сході Європи й на "грані двох світів", у яких Україна мала б відограти провідну роль, щоб виконати свою історичну місію, варто було б розвинути й ширше опрацювати. Дай, Боже, щоб появлялися статті й більші праці на тему *"Як бути Україні?"* Такі праці конечні, бо вони виховують, поширюють горизонти знання і підносять, не тільки одиниці, але й ширші народні круги, на вищий рівень політичної освіти та культури. Дай, Боже, щоб такі праці, базовані на найновіших здобутках науки (особливо археології) разом із перестарілою вже, але все таки вартісною, працею Юрія Липи під заг. *"Призначення України"* (в якій, до речі, треба би провести тут і там переоцінку вартостей), були незабаром субстратами для творення дальших, щораз то досконаліших, синтетичних праць.

І на кінець наших розважань та "концепційних" натякань хочеться сказати: приємно працювати в редакції журналу, де плекається світла козацька традиція, на базі якої можна творити концепції з далекосяжною проекцією в майбутнє, які в сучасну пору є, та й у май-

бутньому будуть, пекучою потребою для української нації в час її завзятої боротьби за своє існування та безперервного намагання здобути собі належне місце в колі вільних і культурних народів світу.

Дай, Боже, щоб і наш журнал взяв участь у процесі шукань найкращих способів для розв'язки наших пекучих національних проблем. Це було б, не тільки введенням чогось нового на його сторінки, але й поширенням горизонтів заінтересувань, при чому він в основному й надалі залишився б органом Українського Вільного Козацтва з метою глибинно й всесторонньо пізнавати традиції та плекати ідеали лицарських козацьких, і взагалі — вояцьких чеснот.

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ

Щиросеречно вітаємо Почесного Отамана УВК Генерального Бунчужного та Колишнього Редактора Квартальника "Українське Козацтво" Інж. Антона Кущинського, Кошового Отамана УВК Генерального Значкового Інж. Михайла Ковальського, Генеральну Булаву УВК, Генеральних Капелянів, Єрархів, Духовенство й Пасторат Українських Церков, Героїчний Український Нарід на Рідних Землях, всіх Політичних В'язнів у поневоленій Україні, Проводи всіх Українських Організацій і Інституцій, а зокрема Учасників Визвольних Змагань та всі Комбатантські Українські Організації. Голову Нагородної Ради Хреста УВК Генерального Значкового Інж. Петра Смородського з Його Управою. Новозатверджену Редакцію і Адміністрацію Квартальника УВК "Українське Козацтво" та Їхні Родини, всіх Читачів, Передплатників, Кольпортерів та Прхильників Нашого Журналу.

Всіх Отаманів Паланок, і Куренів та Їхні Управи, Почесних Козаків та все Козацтво і Їхні Родини.

Новій Редакції і Адміністрації Нашого Журналу складаємо на руки Генерального Бунчужного Інж. Петра Коршуна-Федоренка наші окремі побажання успіхів, сили та витривалости у Вашій важкій і відповідальній праці.

ХРИСТОС НАРОДИВСЯ — СЛАВІМО ЙОГО!

*За Управу Паланки Канада Схід, (Курені: 4, 11, 27, 37).
Ген. Значковий УВК Інж. Петро Петренко — Отаман Паланки і
Голова Гонорової Ради.*

Знач. УВК Осип Івах-Байда — Заступник Отамана Паланки.

Теодосій Волошин
БУДЬМО ГОТОВІ
НА
ПОКЛИК СУРМИ!

(Слово, виголошене на святочному бенкеті в Торонті, 1981 р.)

"Український Народі! Твоєю силою, волею, словом утворилася на українській землі свобідна Українська Народна Республіка. Здійснилася давня мрія твоїх батьків, борців за волю і право робочого народу!...

Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу"...

Уривок з IV-го Універсалу.

Святкування самостійності і соборности України та відмічування пов'язаних з ними світлих подій та чинів, включно до героїзму, має для нас велике виховно-повчальне значення. Воно особливо велике і важливе для нашої молоді та й для майбутніх грядущих українських поколінь.

Втративши свою самостійність, український нарід зазнав жорсткого поневолення під різними окупантами, які по своєму господарили на загарбаних українських землях і безнарно використовували їх багатство і нарід ля своїх цілей.

Довготривале перебування під різними займанцями мало свій негативний вплив, що ніс певну шкоду цілості українського народу. Поодинокі займанці намагалися денаціоналізувати, деморалізувати та дискримінувати підлегле їм українське населення. Очевидно, що з українського боку був завжди рішучий спротив і ні один окупант не мав бажаних ним успіхів. А все ж таки час робив своє: в наслідок поневолення, різних життєвих умовин, чужих мовно-культурних впливів та рівночасно з браку свобідного контакту поміж собою, до по-

одиноким віток розчленованої української нації, під різними окупантами, почали, на відтинках мови, звичаїв-побуту, віровизнання тощо, закрадатися своєрідні позначки порізненості. І хоч наслідки таких впливів не були аж такі, що їх не можна було б подолати, то все ж таки вони до певної міри порізнили синів і дочок однієї нації, а в деяких окремих, рідких випадках декого з них відчужили від українського материка.

Самостійність і соборність українських земель дала українському народові можливість об'єднатися не тільки фізично, але й духово в одну українську націю, в один національний моноліт, у своїй власній державі.

І так після довгих віків неволі **Четвертий Універсал** Української Центральної Ради проголосив відновлення **Української Самостійної Держави** і таким чином день 22 січня 1918 року став одною з переломових епохальних дат новітньої історії України.

В Четвертому Універсалі бачимо повну перемогу волі і прагнень українського народу, завершення одного етапу довгого і складного процесу української національної революції, яка з самих початків, не зважаючи на великий ентузіазм і зрушення стихійної сили української нації, зазнала чимало перешкод і ударів не тільки від чужих, а й від своїх. За цю, висловлену в Четвертому Універсалі, найвищу українську національну ідею, за ідеал самостійної соборної держави, пролито море української і ворожої крові, як у минулому, та і в найновіших часах нашої визвольної боротьби.

Синтезою української національної революції став акт злуки всіх українських земель в одну самостійну соборну державу, проголошений 22 січня 1919 року, в Києві, на Софійській площі:

... **Від нині зливаються** в одно віками відділені одна від другої частини України — Галичина, Буковина, Закарпаття і Придніпрянська Україна в одну Велику Україну.

Сповнилися відвічні мрії, для яких жили, і за які вмирали найліпші сини України. Від нині є тільки одна незалежна Українська Народна Республіка"...

Незважаючи на наші невдачі в боротьбі з нашими ворогами, а особливо з московсько-большевицьким і польським окупантами, в якій ми ще раз втратили свою державну незалежність, ідея Самостійної Соборної Української Держави вже остаточно визріла і стала живою дійсністю в душах мільйонів нескорених синів і дочок українського народу. Революційні процеси, що відбуваються у різних формах у наші дні на землях України, виразно показують, що молоде покоління послідовно, хай і нарізно, продовжує плекати ідею боротьби своїх батьків задля здійснення національно-державницьких ідеалів. Воно нескорене, горде, геройське. Вирощене на відданій, героїчній боротьбі українських армій Перших Визвольних Змагань і на подвигах легендарної УПА та відчайдушних борців українського підпілля УВО-ОУН, нове покоління дає нових "месників дужих", для яких ідеалом життя стала Суверенна Соборна Українська Держава.

"В трудну годину народилась воля України".... сказано в 4-тому Уні-

версалі. Україна була обеззброєна тодішнім своїм політичним проводом, що, замість власної національної армії, проповідував творення "народної міліції". **Українське воїнство**, що ще недавно на українських військових з'їздах, виявляло свою готовість багнетами боронити державну самостійність України, було **здемобілізоване** й частинно здеморалізоване ворожою пропагандою й нерішучою політикою свого уряду.

І коли після проголошення 4-того Універсалу, наприкінці січня 1918-го року, на Україну сунули московські червоні орди Муравйова, щоб зайняти Київ і знищити молоду українську державу, в цей трагічний для України час, щоб обороняти волю й честь українського народу, стала до бою з большевицьким наїзником українські шкільна молодь! Пропам'ятного **29-го січня 1918-го року, під Крутами**, відбувся кривавий бій, який для української нації мав переломове значення. **Крутянська молодь** була першою, що жертвувала себе на службу нації і своєю молодістю гарячою кров'ю підписала акт відновлення української держави. Вона ж започаткувала новий етап збройної і завзятої боротьби з ворогом.

Крути стали символом нескореної України, покликком до збройного чину. Тому теж річниця крутянського чину пов'язана органічно з усіма нашими державотворчими актами і вони для українського народу стали великими святощами. Командування **Української Повстанської Армії** в "Наказі на день 22 січня 1946 р." підтвердило загальне і велике значення згаданих актів такими словами:

"День 22 січня — це наше найбільше національне свято — **Самостійної і Соборної Української Державности**...

Ідеал 22 січня — це наш всенародній ідеал, наше прагнення і наша ціль! Пригадуємо, що не зложимо зброї, не перервемо боротьби, не завернемо з шляху національної революції, доки знову не здійснимо цього великого святого ідеалу, доки не здобудемо Української Незалежної Держави"...

І другий документ — це "**Наказ на Свято Крут**" (29 січня 1946 р.), в якому командування УПА заявляє: "Лицарі Крут — це наші попередники і наші виховники!! Безсмертна, геройська легенда Крутів — це наш заповіт і джерело сили нашої революції"!!!

Окрилені державотворчими актами **22-го січня 1918 і 1919 рр.** з їхніми — IV-им Універсалом і соборністю та невідлучною крутянською легендою, як теж актом проголошення самостійної **Карпатської України** — 15-го березня 1939 р. з її героїчними Карпатськими Січовиками, і вкінці найновішим державотворчим актом **30-го червня 1941** р. з його відчайдушною ОУН та легендарною Українською Повстанською Армією — УПА, — ми цього року, відмічуючи у хронологічній черговості їхні 63-ті, 42-гі й 40-ві роковини, гордимось ними. Вони ж свідчать про життєдайну силу української нації, її постійну, рішучу, повсякчасну і незламну волю та героїчну готовість, при найближчій нагоді, вибороти собі належне рівноправне місце серед культурних державних народів світу.

Будьмо готові на поклик сурми!

Микола Щербак

МАЙДАН СОФІЇ

Як він пресвітло висогіє
І рветься рвійко у блакить,
І променіє, і горить,
Той день, той день, свята Софіє!

Тоді, ненаже із руїни
Підвівся Київ — грізний вал —
І заgrimів Універсал
Про волю й долю України.

Немов би засіяло небо
І Володимирська Гора,
Коли від Збруга і Дніпра
Зійшли брати й сини до Тебе...

Нехай же світиться, Майдане,
Наймення світлее Твоє!...
Як сонце сходять і встає,
Ми вірим: Україна встане!

ГЕРОЇ КРУТ

Сніги, сніги... Вихрить завія.
Над Києвом вітрюга віє,
Мов дихає нітьма сторіг...
Та світиться майдан Софії —
Юнацтво, сповнене надій,
Іде до Крут в сігневу ніг...

Пішли... І задрожало поле...
Ударив бій — і крик, і кров,
Героїв кров, щоб ти, монголе,
У славен Київ не пройшов!

...Там, над Дніпром, де б'ється
хвиля,

Де слава їх вінками вкрила,
Відважних лицарів-синів, —
Сія Аскольдова Могила,
І душі їх — незрима сила! —
Благословення до боїв!

Д-р Михайло КУШНІР

БІЙ ПІД КРУТАМИ

"Спом'янім у пісні славу Крутів,
Найсвятіше з наших бойовищ!
Крути! Крути! Смолоскип в майбутнє!
Піднесімо наші душі ввищ!"

22-го січня 1918-го року. Настала велика історична хвилина, що нагадувала останні роки панування гетьмана Богдана Хмельницького, коли-то Україна була незалежною державою. На таку хвилину треба було чекати аж 260 років і вона, нарешті, прийшла!

Та в трудну годину народилася воля України. Родилась вона серед боїв і крові, бо кожний шматок української землі треба було

боронити від ворога, що з усіх сторін заливав Україну своїми загарбницькими ордами. Тепер усім стало ясно, що тільки перемога України над московськими загарбниками може забезпечити існування Української Держави.

Щойно відгомоніли слова IV-го Універсалу, що всьому народові сповіщали великий день відродження України, щойно замовкла солодка серцю музика софійських дзвонів, а вже столицю України, золототверхий Київ, схвилювали тривожні вістки:

— Большевики зайняли Харків! Харківський Комітет дістав підмогу з Москви! — передавалось з уст до уст. І так щодня, щогодини тривожні вістки хвилювали столицю, напружували атмосферу.

— Большевики зайняли Лівобережжя. Большевики йдуть на Київ! Вже в Охтирці, вже в Конотопі, в Лохвиці, в Прилуці, в Пирятині...

В такій напруженій атмосфері Українська Центральна Рада поспішно збирала військо. Та виявилось, що український уряд мав цього війська мало. Не слухали керівні діячі, рік тому, пересторог Миколи Міхновського, а тепер було вже пізно. Багато військових частин збільшевичилось і на них не можна було покладатися. Та щоб там не було, Центральна Рада вирішила боронити Київ і спинити наступ московсько-большевицьких військ, що з Лівобережжя прямували на столицю України.

На чолі українського війська став Симон Петлюра. Розгорілася боротьба на життя і смерть. Брала в ній участь не лише військові, бойовики багатьох фронтів, а й молоді юнаки, студенти та гімназіяльні учні.

В ці тривожні дні українська молодь столиці України переживала епос свого національного переродження. Ще вчора національно неусвідомлена, нині — вже сповнена гарячою любов'ю до свого рідного народу, — бажала чином засвідчити свою вірність Україні. Куди не глянеш — всюди блискучі від зворушення очі юнаків, гарячі слова, бурхливі дискусії, палкі промови, затиснені п'ястuki. В грудях цієї прекрасної української молоді загорілось полум'я. А навколо — сновигались байдужі, обдурені й приспані ворогом, "обивателі", "хахли", "малороси"...

І знову з фронту вістки — тривожні, сірі, мов січневе небо, що сповило український степ.

— Гей, орда північних варварів вривається в саме серце України! Гей, на поміч! В кого б'ється вільне українське серце — ставай у бойові ряди!

Наказ проводу кликав до боротьби, до оборони державности, всіх — старих і молодих.

На цей розпачливий заклик першими відгукнулись українські юнаки, учні військової школи. І вони пішли з гордо піднесеною головою, щасливі, що можуть чином засвідчити свою любов і вірність Україні. А за ними, мов тінь — журливі думи рідних.

**

У пізній вечір 26-го січня 1918-го року зв'язковий старшина Генерального Штабу доручив Малій Раді спішну телеграму з фронту: "Сильні відділи большевиків посуваються в напрямі Бахмацького вузла, на залізничній лінії Конотоп — Київ. Силами, якими розпоряджаєтесь, негайно обсадити залізничний вузловий пункт — станцію Крути. Зв'язок з Осадним Корпусом. Позицію вдержати за всяку ціну".

Тієї ж ночі зформувалися відділи, призначені на оборону станції Крути. Крім кількох невеличких військових відділів, тут був і Помічний Студентський Курінь, що складався із студентів Київського університету св. Володимира і учнів вищих клас Української Кирило-Методіївської гімназії, заснованої з вибухом революції в 1917 році. Комендантом Юнацького Куреня призначено сотника Омельченка.

Наказ про відхід на фронт хлопці зустріли грімким "Слава!" Шапки полетіли вгору, дружні стиски рук, радісні оклики — "Слава Україні!" Юнаки забули й про військову дисципліну, підхопили на плечі свого сотника і вирушили на майдан перед казарму. Ледве вдалося силою загнати їх до ліжок. Та ще довго не спали юнаки, мріяли про славні походи й перемогу над ворогом. Їм увижались, вичитані з романів, герої, аж врешті, над ранком, сон подолав їх розпалені мрії...

**

День 27-го січня був напрочуд гарний. Небо покрилось блакиттю, сонце заливало своїми проміннями вулиці. Від Дніпра віяв ніжний вітер, сніг іскрився райдужним блиском.

О год. 11-й Помічний Студентський Курінь вирушив у похід. Юнаки — виструнчені, поважні й зосереджені. Тендітні руки схвильовано стискали ружниці, ноги вибивали такт військового маршу об твердий брук вулиці. Сонце вириналило з-поза дахів будинків і своїми проміннями пестило голови юнаків, озолочувало тризубці на їх шапках та ковзалось по дулах ружниць. А вони йшли мовчазні і горді.

На розі Володимирської вулиці зібралась громада людей — гімназисти нижчих клас, студенти, дівчата, родичі юнаків, знайомі.

— Вже йдуть, уже йдуть! — понеслось між громадою.

Наблизився рівномірний стукіт ніг. Замаєли білі хусточки, піднесли руки на привітання. Гімназисти підбігали до військових рядів своїх старших щасливих товаришів і, схвильовано, кликали:

— Прощайте! Вертайтеся переможцями!

А у відповідь з рядів маршуючих громом понеслось: "Слава Україні!"

І разом з окликом із юнацьких облич зникла удавана суворість. Заграла юнацька усмішка, а з уст вирвалась грімка, широка степова пісня, як відгомін далеких козацьких походів:

“Гей гук, мати, гук,
Де козаки йдуть, —
Щаслива тая доріженька,
Куди вони йдуть...”

— Щаслива вам путь! — несеться від громади.

Зірвався вітер від Софійського майдану, -залопотів блакитно-жовтий прапор над головами юнаків. Вітер пірвав і пісню, поніс її — їх останнє прощання столиці — вулицями міста.

Вже пройшли... Вже зникли... Лиш пісня ще гомонить, үсе тихше й тихше... Громада мовчить, бо не одне серце, мов пташка з клітки, рветься за куренем, за юнаками...

**
*

28-го січня, вечір. Студентський Курінь та декілька інших відділів залягли в окопах перед залізничною станцією Крути. Вислано розвідку й наладжано зв'язок.

Юнаки напружено вдивляються в далечінь, чекають ворога. Але довкруги тиша. Тільки десь далеко-далеко відзиваються собаки. З-за обрїю виринуло червоне колесо місяця і вкрите снігом поле замерехтіло іскорками інею.

Разом із сяйвом місяця завітала в курінь радість і веселість. Зникли напруження і настороженість. Юнаки зібрались групками в куточках окопів, посипались дотепи й придүшений сміх. А довкруги в полі тиша, тільки вітер співає в телефонічних стовпах, тільки десь далеко-далеко брешуть собаки.

Наймолодший стрілець куреня Юрко Левченко, үчень сьомої кляси гімназії, відбіг набік і б'є руками від морозу.

— Жорка, — кепкує хтось із старших, — не роби нам встиду, не втечи до мами.

“Жорка” спалахує образою і гнівом. Підбігає до гуртка:

— Ти дүрний! Я тобі кажу, що москалів не боюся! Хай тільки прийдуть, а я їм відплачусь за всі знүцання, за каторги, за неволю, за пролиту кров, за...

І не докінчив. Ридання здүшило мову хлопця, а по його обличчі струмочками потекли сльози.

А довкруги тихо, тільки вітер співає в телефонічних стовпах, тільки десь далеко-далеко брешуть собаки.

**
*

По півночі вернулась розвідка. Всі затихли, тільки серця б'ються в грудях дзвонами. Тендітні, закостенілі руки стискають рүшниці.

Шепотом повзе по окопах вістка: “Большевики довгими колонами посуваються по шосе з Бахмача на Комарівку й Плиски. Застави ворога три кілометри від нас”.

В окопах заметушились. Накази команди, розташування частин, застав, визначення стійок.

І знову тиша.

Місяць приблід, степ застелився млою. Триста пар юнацьких очей уп'ялись у темряву — чекають ворога.

.

Кінчалась ніч, з темряви виринав пропам'ятний день 29-го січня. Десь на якомусь хуторі перекликались півні. В окопах причаєні юнаки лежать тихо, непорушно. У висках збуджено стукотить кров, тіла тремтять від холоду, а вони ждуть, ждуть ворога.

Від Остра зірвався вітер і поніс перед собою стовпи сніжної пилюки. Мряка розривалась шматками. На сході проясніло небо — над обрієм зарожевілись хмари. А юнаки ждуть і ждуть ворога...

І раптом ранішню тишину прорізав страшний грюкіт. Високо над головами юнаків заколихались клуби диму і на окопи злетів дощ заліза. А потім другий, третій, четвертий — грюкіт за грюкотом, грім за громом чергувались безперервно. Град олова заливав передпілля, летів на окопи. Десь поблизу метушились санітарі, чути було зойки ранених. А юнаки принишкли, грудьми припали до стінок окопів, стискаючи в руках ружниці...

Розриви шрапнелів замінили вибухи гранат. Щохвилини із сніжного поля підіймались стовпи куряви й диму, щохвилини повітря прорізував зойк ранених вояків. Грюкіт гармат не втихав, він ріс, могутнів.

Черепашиною ходою плентався час, хвилини ставали роком. Уже й сонце високо на небозводі, покрите сірою, перерivanoю, заслоною хмар, а рев гармат не втихав.

І нагло — тиша, що після жахливого грюкоту видавалася несамовитою. Хвилююча й пригнічуюча тишина. Настали довгі мертві хвилини.

І знову несподівано тишину розбудив оклик котрогось з юнаків: — Вже є, отам, дивіться!

Юнацькі постаті випростувались, ставали навшпиньки, визирали з окопів. У юнаків гарячково жевріли очі...

А там на обрії, на сніжному полі, посувалася сіра стрічка... Все ближче й ближче, вже видно ряди наступаючого ворога. Щохвилини від них відриваються малі цятки, що стрибками кидаються вперед і зникають.

В окопах заметушились. Все ожило. Юнаки займають вигідніші становища, готують амуніцію, перекидаються короткими словами. А ворог підсувається все ближче й ближче...

Окопами понісся шепіт: "Не стріляй, видержи!" Але схвильовані юнаки на правому крилі не видержали: загальну тишину сколихнув постріл, а потім другий, третій — ціла сальва.

Ще ружничний димок не простелився по полі, а вже з придорожньої канами, яких двісті метрів від окопів, кілька сотень ворожих

вояків кинулись на юнаків із диким криком: "У-р-а-р-а!" Вдарили скоростріли, посипались рүшничні сальви — лави московських бандитів рідшали...

Юрко Левченко, оцей наймолодший козак у задовгій шинелі, не зважаючи на перестороги товаришів, виліз з окопу, приклякнүв на снігу і стріляв-стріляв. Краплі поту котилися з-під закиненої на потилицю його шапки. Він важко дихав, раз-у-раз ладував рүшницю і за кожним пострілом вигукүвав: "А маєш, маєш, маєш!"

Не втерпів і Микола Золотарчүк, сміхүн күрєня, якого товариші прозвали :дзигю". Він вискочив з окопу, затанцював на одній нозі, мов індїянин, підніс вгору рүшницю і кричав: "Бий їх, с... синів, бий!"

Передпілля окопів вкрилося трупами московських большевиків. Ряди ворога зникли.

Знову запанувала тиша, та недовго, бо появились нові лави наступаючого ворога. І знову затаракотїли күлемети, посипались рүшничні постріли. Над окопами здїймався синій димок...

Раптом, дєсь недалеко, вдарили московські күлемети і понесли смерть в окопи...

Було ясно, що малі українські відділи не встоять проти великої, шеститисячної московської сили. Треба було думати про другу частину одержаного наказу й українські відділи, що разом із Юнацьким Курєнем боронили станцію Крути, під охороною скорострілів відходили в напрямі Чернігова.

В окопах залишився тільки геройський Юнацький (Студентський) Курїнь...

А бій не втихав. Тріскотїли скоростріли, лүнали рүшничні постріли, над окопами здїймався синій димок.

Вже й сонце, окутане хмарами, перекотилося за південь, а бій не вгавав. Тільки ряди молодих героїв рідшали, а лави московських бандитів підсувались ближче й ближче. Поле вкрилося трупами, з-поза них висувались нові ряди москалів, що з ревом сүнули на окопи.

Оточені ворогом з усіх сторїн, рештки молодих героїв вискочили з окопів і кинулись у рукопашний бій.

І оці юнаки, рүки яких ще недавно гортали сторінки книжок — несли на своїх штиках смерть ворогові. Бились завзято, не знали пощади ні до ворога, ні від ворога.

Напір московських большевиків дужчав. З рядів наступаючого ворога вистүпив старшина і закричав до юнаків: "Реб'ята, бросьте вїнтовки, а то всіх вас перерїжемо!"

Коротка павза, а потім, мов на команду, з грудей юнаків залүнали: "Нїколи! Слава Україні!"

І знову зчинився страшний гамір боротьби на життя і смерть... Рідшали ряди героїв, один за одним падали вони на рідне снїжне поле і в передсмертних судорогах кликали: "Хай живе Україна!"

.

Під Крутами над сніжним полем зависла ніч. З-за хмар виглянув блідолиций місяць і освітив українські Тернопіли... На полі трупи молодих героїв, притрушені снігом... А довкруги тиша. Тільки вітер у телеграфічних стовпах співав колискову пісню юнакам, розносив по Україні сумну-сумну вістку...

**

Крути — це перше зірвання лаштунків невідьничої комедії, що відбулась у час революції 1917 року на українських землях. Це перше прозріння, що влада — це боротьба, а держава — кров і залізо.

Крути — це воскресіння по довгих століттях, обірваної Полтавою, української національно-визвольної війни з лютим ворогом України — московським загарбником. Щойно Крути дали початок правдивої нашої національно-визвольної революції, а не ті формальні дати, що мали тільки паперову вартість.

Крути започаткували нову добу в нашій історії і без них навіть Акт 22-го січня 1918 року був би лише документом без підпису. Бо такі акти не досить тільки “проголосити”, їх треба здійснити ціною крові і життя.

Кривавий підпис під Актом 22 січня покладали діти, „первоцвіт нації” — юнаки і студенти, і припечатали його своєю героїською смертю. На славу Україні й сором “батькам народу” — оглухлим і осліптим “хахлам”.

“Саме від Крут — каже Євген Маланюк — не тільки психологічно, а й хронологічно — починається в нашій житті тип Новітнього Українця, тип, що намагається надавати проявам українськості цілих справжнього, вже національного стилю”.

**

“Чужинче! Йди і Україні
Скажи, що звершений наказ!
Хай не сумує: на руїні
Збудуємо нові твердині
І в бій підемо другий раз!

Скажи, що шлях покажуть Крути,
Що замість терня — ореол,
Що Україні вічно бути,
Про Україну всім почути,
Бо світу це новий престол!”

Володимир Янів
("Визвольний Шлях")

1917

1982

НА ПОРОЗІ 65-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА 1917 — 1982

Стоїмо на порозі ювілейних святкувань *Українського Вільного Козацтва*, організації, яка, на базі славних козацьких традицій, у країнах поселення української еміграції, вела безупинну працю для плетання українського *вояцького духа* та реалізації українських національно-державницьких ідеалів. Ця організація *своїм корінням сягає* в наше минуле, а саме *в часи І-ших Визвольних Змагань*.

Українське Вільне Козацтво — учасник боротьби за волю України від 1917 р.

65-річчя з дня заснування УВК — свято, не тільки його членства, але й *широких кругів української спільноти* в діаспорі, бо *Українське Вільне Козацтво* — це колишня армійська частина українських збройних сил. Воно своїми грудьми захищало молоду українську державу від ворожих наступів.

Пам'ятаймо, що

1982-ий рік — це ювілейний рік УВК

і відповідно до цього плянуймо нашу працю.

В цій справі, з рамені Генеральної Булави під проводом Кошового Отамана УВК, для загалу членства та його організаційних клітин, *появляться своєчасно відповідні інструкції-накази*.

Редакція "У.К." вже тепер звертається з *проханням* до ВШ: Прихильників козацької ідеї — Приятелів УВК, Читачів нашого журналу, а зокрема — до його Співробітників, *присилати* на адресу Редакції "У.К." свої *статті-дописи* з підхожою для друку різноманітною і, по змозі, ювілейною тематикою.

Організаційні ж клітини УВК (Курені, Паланки) просимо вивертати вичерпні звідомлення про свою працю і їх, разом з відповідними ілюстраціями (фотографіями, графіками тощо) надсилати для поміщення на сторінках нашого журналу.

Просимо подбати, щоб надіслані *фотознімки* відповідали друкарським вимогам. Вони поинні бути *виразні й, в основному, чорно-білі*. Кольороі фото звичайно непадходящі для виготовлення добрих чорно-білих репродукцій, а на кольорові, з причини високих коштів, наш журнал не завжди може собі дозволити.

Слід отже пам'ятати, що для ілюстрації та документації праці кожної організації велику роль відіграють відповідні фотознімки. Тому пам'ятаймо подбати завжди про те, щоб усі наші імпрези, а принаймні головні, відбувалися з участю доброго фотографа, який, крім кольорових, зробив би теж, у важних моментах, певну кількість і чорно-білих фото. І треба також пам'ятати, що фотографія має тоді повну свою вартість, коли вона точно й відповідно пояснена.

За скорє надіслання матеріалів до друку будемо дуже вдячні.

Січень, 1982 р.

За Редколегію:

М. І. Гута

З Різдом Христовим і Новим Роком Вітаємо Рідних, Друзів і
Знайомих, Колег-Співредакторів Квартальника "Українське Козацтво",
Побратимів Козаків та Їхні Родини,
"Христос Народився — Славимо Його"

АННА і МАТВІЙ ГУТИ з дітьми: МАРТОЮ, ЮРІЄМ та РОМОЮ

"Христос Родився"

Рідних, Приятелів, Побратимів Козаків та Їхні Родини, Редакцію і
Читачів "Українського Козацтва" з Різдом Христовим і Новим Роком
щиросердечно вітають:

ЛЮБА, ТЕОДОСІЙ і ЛЕСЯ ВОЛОШИНІ

Аріядна Шум

ШЕВЧЕНКОВА КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тарас Шевченко і вільна, від нікого незалежна, суверенна й соборна Україна зі "своєю правдою, і силою, і волею" — це два нерозлучні поняття. Це освячена Шевченкова правда, що наснажує душі синів і дочок Матері-України і закликає їх: "... вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте" — і рівночасно непокоїть та тривожить постійно гнобителів та супостатів, які намагаються цю Матір-Україну пригнобити і поневолити.

Ворог колись боявся і тепер боїться цієї великої правди, тому переслідував її ще за життя Шевченка й сьогодні переслідує ще жорсткіше. Це завдавало українському народові та й завдає йому сьогодні чималих ударів, а то й болючих жертв. Для унагляднення такої жорсткої дійсності, вистачить поникатися на заслання та ганебне знуцання над нашим Пророком в назематах царських цитаделей, — якщо йдеться про минуле, а в сучасному — московсько-більшовицькі тюрми, концтабори і заслання, включно до численних замучених жертв, як напр. Алла Горська.

Генієм свого духа Шевченко взяв під свій покров бездолений український нарід. Він біля тих, яким ворог заборонив говорити — біля беззбройних "рабів німих", поставив на сторожі **своє Слово**, оту могутню зброю, яка мала повсякчасно обороняти українську націю перед ворожим наступом. І сьогодні Шевченкове Слово стоїть на сторожі бездоленого, але нескореного українського народу.

Ворог дошкульно відчуває всюдиприсутність Духа Великого Пророка, який заповів, що не покине ланів і гір, доки Дніпро не "понесе з України у синє море кров ворожу". Він теж заповів, що не шукатиме своїй душі спокою, а літатиме над Україною і сторожитиме над Нею, аж поки Вона не пірве кайдани. Яка могутня, спасенна, але й страшна

клятьба! Вона могутня і спасенна — для знедолених “рабів німих”, а страшна й загрозна — для наїздника-супостата. Таке міг сказати тільки хтось великий!

Пригляньмося ближче до постаті Шевченка, яка, хоч вмерла — не упокоїлась і далі, після смерті, терпить і діє.

Шевченко той, що мав виконати своє завдання, щоб сповнити свою **місію супроти своєї надії**, виростав і дозрівав у самоусвідомлюванні від маленької дитини. Хоч і важко повірити, але фактом є те, що **хлопчина**, народжений серед найбідніших, серед тих, що були мов “Скити сірооні, погоничі, рабів раби”, в селянській тісній хаті, в родині кріпака, засуджений на досмертне невільництво, — в основному самочинно, скоро і належно усвідомив собі свою роллю. Якась внутрішня сила, гін пізнавання — жадоба знання і вроджений талан компенсували кріпацтво та сирітство малого хлопця та підназували йому підготовлятися до свого виступу: читав Сквороду, читав великих Отців Церкви, вивчав напам'ять Давидові Псалми, пізнавав минуле свого народу, слухав rado оповідань свого розумного і бувалого діда:

Бувало, в неділю, закривши мінею,
По чарці з сусідом випивши тієї,
Батько діда просить, щоб той розказав
Про Коліївщину, як колись бувало.
Як Залізняк, Гонта ляхів покарав.
Столітнії очі, як зорі сяяли.
А слово за словом сміялось, лилось...
Як ляхи конали, як Сміла горіла.
Сусіди од страху, од жалю німіли.
І мені, малому, не раз довелось
За титаря плакати. І ніхто не бачив,
Що мала дитина у куточку плаче.
Спасибі, дідусю, що ти заховав
В голові столітній ту славу козачу:
Я її онукам тепер розказав...

Кріпацтво та сирітство усамостійнювали малого Тараса в його праці над собою. Сприяв цьому й батько майбутнього Пророка. Він же, хоч сам кріпак, походив з козацького роду. В його душі, десь у надрах, скривалися духові скарги, приспані життєвими злиднями, і вони час-до-часу відзивалися. Завдяки їм кріпак Григорій бачив, що син його, Тарас, — вийнятова дитина, тому й ніякого матеріального спадку йому не залишив. Батько помітив у свого русявого сина іскру Божу і відчув, що його майбутнє буде янесь надзвичайне, найправдоподібніше — велике.

Дитинство Тараса проходило у пізнаванні минулого України:

Давно те минуло, як мала дитина,
Сирота в ряднині, я колись блукав,
Без свити, без хліба, по тій Україні,
Де Залізняк, Гонта з свяченим гуляв.

Давно те минуло, як тими шляхами,
Де йшли гайдамани, — малими ногами
Ходив я, та плакав, та людей шунав,
Щоб добру навчили...

В цьому спогаді минулого Шевченко подає образ свого характеру, який вже в дитинстві мав окреслений контур. Його зворушували шляхи слави його предків, і він, маленький, відчував, що він мусить зайнятися справою майбутнього цього народу, який так терпів у сучасну пору. Він хотів учитися, учитися за всяку ціну, приготуватися до чогось великого, — до чого? — він сам ще й не знав. Але знав одне, що мусить пізнати **добро**, мусить підбудовувати свої моральні вартості, без яких ніякий чин не може дати доброго плоду.

Так огортаючи своїм зором минуле — сучасне — і майбутнє, Шевченко трактує Україну в космічному аспекті, в'яжучи поняття її добра із загальнолюдським добром. І в цьому, загальнолюдському аспекті, нема в нього зупинки на половині дороги. Правда між людьми мусить бути:

... Повинна бути, бо сонце стане
І осквернену землю спалить...

Та із цілої кулі земської найважливішою була йому Україна. Вона, одна, найкраща на цілім світі:

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра...

Шевченкова Україна — це поняття неспівмірно ширше від самого географічного поняття території. Україна — це в першу чергу комплекс долі людей, "мертвих і ненароджених" Шевченкових "земляків", "в Україні й не в Україні сущих". Це вся історія народу в своїм невинним марші від найдавніших часів через Шевченкову сучасність у заховане від людського ока невідоме майбутнє.

Візія майбутнього, яка ставала перед віщими очима Пророка, не була відірвана від пережитої ним гіркої претяжкої дійсності, ані від пламеніючого орифламою слави минулого. Але минуле України, хоча й дорогоцінне душі Шевченка, не було в його очах покрито тільки німбом святости: він дивився на нього очима справедливого судді, аналізуючи кожну подію, кожну постать "мірилом праведним" свого поняття нації і її добра. В своїй справедливій критиці Шевченко не щадив навіть найбільш заслужених постатей. Наскільки важливою є особиста мораль осіб, що займають високі державні пости — Шевченко показує у поемі "Царі" ("Старенька сестро Аполлона..."), в якій він, як Іван Предтеча, не щадить гострих слів упіменень царям, царевичам чи князям:

... Так отакії-то святії
Оті царі. —
Бодай кати їх постинали
Отих царів, катів людських...

... Бо де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи.
Нащо ж себе таки дурить?
Ходімо в селища, там люди,
А там, де люди, добре буде,
Там будем жить, людей любить,
Святого Господа хвалить.

Держава мусить мати чистих серцем провідників. Чим вищий пост, тим більші вимоги. Але особиста доброта і чистота в державного мужа — це ще не все. Провідник народу — чи то цар, чи князь, чи гетьман, несе відповідальність за долю своєї нації, і все, що він робить, мусить бути корисне для неї. Тому найгостріша критика Шевченка вдаряє і по постаті, яку він дуже любить, але до якої має особливий жаль за Переяслав. Ідеться тут, очевидно, про великого гетьмана, визволителя України з-під ляцького ярма, який на заході мав титул "Рекс Козакорум", — Богдана Хмельницького:

... Якби то ти, Богдане, п'яний,
Тепер на Переяслав глянув!
Та на замчище подививсь!
Упився б! Здорово упивсь!
І препрославлений козачий
Розумний батьку!... і в смердячій
Жидівській хаті б похмиливсь
Або в калюжі утопивсь,
В багні свинячій.
Амінь тобі, великий муже!
Великий, славний! Та не дуже...
Якби ти на світ не родивсь
Або в колисці ще упивсь...
То не купав би я в калюжі
Тебе преславного. Амінь.

Як бачимо, Шевченко дуже гостро й слушно картає гетьмана за його промах, та пропри це й поважає його. Бо ж Хмельницький був одним із виразників тієї України, на яку Шевченко був задивлений із великим пієтизмом і захопленням, бо це була Україна, якої поет найбільше прагнув і за яку молив Бога. В Хмельницькім він бачив "славу дідівщини", ясновельможних гетьманів "у золотих жупанах". Він для Шевченка був символом державної сили та козацької воєнної слави:

... військо, як море червоне,
Перед бунчуками, бувало, горить,
А ясновельможний на воронім коні
Блисне булавою — море закипить...
Закипить і розлилося
Степами, ярами...
Лихо мліє перед ними...

В уста сироти Яреми Галайди вкладає Шевченко свої бажання:

“... Козак оживе;
Оживуть гетьмани в золотім жупані;
Прокинетесь доля; козак заспіва:
“Ні жида, ні ляха”, а в степах України —
О Боже мій милий — блисне булава!”

Візію повернення в Україну гетьманату і дуже позитивну характеристику Хмельницького, як людини, подав Шевченко в монолозі першої душі містерії “Великий льох”. Там Хмельницький представлений як справжній батько свого народу. Так і називали козаків своїх отаманів, зверталися до них, вживаючи улюбленої фрази: “батьку отамане”. Хмельницький і його дружина, гетьманша, жили як одна родина із співжителями села Суботова. Ось теплі слова Прісі про гетьмана і його дружину:

.
А гетьманша було вийде
Та й кликне в будинок,
Он де клуня. А там мені
І фіг, і родзинок —
Всього мені понадає
І на руках носить...
А з гетьманом як приїдуть
Із Чигрина гості,
То це й шлють було за мною.
Одягнуть, обують.
І гетьман бере на руки,
Носить і цілує.

У постаті Гетьмана, такого близького до народу, до “найменшого брата”, провідника України, що стояв на сторожі “праведного закону”, поет бачив ідеал державного мужа, подібного до Вашингтона. Шевченкове звернення:

... Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось — таки колись! —

це не шунання за чужими зразками для своєї держави й її законів, бо їх Україна вже віддавна мала в формі вільного й щасливого життя в Козацькій і Гетьманській Україні. Тільки в часах Шевченка все це ворог потоптав і не було в Україні ані своєї держави, ані “праведного закону”: для царської Росії рівність громадян і свобода думки була не то новою, а прямо чужою, далекою психіці московського народу, який за слушною опінією Солженіцина, ніколи не міг і тепер не може жити без диктатури. Чужі, ворожі впливи займанців принесли багато шкоди українській нації. Шевченка це болить. Він бачить довкруги себе наслідки впливу чужої духовності на рідну, українську, колись чисту, і не щадить носіям чужих думок свого сарказму і “святого гніву”:

Оглухли, не чують
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають, —
Людей запрягають
В тяжні ярма. Орють лихо,
Лихом засівають.

.
Схаменіться, недолюдни,
Діти юродиві!

.
Розкуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя правда,
І сила, і воля.

Тільки "своя власна хата", отже — своя держава, може охоронити як слід чистий духово нарід від чужих, згубних впливів.

Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя.

Мудрість чужинців — добра для них самих. Для своєї користі "на Січі мудрий німець картопельну садить", для своєї користі німці нас називають як їм захочеться — то "монголами", то "слав'янами". А ми?... Ми мусимо пінзати самі себе, читаючи свою "славу", як каже Шевченко, "од слова до слова". Тоді вона оживе — "добра слава, слава України".

Шевченко не уявляє собі якоїсь нової, іншої Матері-України, відмінної від тої, що була славною в минулому. Він хоче, щоб вона воскресла такою, якою вона була:

Воскресни, мамо! І вернися
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.

І ще раз донір Хмельницькому, тому може найбільшому, в опінії Шевченка, синові, на якого мала велику надію Мати-Україна, надію на того "великого, славного" гетьмана, що, на жаль превеликий, довів Україну до найстрашнішої руїни. Критиці політичної помилки Богдана Хмельницького присвятив Шевченко деякі найсильніші свої твори, як, напр., "Розрита могила", і особливо — "Великий льох". Така, свого роду, наполегливість дорікань свідчить, що Шевченко дуже високо цинив українську державність і дуже сильно вболівав душею над її втратою.

В Шевченковому понятті держава, як бачимо, в'яжеться із образом своєї хати, в якій одна родина може жити в повній гармонії, пов'язана кровно і звичаєво. Це метафоричне окреслення держави як хати з'являється в Шевченка лише раз — хоч "хата", чи "своя хатиночка" в нього виступає дуже часто, але вже в прямім або півметафоричнім розумінні. Зате окреслення України як Матері — повторяється у поета багато разів. В дяених випадках постать Матері є алегорична, як, напр., у "Розритій могилі". Але є випадки, коли Матір означає кровну, психологічну і моральну єдність суспільства, того нового, ідеального суспільства:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Отже справедлива держава, на оновленій землі, очищеній від гріхів самолюбства і знуцання над слабшими — це є родина, в якій існує любов і посвята. Такою бачить Шевченко Україну в минулому. Такою він її хоче бачити в майбутньому. Тому він звертається до Матері-України з заклинком:

Воскресни, мамо! І вернися
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.

Чиї ж то гріхи несе на своїй душі Україна? Ясно, Богданові. І вона, Мати, з болем у серці каже:

Ой Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колиці б задушила,
Під серцем приспала.

Це матірне повне і нестерпного болю і незахованої любови до сина дорікання, що граничить із прокльоном, є одним із найсильніших Шевченкових інтерпретацій Переяславського договору. Але, як Шевченко сам говорить з Богданом, то в нього слова куди гостріші: "Якби то ти, Богдане п'яний..." і т. д. (цитоване вже на іншому місці).

У своїх гострих докорах поет уживає часто й образливих слів, особливо в моментах "святого гніву" на зрадників України:

Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани...

Шевченко гостро виступає проти кожного "недолюдна", що хоче "Матір катувати". Шевченко — це невсипущий сторож, хоронитель Матері-України. Так і представили Шевченка нескорені мистці, з Горською і Заливахою на чолі, на славнозвіснім Київським вітражі, що його здемолювала вандальська Москва. На цім вітражі Пророк наш обіймав і хоронив замучену Матір-Україну. Шевченко все своє життя зв'я-

зав із долею України. Вся його творчість — навіть у найбільш інтимних, особистих моментах, просянута думкою лише про Україну і її добро. Він безнастанно молиться за Україну, навіть як його особисте життя загрожене. Він закликає всіх:

Свою Україну любіть.
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.

Для Шевченка його власна доля є маленькою в порівнянні з долею України. Поет готовий жертвувати собою, щоб тільки принести добро і щастя Україні:

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
.
.
.
.
.
.
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лунаві, і в огні
Її окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

Те, чого так Шевченко боявся, вже не раз було сталося в нашій історії: Україна була вже обкрадена, заки прокинулась, а злії люди були її приспали, бо не весь нарід був готовий будувати і боронити свою державу, як прийшов був слухний момент. Але Шевченко на цьому не зупиняється. Він вважає, що цього замало, як він принесе в жертву Україні своє щастя на землі. Він віддає їй ще щось більше, найбільшу жертву: спокій своєї душі. В захваті надмірної любови своєї України поет допускається богохульства:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю!

Але поет не хоче даром губити своєї душі. Він ставить її коло Найвищого Престола закладницею за волю України й не хоче найвищої радості — спокою своєї душі, доки Дніпро "не понесе з України у синєє море кров ворожу", доки всі діти України не встануть і не порвуть кайданів, і не окроплять волі "вражою, злою кров'ю". Аж щойно тоді прийде і прощення трьом душам — свідкам трьох катастроф української держави, і "нерозумному синові України, Богданові, бо саме тоді Переяславський договір, символізований Богдановою Церквою в Суботові, має завалитись, і чужинці вже більше не глузуватимуть над нашими святощами:

Не смійтеся, чужі люди!
Церков-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.

І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!...

СОЦІЯЛ-ДЕМОКРАТИ І ВІЙСЬКОВА СПРАВА 1917 РОКУ

Іван Франко часто виступав з гострою критикою марксівської соціал-демократичної доктрини. В 1899 році він, між іншим, у своїй рецензії на брошуру московського журналіста Фаресова "Народники і марксисты" про прихильників цієї згубної доктрини на українському ґрунті писав таке:

"Дуже сумно, що на цю доктрину ловиться в значній мірі гарячіша українська молодь. Соціал-демократизм стає вороже, як проти прояву суспільної самодіяльності та децентралізації, так теж і проти національного українського руху, і з того погляду являється для українства далеко гіршим ворогом, ніж російське самодержавство і російська цензура. Бо коли самодержавний тиск є тиском фізичної сили і, так сказати, в'яже руки, то соціал-демократизм краде душі, напоює їх пустими і фальшними доктринами та відвертає від праці на рідному ґрунті. От тимто й не диво, що свідоміші українці виступають проти цієї згубної доктрини, як можуть. Правда, боротьба мусить бути нерівна. Соціал-демократична доктрина тішиться більшими ласками (московської царської) цензури, ніж український рух; вона видає багато книжок, має своїми органами деякі товстющі місячники, а українство не може боронити себе і розвивати (своїх) поглядів відповідними способами" ("Літературно-Науковий Вістник", червень, 1899).

**
*

Український вояк Федір Кохан, що по еспансько-американській війні служив на Філіппінах, писав у "Свободі" на початку 1902 року:

"Скільки то наших українців отак у світі за чуже добро, на чужих полях поклали свої голови, розсіяли українські кості! Коли ж, коли прийде час, що під українським прапором позлітаються українські вірли боротися за волю і долю України". ("Свобода", ч. 34, 1902 р. Цитату подано за: Л. Мишуга — "Пропамятна книга" з нагоди 40 літ УНСоюзу", Джерзі Ситі, 1936, стор. 62).

**
*

Але перенесімся із соняшних Філіппін до багнисто-млистої столиці балтійсько-московського райху — Петербургу.

По революції 1905 року українська соціал-демократична партія (ред. Порш, Бич, Арабажін) видавала в Петербурзі місячний журнал "Вільна Україна". Іван Франко обговорив зміст і напрямок цього журналу в статті "Огляд української літератури в 1906 році" на сторінках кийвського щоденника "Рада" (ч. 12, з 16 січня 1917 р.). Зокрема картає І. Франко редакцію "Вільної України" за передрук статті центра-

ліста Кавтського "Національне життя в Росії" без жодних редакційних застережень і кличе редакцію не забувати, що вони ж (редактори) "насамперед українці, а не соціал-демократи". Зокрема щодо Кавтського, Франко писав:

"І коли, наприклад, у Кавтського читаємо, що соціал-демократи невеликоруські в Росії повинні "виступати з усією силою за спільні пролетарські вимоги, а енергійну оборону окремих національних вимог, коли вони не містяться в загальних, залишити до того моменту, коли справа розв'яжеться в центральній Росії і від того, яке це буде розв'язання залежить також і кінцева форма національних вимог", — то треба сказати, що кінець цього речення зовсім абсурдний, бо форма національних вимог не може диктуватися ніяким випадковим центральним рішенням, а тільки самою суттю національного життя; перша ж частина цього речення неясна і також централістично забарвлена, хибно кладучи увагу на те, що рішення соціального чи політичного значення в Росії мусить упасти в центрі, і то для центру соціалісти окраїн заздалегідь мусять урізувати свої програми власне на національним пункті. В устах Кавтського-централіста ці слова не дивують нас ані трохи, але чому ж редакція автономічно-федералістичного органу не сказала про них свою думку?!

"Мені здається, що до видання "Вільної України" українські соціал-демократи приступили невідготівані, не дібравши відповідних сил до цієї спеціальної праці. Є ще одна глибока хиба, що була джерелом їх хитання в самих основних поглядах, — вони не уявляли собі габард свого національного характеру, не відчували того, що вони наперед українці, а потім соціал-демократи; *трактували це українство, як формальну концепцію, а не як натуральний вислів своєї душі*, тому не зуміли в свою публіцистику вложити душі та захопити нею маси читачів. Це ще одна наука, що і в таких інтернаціональних справах, як соціалізм, здорові органічні парості можуть у кожному краю вирости тільки з виразного **національного ґрунту** і тільки тоді вони перестануть бути сірою теорією і зробляться цвітучою дійсністю".

Недавно померлий в Америці полковник Українських Січових Стрільців Михайло Курах у своїх спогадах "Слідами Івана Франка" згадує про те, як ще учнем середньої школи він часто заходив до Івана Франка й принагідно секретарював у німечного письменника:

"Роки минали дуже скоро. В 1913 році я закінчив реальну школу й зголосився до військової служби. Про мої наміри я сказав Франкові. Він схвалив мій плян і сказав, що і в нього були такі часи, коли він у молоді роки зголосився до війська. Але його не прийняли через хворобу очей. Тоді він теж висловив свою думку про те, що дуже зле роблять наші люди, які негативно ставляться до військового ремесла. *Настає епоха воєн і революцій і з цього може вибухнути велика світова завірюха. Тому й нам треба думати про свою військову силу, виховати своїх військових учителів і провідників.* 4-го жовтня 1913 року я востаннє бачився з живим Франком і тоді ще попрощався з ним",

Вже під час однієї з перших зустрічей з Курахом, довідавшись, що той належить до середньошкільної т. зв. Драгоманівської Громади, Франко гостро негативно висловився про федералізм Драгоманова та його пляни конституційної перебудови Росії. "Але рішуче треба відкинути його політичні засади анархо-федералізму і його намагання перебудови Росії на основах конституціоналізму. Зрештою, нам треба думати про те, як **відірватися від тієї Росії і створити нашу державу**"... Драгоманов — казав Франко — жив і діяв в часи суб'єктивної соціології, яка не йшла разом з визвольними прагненнями поневолених народів, а тому його політичні тези сьогодні треба ґрунтовно перевірити, а то й цілком відкинути" ("Шлях Перемоги", чч. 644, 645, з 19-го і 26-го червня 1966 р.).

Проф. Нестор Король, наприкінці літа 1914 року, як старшина московської армії, був опинився у Львові. В розмовах на політичні теми він почув від Франка, що найкращим оборонцем працюючого люду може бути держава, в уряді якої були б заступлені всі класи населення. Франко не вірив у пролетарську солідарність, бо коли працедавець-держава стане законодавцем, суддею і арбітром в одній особі, тоді вона буде стократ жорстокіша, ніж приватний підприємець. Бо немає нічого страшнішого від людини, що кривджена ціле життя, дорветься нарешті до влади.

Українська соціал-демократія в 1917 році заходилася коло військової справи із заздальгідь обміркованим злим і деструктивним наміром: за всяку ціну не допустити до створення української армії. І саме тому, що вважала українську армію за найбільшу загрозу Українській Соціал-Демократичній Револуційній Партії, з виїмковим для неї завзяттям і впертістю кинула свої кращі сили на опанування апарату **Українського Військового Генерального Комітету**. Знаменито між собою спаяні соціал-демократи, по впертих змаганнях із тогочасними націоналістами-самостійниками, опанували **Українські Військові З'їзди**, яких у 1917 році відбулося аж три, і які саме завдяки "знаменитій" політиці соціал-демократів не дали нічого, крім групових фотографій для вдячних нащадків, виконаних фірмою Гудшона і Губчевського, та резолюцій, які з чисто ундівською зручністю есдеки "переперли" на Військових З'їздах, резолюцій, звичайно лиш "ad majorem gloriam Moskoviae".

Даремно **націоналістичні ініціатори** українського військового руху, як **Міхновський, д-р Луценко** та інші, змагалися за самостійність України, за українське військо. Військові маси, що спочатку дуже охоче йшли за самостійницькими гаслами, потім, спантеличені есдівськими демагогічними махінаціями, схилилися на бік зручних дезорганізаторів українського пориву до створення підстав для оборони України. Бо треба знати, що на самому початку революції, кинені самостійницькими елементами гасла творення української військової сили викликали велику прихильність широких мас українського вояцтва і коли б до цієї справи не присалася — з метою цю справу знищити —

українська соціал-демократія, то певно була б створена українська армія і Україна встояла б. А так доводиться тільки подивляти... есдецькі всілякі кінцеві “успіхи” та тодішню енергію і спритність, з якими УС-ДРП заходила на шлях знищення можливості створення української армії. Всі три Українські Військові З’їзди були вельми драматичним видовищем двобою українських самостійників з українськими соціал-демократами, двобою, в якому перевага, на жаль, була за соціал-демократами, які в своїх руках мали незрівняний деструктивний апарат демагогії — з висоти трибуни і підступного інтриганства в кулюарній праці. Одушевлена злим духом драгоманівщини (українська самостійна державність непотрібна, навіть шкідлива для українського народу, — вчив цей духовий батько всіх Скрипників та Затонських), українська соціал-демократія із злісним завзяттям почала поборювати чесні й патріотичні зусилля націоналістів-самостійників.

**

Для поборення ідеї створення української національної армії есдеки висунули гасло про “всенародне озброєння — міліцію”, але ретельно нічого не робили для цього “всенародного озброєння” за весь час свого панування в українським військовим русі. Бо ж за давніми спасеними порадами Драгоманова вони орієнтувалися на “матужку Москву”, на московську революційну демократію, а тим самим уважали за непотрібні й шкідливі українську державність і українське військо.

Гасло заміни війська на утопічну міліцію було чисто тактичним кроком, яким центральний комітет УСДРП мав відхилити увагу українських вояків від цілком реальної і легкої тоді справи **творення українських військових кадрів**. Між іншим, не анекдот, а факт: той самий **Винниченко**, що так розпинався за “всенародну міліцію” на військових з’їздах, будучи в 1917 році міністром внутрішніх справ, ніяк не міг погодитися на те, щоб, бодай у чотирьох головних містах України, український уряд узяв у свої руки міську міліцію, яка — на його думку — мала й далі залежати від міських самоврядувань тих міст, опанованих москалями на спілку з жидами. Справді, той Винниченко, а з ним і соціал-демократи — цілком безпечно й певно почували себе за спиною своєї московської драгоманівської “тьоті” — російської “революційної демократії”.

Відразу ж по своїм прибутті з Москви до Києва, на початку квітня 1917 року, вже за перших вражень від настроїв на вулицях столиці України, Винниченко спрямував своє гостре перо проти спроб утворення зав’язків української армії. У соціал-демократичному щоденнику “Робітнича Газета” (з 8-го квітня 1917 р.) Винниченко пише: “На кінчиках багнетів можуть маяти не тільки червоні стяжки Свободи, а й чорні пасма реакції, насильства, абсолютизму... Замиготіли в ачах червоні жупани, кунтуші, запахло димом гармат, свіжою кров’ю, гнилим трупом. Бунчуки, булави, дипломати, пани-державці, кріпак спішити на шляхтича перевернутись, острогами дзеленьчати, нагаєм помахувати...”

У "Новій Раді" з 15-го квітня 1917 року, у відділі "З газет та журналів п. з. "Українські вояки", читаємо такі "глибокодумні" міркування **лідера українських соціал-федералістів Сергія Єфремова** з приводу не менш "глибокодумних" міркувань лідера української соціал-демократії **Володимира Винниченка**: "Винниченко вияснює справжню позицію української демократії у справі гуртування українських полків ("Робітнича Газета", ч 10). На думку письменника, до якої ми цілком прилучаємося, в справі організації українського війська треба пильно уникати всякого бунчужного захоплення всякими гаслами, ніби українська армія єсть сама по собі ціль гуртування українських полків: "Отже ясно*), що не ідеї "своєї армії" треба "славу" кричати, не бунчукам, не можливості дати в руки своїм українським імперіалістам страшну силу сліпого багнета, а славу великій силі народу, який може навіть багнет повернути на служення собі. Не "своєї армії" нам, соціал-демократам і всім щирим демократам, треба, а знищення всяких постійних армій. **Не українську регулярну армію нам треба організувати**, а всіх українців солдатів усвідомити, згуртувати, організувати, — **українізувати ті частини всеросійської армії, які складаються з українців, виділити їх в окрему групу**, а групу ту конструювати так, щоб це було українське народне військо, **свідоме своїх народних, а не солдатських кастових інтересів**, щоб воно не було і не змогло ніколи бути силою в руках пануючих клясів, до якої нації вони не належали б. Тільки це може бути єдиною метою роботи серед війська наших товаришів. Тільки таку мету може ставити собі справжній демократ. Треба серйозно це ставити. Час відповідальний, гарячий, великий. Війна дала багато лиха, але дала й доброго немало. Вона здискредитувала мілітаризм, запламувала злочинність імперіалізму, виявила всю страшну шкідливість войовничої буржуазії всіх держав, — невже зародки української буржуазії хочуть повторити історію всіх тих злочинств мілітаризму, яку мали старші її сестри. Українська демократія повинна в цей час добре пильнувати. Українського мілітаризму не було, не повинно його бути й далі. А коли буде, то велика доза відповідальности за нього ляже й на свідому українську демократію".

"І справді — додає від себе по цих словах Винниченка Єфремов — треба на справу дивитися просто й оцінювати шиккування українського вояцтва з погляду більшої чи ширшої свідомости народних мас, *тимчасово одягнених у захисний колір. Була б велика шкода, коли б мілітарна поезія, хоч би й у формі козаколюбства, під удари стуломбасів і барабанів, заглушила б великі й високі поривання нашого народу до справжнього поступу, а справжній поступ з мілітаризмом не дуже собі великі приятелі*".

Отже геніяльним розчерком пера вияснено такі великі справи, як "справжній поступ" та з ким він "приятель", але від усього цього

*) Тут починаються цитати В. Винниченка. Всі підкреслення — наші.

віє найдивнішою соціалістичною схоластиком і соціалістичним обскурантизмом. Українська нація, щойно збуджена революцією до нового життя, беззахисна, оточена звідусіль ворогами, конче потребувала міцної заporуки своєї свободи — своєї національної армії, а тут лідери двох партій (соціал-демократ Винниченко і соціал-федераліст Єфремов) розвели такі щиро-драгоманівські “чудацькі” теревені про український мілітаризм, в якому вони бачили головного ворога. *Московського мілітаризму вони не бачили!*

**
*

Перший Український Військовий З'їзд, що відбувся в травні 1917 року, захопили у свої руки українські соціал-демократи. Для поборювання самої можливості створення українського війська, соціал-демократи зручно кинули гасло про творення “народної міліції”.

“Робітнична Газета” надрукувала, 7-9 травня 1917 р., ще й статтю, для оборони міліційної системи, якогось воєнного фахівця генштабу підполковника **Є. Долинського**, статтю, яку для піднесення авторитету проводиря української соціал-демократичної партії, В. Винниченка, написано у формі листа до нього ж самого. (Зрештою, не виключене, що цього листа написав сам Винниченко — до себе, бо може Долинського й не було).

Той же підполковник Долинський писав: “Шановний добродію Володимире Кириловичу! Простіть, що звернувся до Вас, знаючи Вас тільки з літератури. Події останніх днів у Києві, що *ясно свідчать о появі мілітаристичних течій (стремлінь) на Україні, мусять непокоїти всіх, хто щиро любить Україну. Такого роду мілітаризм не на часі, він небезпечний і може заподіяти багато біди новій будові. Я офіцер, пройшов середню й вищу школу військову, вложив у воєнне діло много праці, но я рішуче заявляю: Україні не треба ні козаччини, ні сталого війська* — на подобу коронного. Хай не захоплює товаришів приклад польських, чеських і інших частей. Мене навіть дивує, що серйозні люди покликаються на них на зібраннях. Це військо не має нічого спільного з народом і не стане популярним, не дивлячись на видиму до них прихильність деякої частини людей, перейнятих шовінізмом. Військо це без життя, бо воно плоть від плоті того організму, який тепер розгліває. Ми присутні при *процесі останньої бредової агонії постійних армій*”.

На Першому Українському Військовому З'їзді виступав і Винниченко, що закликав — “до спасенного спокою й розважності”. Він говорив: “Ми рішаємо дуже важливу справу — долю України може на сотні літ. Нам тепер не треба роздувати свій гнів, бо його за віки набралось й без того багато. Треба зціпити серце і раду радити спокійно... *Не треба кидати нашого спільника, російську демократію, не треба насідати на нього, хоч ми в дечому з ним не згоджуємось... Ми зв'язані історично, політично, економічно й культурно з російською*

державою, а значить і з російською демократією” (“Робітничка Газета”, 9. 5. 1917).

По таких заявах стає нарешті ясным, що УСДРП, ставши на ґрунт московської державности, не бачила ніякої потреби творити українську армію. Оскільки ж націоналістичні українські групи хотіли творити українську армію, то УСДРП всю свою енергію кинула на нищення цих замірів.

У яких умовах відбувся Перший Український Військовий З'їзд, розповів нам дещо тодішній начальник Київської військової округи полк. Оберучев: “Я пригадую собі мої розмови з учасниками цього конгресу. І я повинен визнати тут, що між молодими українськими старшинами існувала течія шовіністична, націоналістична. На українське військо дивилися як на мілітарну силу, що мала вигнати “кацапів” з України. На цьому конгресі в організаційному комітеті вже провадилась боротьба між українськими шовіністичними націоналістами та демократами. В складі організаційного комітету були дві цивільні особи: Винниченко і Петлюра. Демократи одержали перевагу над шовіністами, але перемога не була цілковита і націоналісти частинно ввійшли до складу Генерального Військового Комітету України. Не приховувалось почуття ворожнечі супроти шовіністів-націоналістів. Дійшло до того, що Петлюрі й Винниченкові загрожували смертю, коли б вони насмілилися поставити свої кандидатури до складу Генерального Комітету. Але це не вплинуло на зазначених осіб і їх обрано більшістю голосів”*)

До слів Оберучева треба додати, що голову українських самостійників штабскапітана Міхновського за намір оголосити самостійність України — українські соціал-демократи незабаром усунули як з Військового Комітету, так і з Києва, а без нього вже могли крутити Комітетом, як самі хотіли.

Ось що розповідає хорунжий Гриць Рогозний про враження українських вояків на турецькому фронті. У Трапезунді відбувся з'їзд українських вояків, на якому виступали представники пацифістично-драгоманівського уряду пп. Винниченків і Поршів.

“Почався з'їзд. Приміщення грецького театру в Трапезунді дрижить від овацій і оплесків у честь власного уряду та його представників. Високий гість почав промову. Мертва тиша. Всі жадібно ловлять його слова. Це ж бо той, що говорить в імені уряду там у далекому рідному Києві! І раптом... Що це? Помилка, омана, провокація?!

Представник (уряду) спинився на величезному значенні революції та її прогресивних гасел, почав викладати програму уряду... “Мета уряду полягає в тому, щоб спільно з братньою російською демократією побідно кінчити війну з зовнішніми ворогами. Тоді Установчі збори вирішать долю України. Всі сепаратистичні рухи, звернені проти

*) M. Oberoutcheff: Les congrès militaires pan-ukrainiens. Quelques pages d'histoire. La Jeune Ukraine. Paris, 1921, No. , pp. 138-139.

лості російської республіки, український уряд осуджує. Ваше місце тут, на фронті. Уряд сам подбає про все" і т. д.

Стала ще більша тиша, але всі відчули її відмінний зміст. Це не була вже початкова тиша пошани, захоплення, ентузіазму, лиш якась моментальне оніміння, спантеличення, що ховало за собою обурення, гнів! І раптом вирвалося... "Ганьба!" — масовий рев потряс стінами театру. Думки блискавками пронизували голову...

Як то?! Що це?! І це говорить національний уряд?!.. Таке поручають народні провідники??? Нам, що за часів світової борні добре навчилися, як здобувається власне право?!

З'їзд скінчився скандалом. Свідомість делегатів не могла примиритися з тим "заповітом", що його привіз нам із Києва уповноважений представник уряду.

Представники з'їзду перед тим чули промови представників інших національностей, що теж творили на фронті власні частини. Ці останні, виступаючи на своїх з'їздах, говорили зовсім протилежно, не до братерства з Московією закликали вони своїх земляків, не до спільної війни до перемоги Росії, тільки до повного розриву із гнобителями, до негайного творення власної збройної сили, якій місце там — на батьківщині, щоб силою зберегти її волю і права.

"Батьки народу", задивлені в догми "демократії" і "соціалізму", найбільш піклувалися питанням "мирного" співжиття з "північним братом" і не мали часу на полагодження таких "реакційних дурниць", як перетранспортування десятків тисяч свого озброєного війська на власну територію.

Поволі почала ширитися серед українських частин деморалізація. Загальне безголов'я і безвиглядність були тому причинами. Початковий масовий ентузіазм і порив почали зникати. На місце їх поширювалась комуністична зараза" (Гриць Рогозний: "Самостійна Думка", Чернівці, 1934, ч. 2, стор. 134).

І точнісінько це саме, і навіть значно гірше, творилося і в центрі — в Києві. Про це розповідає підполк. Янчевський на сторінках воєнно-історичного журналу "За Державність", коли він відвідав Військовий Комітет влітку 1917 року:

"В одній із кімнат засідає Військовий Комітет. Військових не бачу, за винятком якогось прапорщика. Кажу, що хотілось би віддати свої сили і свої знання українському війську... Перешіптуються... чую відповідь, що нічого не можуть поради, бо мусять тримати єдиний революційний фронт... Відходжу. Підходжу до груп. Є групи виключно з військових. Прислухаюся до розмов. Чую — незадоволення, яке опанувало й мною... Видно всі приїхали отримати наказ і стати під свій рідний прапор. Підходжу до одної групи, де якийсь добродій у формі земгусара мітингує. Чую, що звертається до старшин: "Товариші військові, як ви не хочете зрозуміти... ми передусім мусимо солідаризуватися з російськими соціалістами... передусім єдиний революцій-

ний фронт... Ми, українські соціалісти, жодного війська не потребуємо..."

Видно панування Москви, хоч і скрите, але ланцюги її ще міцні...

Не віддаючи собі ясного відчиту, вийшов я на вулицю... пішов, не знаючи куди і для чого йду... Було якось прикро, гірко... Дійшов до Купецького саду і сів на лавці над Дніпром... Дніпро і свіже від нього повітря зробили своє діло — я зрозумів, що тут, наразі, нема роботи" (Підполк. М. Янчевський: "Зі споминів", "За Державність", збірник 2, стор. 138-1399).

**
*

Під час революції — час шалено дорогих. Проте минали бездіяльно місяці. На початку липня Військовий Комітет ліквідувався, щоправда, очайдушний *самостійницький виступ Полуботківського полку в Києві, який зайняв був місто, але був переможений*. Липень, серпень, вересень, — три місяці, протягом яких у добу революції можна досягнути значні здобутки, минули сонно, соціал-демократично, безплідно.

Щойно в жовтні соціал-демократи почали готуватися до третього Військового З'їзду. Передова "Робітничої Газети" з 13-го жовтня 1917 року п. з. "Український Військовий З'їзд" звучить так:

"Через цей з'їзд партії мають поставити завдання української революційної демократії перед широкими масами, організованими у військових частях, поставити ті завдання в належнім освітленні *без націоналістичних гасел трухлявих традицій*. Як організоване у військових частях, а не як організоване українське військо, має українська людність у війську покласти свій вплив на розв'язання завдань української революції... Правда, перед з'їздом стоятимуть справи технічно-військові, справи організованих військових мас, але ті справи не потребують націоналістичного вбрання, спеціально політичних гасел. Іде бо питання про організування мас для *боротьби за основні домагання українського народу, до яких не можна залучити утворення української постійної армії*. Отже, коли вже справа миру, принаймні кінця війни, майже наближається до розв'язання, — то одним із важливіших завдань з'їзду буде намітити шляхи і способи переходу до міліційної системи відбуття військової служби. Цим відразу розвіялася б тривога, яку викликає в нас певне обарвлення справи організування військових мас у настрої старого козакофільства — з проектом різних полків, військової одежі й тому подібних націоналістичних дурниць, замість організування мас шляхом політичного освідомлення на основі класових змагань... *Ось чому наша партія має взяти серйозну участь у з'їзді, щоб покласти якнайбільший вплив на його роботу*. Необхідно розвіяти чад, яким оповито справу організації військових мас, поставити її на твердий ґрунт реальної політичної роботи в загальних рамках домагань революційної української демократії, розкрити військо-

вим масам усі домагання, всі завдання революції, *відкинути можливість якоїсь самостійности, кастової політики військових мас*. Треба рішуче втягнути військові частини у сферу єдиної політики революційної демократії української, висвітлити ролю, значення і домагання в цій революції пролетаріату і селянства з погляду українських соціал-демократів, змагатися всю ту військову масу втягнути у сферу політики українського пролетаріату. Такі завдання нашої партії щодо з'їзду”.

Наприкінці жовтня відбувся Третій Український Військовий З'їзд. Перемогли знову, традиційно, ті ж самі соціал-демократи. Щоправда, в той час єдиний фронт російської демократії вже занепадав. Большевики скинули Тимчасовий уряд у Петербурзі й готувалися захопити владу в свої руки і в Києві. Якщо українців не стерто тоді на пісок під час збройного конфлікту між військовими частинами Тимчасового уряду і большевицькими силами, то це наслідок того випадку, що в той час у Києві відбувався Український Військовий З'їзд, члени якого взяли за зброю. А тому, що між силами большевиків і прихильниками Тимчасового уряду була рівновага, вони послабили одні одних і місто лишилось у руках українців.

Але настрої УСДРП залишилися давні. Про це найкраще свідчить стаття “Робітничої Газети” з 23-го листопада 1917 року:

“Народ український не є однородною масою, і серед нього існує невелика група людей, інтереси якої протилежні інтересам української демократії, і яка присмокчується до українського руху для того, щоб у процесі творення і будування державного життя України обстоювати свої класові інтереси. Ця купка буржуазії української, разом з перебуваючою у нас неукраїнською буржуазією, намагається використати процес перебудовування всього державного життя Росії в такий спосіб, щоб бути повним хазяїном у народжуючійся Україні, яка приваблює її, тягне до себе і дразнить її апетити своїми великими природними багатствами. Ось у чому полягає причина того, що *цій купці живучої в нас буржуазії такі милі й близькі гасла відокремлення України в незалежну самостійну державу*, де вона може панувати та використовувати всі багатства краю, не ділячись ні з ким. *А коли б Україна стала незалежною державою, то їй, само собою розуміється, треба було б вести і свою окрему економічну та міжнародну політику*. Міжнародна політика і дипломатія задля більшого авторитету і впливу потребує того, щоб на випадок якогось непорозуміння проводирі мали на що опертися, себто вона *вимагає творення міцної, організованої та озброєної сили*. А позаяк озброєний народ — народну міліцію — не легко буде підняти для підпирання інтересів своїх визискувачів, то для цього треба буржуазії прикласти всіх старань, аби й у нас, як по других державах, військо було організоване, як постійна армія, а не по принципу міліції. *Вона хоче утворити свою окрему буржуазну державу, вести свою економічну боротьбу з іншими державами, вести свою між-*

народню політику, мати своїх дипломатів, підпирати свої імперіялістичні змагання силою міцної постійної армії”.

Московсько-большевицький Ганнібаль не сьогодні-завтра міг по-явитися перед брамами столиці, а соціал-демократичні сенатори далі флегматично розводять свої старі теревені про казкову “народну міліцію” — всенародне озброєння! Та хоч би були щонебудь робили для цього “всенародного озброєння”!

Минуло ще два дні й той же орган соціал-демократичних твердолобих несподівано почав ляментувати:

“Розгром... Вже задумано... Позиція УНР тут дуже трудна. З одного боку провокація і явна спроба з боку Ради Народних Комісарів воєнною силою роздавити республіку. Отже, плян охорони України треба негайно виготовити й до твердого переведення його закликати всю революційну демократію України, в першу чергу українське революційне військо” (“Робітнича Газета”, 25 листопада 1917р.).

Справді, становище обеззброєної політикою соціал-демократів України було грізне. Але даремно наші соціал-демократичні Помпеї бундючно копали ногою землю. Жодні легіони з-під землі по-явитися вже не могли. Було пізно... Пізно згадали про українське військо — аж 25-го листопада 1917 року! Звідки ж його, це українське військо, було взяти, коли *цілих вісім перших місяців революції, повних ентузіазму і кращих поривів*, твердолобі марксистки змарнували, розкладали український народ з енергією вартою кращого застосування, поборювали всіма силами ідею створення українського війська і знищили стільки можливостей його створити?!

Московський червоний Ганнібаль у вигляді паршивеньких ліво-есерівських партійних бойових дружин та опереткової червоної гвардії большевиків, навіть не армії, а просто голодних напіврозбійників, “державним кроком”, як співав московський поет Блок, негаючись, вирушив на роззброєну українськими соціал-демократами Україну. Але навіть такій банді Україна вже не була спроможна чинити опір! Це — історична заслуга українських соціал-демократів!

Згодом соціал-демократи почали розводити теревені про брак національної свідомости в населення та таке інше. Але ж насправді бракувало свідомости, власне свідомости свого історичного обов’язку і відповідальности за майбутнє України, не масам населення, а саме проводирям, які тоді, за малими виїмками, були соціал-демократами.

Не створено своєчасно збройної сили для оборони України, а в ті часи досить було мати три-чотири українські бригади й Україна була б урятована. Коли стара царська армія була здеморалізована, по містах, містечках і селах, тоді дуже легко можна було створити кадри оборонців України. Коли ж безсилий Тимчасовий російський уряд робив “перешкоди”, як виправдуються наші соціал-демократи, то можна було творити свої збройні сили хоч би у вигляді місцевої самооборони, партійних боївок тощо.

Ні! — виправдання нема. В січні-лютому 1918 р. цілковито безборонну Україну, без великих труднощів, захопили московські лівосерівські партійні боївки і слабенька большевицька червона гвардія, кількістю і дисциплінованістю нижча від усякої критики, що потягнуло за собою й наслідки: прихід червоних москалів, звернення уряду Центральної Ради до Німеччини за допомогою та всі дальші нещастя, які впали на долю України. І так ті, що завзято поборювали свій власний, “український мілітаризм”, мусіли звертатися з благанням по порятунок до чужоземних “мілітаризмів”! І всіх тих нещасть, і теперішньої жорстокої неволі можна було легко уникнути, якби в 1917 році була створена своя українська військова сила. Але українська соціал-демократія зробила все від неї можливе, щоб до створення української збройної сили не допустити!

З Різдом Христовим і Новим Роком Веселих Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року Рідним, Друзям і Знайомим, Побратимам Козакам та Їхнім Родинам пересилають:

СТЕПАН і СОФІЯ ЧОРНІЇ

Радісних Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року Рідним, Приятелям і Знайомим, Генеральній Старшині, а зокрема Генеральній Булаві, Посестрам і Побратимам УВК, Редакції й Адміністрації нашого журналу “У.К.” та всім Їхнім Родинам пересилають:

ОСИП і СТЕФАНІЯ ІВАХ-БАЙДА, з Родиною.

Рідних, Друзів, Побратимів Козаків з Їхніми Родинами з Різдом Христовим і Новим Роком щиро вітають:

ОРЕСТ і ХРИСТИНА КОВАЛЬСЬКІ, з Родиною.

З Різдом Христовим та Новим Роком найщиріші побажання Рідним, Знайомим і Побратимам Козакам та Їхнім Родинам засилають:

СОФІЯ і МИХАЙЛО ДАНИЛЯКИ, з Родиною.

З ДАЛЕКОГО МИНУЛОГО

(Спогад)

Революція в російській імперії застала наш І-ий армійський корпус в Басарабії в глибокому резерві румунського фронту. Корпус складався з трьох дивізій: 22-гої, 24-гої, 59-гої. Красноярський 95-тий полк, в якому я служив старшиною, входив до складу 24-гої пішої дивізії. А. Солженіцин у своєму творі "1914-ий рік" згадує наш корпус, який входив до складу 2-гої армії під командою ген. Самсонова. Правда, згадує дуже мало, бо тільки 94-тий Єнісейський полк. Корпус був на лівому фланзі армії ген. Самсонова і тоді наступав на Сольдау і в оточення армії не попав. У наступі на Сольдау наш полк зазнав великих утрат. Полк наступав на Сольдау розвернутим фронтом, на чолі зі своїм командиром полк. Лохвицьким (в 1916-му році командував експедиційним корпусом у Франції). Під командиром полку був убитий кінь! Поляг і ад'ютант полку. Багато втрат мала полкова оркестра, яка йшла зараз же за командиром; загубила майже половину срібних георгієвських труб (нагорода за бої під Плевною в часі Турецької війни). Полк у полон не попав і разом з корпусом відступив до Польщі.

Це маленький, так би мовити, відступ від теми.

З Басарабії наш корпус перекидають на південно-західний фронт, під команду ген. Брусілова.

В половині березня 1917 р. наш полк привезли до Проскурова, де він вивантажився і похідними колонами пішов у східному напрямкові і приблизно в сорок кілометрів від Проскурова розташувався по селах.

За кілька днів, після того, як полк розмістився по хатах, ми урочисто відбули присяження російському Тимчасовому Урядові.

Перебуваючи в глибокому резерві під Проскуровом, ми, старшини-українці, почали контактуватися з Центральною Радою в Києві. Ми почали отримувати пропагандивну українську літературу і негайно взялися до усвідомлювальної праці між собою (старшинами), а згодом і поміж вояками.

Праця ця була тяжка! Ми не знали, як працювати в цій галузі. Старшини-українці були майже всі молоді, національно малосвідомі, хоч з гарячим бажанням щось робити для України. Багатьох з них якби запитали, яка в них душа — "хохлацька чи руська", як запитала Гоголя Олександра Осиповна Смірнова (народжена Рассет), то вони, мабуть, відповіли б так, як і Гоголь відповів в листі до Смірнкової 24-го грудня 1844 року: "На це вам скажу, що і сам не знаю, яка в мене душа — хохлацька чи руська"...

І не дивно! Всі старшини-українці скінчили російські школи, як “общеобразовательни”, а військові, як кузні, де виховували старшин-патріотів російської держави. А тут, несподівано, треба переставлятися на рейки українського націоналізму, про який багато з них навіть і не чули! Знали тільки, що вони “малороси”!

Крім того приходилося робити спротив тим агітаторам-соціалістам різних відтінків, які час від часу появлялися в полку.

З усіх старшин-українців, мабуть, я самотній був більш обізнаний з українськими справами, дякуючи моєму великому другові з юнацьких часів — Євгену Ставінському, з яким десь лісі, або ловлячи рибу, заїхавши човном в очерети, ми читали київську “Раду”, твори українських письменників, а то навіть і заборонені українські книжки.

Весна 1917-го року на Поділлі була надзвичайно гарна! Але не було часу насолоджуватися її чарами! Щоденна муштра, а потім національно-усвідомлююча праця заповнювала весь день.

В кінці квітня наш корпус перекидають на північно-західний фронт, в Естонію. Тут захопив нас і червень. На початку червня ми отримали повідомлення, що саме 18-го червня має початися Другий Військовий Всеукраїнський З'їзд, і пропозицію вислати своїх делегатів на цей З'їзд. В нашому полку було 500 українців і ми мали право вислати 10 делегатів, яких ми й вибрали, а саме: трьох старшин (пор. Скідан, шт. капітан Горбоніс і капітан М. Мошинський — автор цієї статті) та сімох вояків.

15-го червня ми з'явилися до штабу корпусу, щоб зустрітися з делегатами від інших частин корпусу та, отримавши відповідні папери на подорож, разом їхати до Києва.

Стоїмо в передпокою, чекаємо на полагодження справи з паперами на подорож! Аж тут підходить до нас ад'ютант штабу корпусу та й каже, що командир корпусу хоче говорити з представником делегатів. Делегати всіх частин корпусу вибрали мене, щоб я йшов на розмови.

— Честь маю явитися, Ваше Високопревосходительство, як представник від делегатів на Український Військовий З'їзд! (я навмисно вжив “ваше високопревосходительство”, по старому, а не “пане генерале”, як було наказано після революції називати генералів, для того, щоб зробити приємність командирі, приподобатися йому і тим самим з'єднати собі його прихильність).

— Капітане, я мушу вам сказати, що я не маю права дозволити делегатам їхати на З'їзд до Києва! Є телеграма від військового міністра — Керенського, щоб не пускати делегатів на З'їзд! — сказав командир корпусу.

— Дозвольте завважити, Ваше Високопревосходительство! Я боюсь, що після такої заборони можуть виринуть всякі непорозуміння — негодування довіреного Вам корпусу!

— Що ж тоді робити, капітане? Це ж розпорядження воєнного міністра!

— Чи не можна, Ваше Високопревосходительство, цю телеграму “під сукно” покищо, і сказати, що Ваше Високопревосходительство отримали телеграму пігля того, як делегати вже були виїхали.

— Гм... Ну добре! Їдьте й то негайно! Про телеграму — мовчіть!

— Слухаю і дякую Вам, Ваше Високопревосходительство! — Стукнув закаблуками, повернувся “направо кругом”, та й вийшов скоренько з кабінету.

Ранок 18-го червня! Чудовий ранок!.. Сонце з блакитного неба щиро лє своє тепло на землю.. На майдані, перед Троїцьким Народним Домом — тисячі голів коливаються, гудуть, щось викрикують... не розбереш!... А в Народнім Домі йде реєстрація делегатів на Другий Військовий Всеукраїнський З’їзд!... Чекаємо відкриття З’їзду... Нарешті з’явилася якась постать на підвищенні і оголосила, що з огляду на те, що делегатів прибуло на З’їзд багато більше, ніж може вмістити Троїцький Народний Дім, то Військовий З’їзд відбудеться в Міському Оперному Театрі.

Весь натовп посунув в напрямку до Фундуклеївської вулиці.

Оперний театр заповнився вщерть делегатами і гостями! На сцені засіла президія З’їзду, на чолі якої був проф. М. Грушевський — голова Центральної Ради. Коло нього сидів В. Винниченко — голова секретаріату, цебто українського Уряду. З краю стола сидів голова військового секретаріату — Симон Васильович Петлюра.

Описувати все, як відбувався З’їзд — тяжко, та й для мене неможливо, бо все проходило в якомусь захопленні, піднесенні... Особливо захоплювала мене, та й майже всіх делегатів, промова С. В. Петлюри і пор. М. Міхновського, повні українського патріотизму, повні любови до України, до майбутнього державного життя, до якого закликали ці два промовці, до боротьби за самостійну Україну! Промовляв В. Винниченко, але його промова не припадала до душі. Він тягнув за федерацією з Московщиною.

Цілий З’їзд зробив на мене величезне враження. Приїхало на З’їзд 2300 делегатів, представників від 1,700,000 вояків. Як перед З’їздом велика більшість делегатів висловлювалася за федерацію, так при кінці З’їзду більше як 2000 делегатів висловилися за Самостійну Україну! 1,700,000 українських озброєних вояків було тоді в російській армії, а як би їх стягнути всіх на Україну — то була б армія!

З’їзд закінчився 23-го червня 1917 р. співом: “Ще не вмерла Україна” і делегати розїхалися до своїх частин. *Верталися з глибокою вірою в майбутнє України! Вірили своєму Урядові! Вірили Центральній Раді! Вірили в державний глузд наших провідних людей!...*

Хотілося скорше доїхати до своєї частини і оповісти своїм воякам, як то все проходило, що постановив З’їзд, який був на ньому підйом, яка горіла в душах наших віра в майбутню самостійну Україну!

Кінець червня застав нас на передових позиціях під Двинськом. Відчувалося, що підготовляється велика офензива з нашого боку. І дійсно, 8-го липня ми почули ще зранку велику артилерійну канонаду. Була наша артилерія інтенсивно, а були моменти — сказано! Артилерія била по німецьких окопах, їхніх близьких тилах, а по далеких били 12-тиждюймові гавбиці, привезені з фортеці Петра Великого в Ревелі. Чуєш — летить “валізка” фур... фур... фур... і десь далеко розірвалася. Часто не видно й не чути було їх розриву. Вони пролітали 35 км. Артилерійна підготовка продовжувалася два дні, а іноді і ніччю артилеристи посилали свої “подарунки” німцям.

Ранком, 10-го липня, о десятій годині прийшов наказ наступати. Ми вийшли з окопів і пішли наступом упевнені, що не буде спротиву після такої артилерійної підготовки.

Наша артилерія наробила багато шкоди ворогові: знищила дротяні загороди та окопи. Коли ми перейшли наступом майже половину простору, який був між нашими і німецькими окопами, то німці відкрили по нас гүраганний артилерійський та кулементний вогонь з залізних башт, які були збудовані в окопах! Не зважаючи на це, ми посувались вперед перебіжками.

Переді мною, готуючись перебігти, впав солдат моєї роти, казанський татарин після того, як перед ним вибухнув шестидюймовий набій. Я тільки чув, як мій татарин кликав: “мамочка, мамочка — молися за мене!”...

Не дивлячись на такий спротив наш полк і другі полки нашого корпусу зайняли першу лінію ворожих окопів, але частини інших корпусів з правого та лівого флангів не витримали німецького гүраганного вогю і відступили на третю лінію своїх окопів. Штаб армії наказав нашому корпусові відступити і зайняти свої попередні позиції, а резервним частинам нашого корпусу — зайняти опущені позиції флангових корпусів. Під час відвороту я був контужений і мене віднесли в полковий санітарний пункт. Контузія була легка і я за годину вернувся на позицію до своєї роти.

Моя рота розташувалась в своїх старих окопах і відпочивала після гарячого діла! Всі ми ділилися враженнями, згадували вбитих товаришів. А з поля бою неслись стогони поранених. На залишках дротів повис поранений пор. Новицький, комендант третьої роти... Дивлячись на це, серце боліло, стискалось. Піти забрати своїх поранених — німці не допускали сальвами вогню. Біля четвертої години я вирішив все ж таки поспробувати забрати до наших окопів хоч найближчих поранених. Це було дуже небезпечно, але я вирішив рискнути. Я викликав добровольців, які б зі мною пішли. Зголосилось багато, але я взяв тільки трьох вояків. Ми вилізли з окопів і поповзли до першого найближчого пораненого... Вже були біля нього, як передній вояк Крилов відрухово трохи підніс голову, щоб могли зручніше потягнути пораненого, як вмиє ворожа куля поці-

лина його в голову. Ми скоренько відтягнули своїх поранених і поповзли назад до своїх окопів. Риск був завеликий, тому треба була чекати вечора. Крилов мав щастя. Рана голови не була смертельна. На перев'язочному пункті лікар зробив йому трепанацію чашки і витягнув кулю. Ввечері та вночі ми неабияк натрудилися: винесли всіх поранених, які були на нашому відтинку.

За цей бій я одержав нагороду — “Солдатський Хрест. св. Юрія з лавровою гілочкою”. Таке відзначення давалось за особисту відвагу після одержання позитивної opinii (голосуванням) тої частини, до якої належав кандидат на відзначення. Крім мене, в полку одержав цю відзнаку командир полку — полк. В. І. Солодучин, українець з Миколаєва. Ця відзнака була нова, введена Тимчасовим Урядом.

Докладніше не опишуватиму цього бою, бо це не є темою цієї статті.

Після бою наше життя йшло своїм вояцьким трибом. Ми продовжували серед нашого вояцтва свою національно-усвідомлюючу працю. Прибуло поповнення і в наш полк попали українці, так що знову було українців близько 500. Десь у серпні ми почули, що в інших частинах армії йде “українізація частин” і я з другими старшинами-українцями звернулися до командира полку, щоб він дав свою згоду оформити українців в окрему військову частину. Командир полку погодився і дав наказ таку частину сформувати і призначив мене її командиром (я був досі командиром 2-ої роти). Ми впросили у командира 4 кулемети, тяжкі “Максими”, бо було досить наших кулеметників, з яких сформовано було одну чоту (взвод). До складу новоствореної української частини входили: близько 500 вояків (серед них ряд підстаршин) і 16 старшин. Отже числом свого вояцтва (не врядам!) ця окрема українська військова частина відповідала куреневі (батальйонові, але фактично вона існувала на статусі сотні (роти). Як би там не було, але сам факт оформлення українців в одну окрему частину мало своє значення: легше й успішніше можна було переводити муштру, а найголовніше — вести посилену національну усвідомлюючу працю.

Наш полк стояв надалі в резерві. В жовтні прийшов наказ про виборче “начало” в армії. Нашого командира полку, В. І. Солодучина (українець) всі любили і вибрали його командиром і полку, і корпусу. Від командування корпусом полк. В. І. Солодучин відмовився, натомість залишився командиром нашого 95-го Красноярського полку. В українській “сотні” вояки не признавали ніякого виборного “начала” і її командний склад залишився без зміни.

В половині жовтня командир полку прикликав мене і наказав, щоб я зібрався і відправився до м. Юрьєва (Дерпт, Естонія), де в мирний час стояв наш полк (в Юрьєві — 3 батальйони і штаб полку, а в Валку, Вендені і Пернові — по одній роті). Я мав доручення забрати полкове срібло (одинадцять скринь) і відвезти його до Москви

і передати до Державного банку на переховок. Для допомоги дали мені військового урядовця-майстра по зброї (оружейний майстер) — Серьогіна та двох вояків для вантаження срібла, а саме: мого джуру Аліма Вергасова та мого зв'язкового Василя Кострюкова. Було мені сказано, що після здачі срібла, ми можемо бути два тижні на відпустці. Срібло я здав 23-го жовтня до Державного Банку і залишився в Москві, а Серьогін поїхав до Орла, до своєї родини.

В той же час вибухла жовтнева большевицька революція в Москві (почалася 27-го жовтня і скінчилася 3-го листопада). Це утруднювало мені виїхати з Москви, щоб вернутися до полку. Щойно 12-го листопада мені вдалося вирватися звідтам і то не з головного двірця, а з наступної станції, де в поїзді очікував мене з речами мій джура. Їхати було тяжко. Потяги йшли нерегулярно, і тільки десь на 16-те листопада мені вдалося добитися до полку.

В той же день з'явився я у командира полку з рапортом. Він поздоровкався зі мною й сказав: "Чого ти приїхав назад до полку? Треба було тобі прямо їхати до Києва!

— Пане полковнику, я ж не міг цього зробити, у мене ж документи про здачу срібла до банку! — відповів я йому.

— Яке то значення має тепер, коли большевики захопили владу в свої руки, — сказав полковник.

— Так, пане полковнику, але я почувався до обов'язку передати вам папери про здачу срібла. Тепер я маю до Вас прохання: відкомандируйте мою українську сотню до Києва, до Українського Уряду!

— Гаразд, відповів полковник, але треба придумати спосіб, як це зробити? Є розпорядження большевицького командування не пускати українців до Києва...

Полк. Солодухин, після деякої застанови, дав мені наступні доручення: розділіть роту на 10 груп, в кожній по 50 вояків під командою старшини. Кожний комендант групи одержить подорожні папери з напрямком на Кавказький фронт, через Харків. Коли група прибуде до Харкова, тоді комендант групи має виповнити пусті блянки (літер "А"). Такі блянки матиме кожний комендант і тут їх слід виповнити, подаючи на Київ. Кожна група отримає на руки коменданта гроші й харчі "на Кавказ!" Зброю забрати з собою: кожний вояк мусить мати рушницю і патрони, по сто на кожного. Маєте чотири кулемети. Ви їх теж візьмете з собою, тільки треба їх розібрати і роздати частини воякам-кулеметниками, при чому старший кулеметник мусить записати у котрого вояка яка частина. Відхід починайте 5-го грудня. Кожного дня мусить виїхати одна група, щоб до 15-го грудня виїхали всі.

Я подякував командирові полку, пішов до своїх вояків, оповів про розпорядження, розділив сотню на десять груп, і до кожної призначив старшин. Я мав виїхати 5-го грудня. Зі мною мали виїхати

теж капітан І. Кісільов і шт. капітан Лагутін (не українці), які від певного часу переховувалися в українській сотні перед солдатами своїх рот, які їх не любили і вони боялися, що їхні такі солдати можуть їх убити. Ці старшини мали від'їхати до своїх родин: Кісільов до Катеринослава, а Лагутін — на Сибір.

Перед від'їздом я дав розпорядження, що всі вояки й старшини можуть їхати на т. зв. Різдвяну відпустку з тим, що 5-го січня 1918-го року мусять з'явитися о год. 9-ій ранку на Київському Пасажирському дворці.

Дня 5-го січня 1918-го року рано, майже всі вояки і старшини моєї сотні, були, як було наказано, на київському дворці. Звідсіля ми подалися до Військового Секретаріату. Вояків я залишив біля будинку Секретаріату, а сам пішов досередини. Я просив чергового старшину повідомити пана Секретаря, що я, такий то, хочу бачитися з ним. За декілька хвилин мене покликали до кабінету пана Секретаря Військових Справ. Я був певний, що побачу Симона Васильовича Петлюру і дуже був здивований, коли побачив зовсім невідому мені особу!

— Де є Секретар Військових Справ — пан Петлюра? — запитав я.

— Петлюра вже не є Військовим Секретарем. На його місце прийшов я — Порш.

Пан Порш запитав мене, на що мені потрібно секретаря військових справ? Я, розповівши про нашу "сотню", попросив Секретаря Військових Справ призначити мене і моїх вояків до якоїсь військової частини. На це Порш відповів, що на внесок Голови Секретаріату — п. В. Винниченка — Український Уряд затвердив закон, що в Україні ніякого війська не буде, а буде тільки міліція і що цей закон увійшов в силу 1-го січня 1918-го року.

Від такої відповіді у мене все закрутилося в голові! Як? Війська українського не буде? А хто ж буде захищати кордони України від червоного ворога, який суне вже з півночі?!

Я вишов з кабінету пана Військового Секретаря і, підійшовши до чергового старшини, запитав його, що трапилося, що немає Петлюри? Старшина, оглядаючись, відповів мені, що Петлюру Винниченко, як Голова Уряду, звільнив з обов'язків Військового Секретаря після бою за арсенал (12-го грудня 1917 року), бою, який виграв Петлюра. Петлюра командував операцією проти комуністів, які захопили арсенал. Він переміг бунтарів, захопив арсенал і заарештував головачів цього бунту! Коли Винниченко дізнався про те, то вчинив Петлюрі скандал і примусив його звільнити арештованих! Опісля Уряд, під натиском Винниченка, примусив Петлюру зрезегнувати з посту Військового Секретаря!

"Хто ж такий Винниченко?" — виникло питання у мене в голові. Чи не приятель большевиків? Неймовірно! Що ж тепер роби-

ти? Я вийшов до своїх вояків і ксзав їм: "Хлопці, розходіться до-мів і ждiть на майбутні накази!"

Сам я, з болем серця, поїхав до Сквіри, до своєї сестри. Їхав зі мною і Винниченко в моїх думках: "Хто він такий?!" — "Чому?!"... — до сьогоднішнього дня непокоїть мене те саме питання.

Василь Симоненко

НАРОД МІЙ Є!

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже горна ваша злоба не впаде.

Народ росте, і множитьься, і діє
Без ваших нагаїв і палаша.

Під сонцем вігности древніє
й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Народ мій є! Народ мій завжди
буде!

Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й
приблуди

І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, вирошки, ніде:

Народ мій є! В його волягих
жилах

Козацька кров пульсує і гуде!

У РІЗДВЯНІ СВЯТА

У Різдвяні Свята
Спішім брат до брата,
Позабудьмо, що нас ділить,
Що відводить нас від цілі.

І колядуймо:
Дай, тобі, Боже,
Всього, що гоже,
В пасіці рійно,
В полі надійно,
А в хаті мирно
І боговійно.

Всім нам посполу,
Згори до долу,
Дай щасливо побороти
Нашу вдагу кволу.

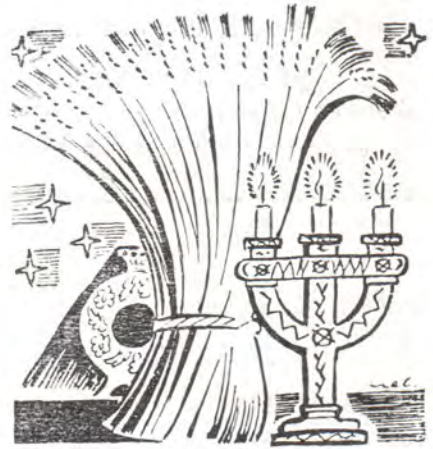
Щоб цілий світ, браття,
Не міг вийти з дива,
Що зробила в Україні
Раз єдність правдива!

Б. Лепкий

Михайло Стельмах

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

...“Чи знаєте ви, що таке галіфе з полотна? На це сам Микола Васильович Гоголь відповів би негативно: “Ні, ви не знаєте, що таке галіфе з полотна...”

І краще б не відати цієї розкоші... Війни, розрухи, блокади, нестатки пригнули наше село до убогого рала, до саморобного ткацького верстата і до мертвого сліпака. Наша молода історія йшла по селах не в сріблї-золоті, а в шорсткому саморобному полотні, та все од-но в її веселих блакитних очах стояли світи надій!..

А які думи снувалися тоді у головах матерів? І чи багато хто згадав, що в отому білому полотні, яке розстилялося по всіх усядах і за копійки розкочувалось по бундючних експортах, горбились безсонні ночі, пригачений сліпаками цвіт очей і стогін протертих пучок?..

—“Я не дуже полюбляв роботу біля терлиці, бительниці, пря-діння, снування, зоління, але дуже любив, як ткалось і вибілювалось полотно. Коли ви не знаєте, як наші матері білили полотно, то ви бага-то чого втратили” — розповідає нам малий Михайлик, головний герой повісті.

Це починалось тоді, коли на лужках і левадах затоплений латач прямо в барвінковій воді засвічував свої весільно-золоті свічада, а з лі-су обзивалася зозуля. І от рано-вранці, ще й ранесенько, коли в селі позіхає ледасий туман, на лужок із полотном на плечі приходить гос-подиня. Вона стає обличчям до приімленого сонця, накупіє ним свої вії, щось довірливо шепоче йому, а далі, підтикавшись, босоніж, як ле-лека, входить у воду, вибираючи таке місце, щоб низ полотна лежав на воді — на латачі, на траві, а верх насновувався променем. А коли б цього не було, то взимку наші суботні сорочки не пахли б м'ятою, не озивалися б зозулею і не марилося б нам весною...

У ті полотняні часи в нашому селі пішла мода на галіфе, і так вона пішла, що, мов лихоманка, охопила всіх чоловіків. І яких у нас тоді не було галіфе: і круглих, як півбубона, і напівкруглих, і тих, що

починалися вигином, а закінчувалися дужкою, і таких, мов перевернута голова бика, і зовсім ріжкастих. На що вже дівчата — і тих спокусила мода: дарма що вони тоді ще не носили штанів, все одно деякі придумали галіфе на рукавах сорочок; починалося воно прямісінько від чохла і зникало, не доходючи до пліч. Правда, це галіфе не було таким пишним, як у парубоцтва, але й воно викликало заздрість чи зневагу у тих, яким літа не дозволяли ганятися за модою.

То що після таких кравецьких новацій мусів робити я? Теж каянчити галіфе. На це мати обміряла мене насмішкуватим поглядом і відповіла:

— Гарний ти і без галіфе, такий уже гарний, що далі нікуди.

Я пропустив характеристику повз вуха.

— А в галіфе, мабуть, ще кращий буду. Ось самі подивитесь.

— З мене досить і такого вариводи, — чогось не бажалося матері, щоб я став кращим.

— Так уже, мамо, хочеться того галіфе...

— А дубового сала чи березової каші не хочеться? Он краще побіжи хопти нарви.

— А галіфе пошиєте?

— Як тобі шити: упоперек чи повздовж спини?..

— Хіба ж галіфе на спину шиється... — ще не здаюся я.

— Можна і на спину, аби витримала вона, — і насмішкувато, і журно посміхається мати.

Видать, мода не дуже хвилювала її, і я згодом змирився, що розживуся на галіфе, коли матиму в руках своє ремесло і копійку. І раптом таке свято перед самим Різдвом!

Прокидаюся вранці, кидаюся до одєжинки — і сам собі не відю: на всю нашу скриню розкапустилось галіфе, і не просто з полотна, а до синього блиску нафарбоване бузиновим соком. Таке галіфе здалеку може зійти і за крамне! А чорні поворозки на ньому — із справжнісінької “чортової шкіри”, що навіть дорослим іде на святошні штани.

— Ну, як воно, сину? — обертається од печі мати.

— Ой, спасибі, мамочко... Як же ви без мірки?

— А що там міряти в тобі: шкірку та дірку? Вузькі будуть — розтягнемо, широкі — підшиємо, довгі — на виріст.

От як тоді в селі дивилися на моду, головне було, — чи то в одєжинці, чи то у взутті, — міцність.

— Приміряти можна?

— Та вдягайся. Сьогодні у них і в школу підеш. А ввечері, як захочеш, комусь вечерю понесеш.

— Я до дядька Себастьяна піду...

— Можеш й до дядька Себастьяна. Одягайся.

Аби ви знали, як приємно зашелестіло галіфе в моїх руках, як повіяло на мене весняною м'ятою, а поворозки заворушилися, наче живі. Одягнув я галіфе, одразу підріс і покращав сам собі.

- Як воно, мамо?
- Та, здається, нічого. Тільки наче одна галіфіна трохи меншою вийшла.
- Таки справді менша.
- То я підріжу більшу.
- Е, ні, ще знову не вгадаєте. Я краще меншу буду потрохи розтягувати.
- Розтягай, як не маєш іншої роботи...

В школі моє галіфе помітили і сторож, і учні, і вчителька. Учні вітали нову одяганку сміхом, різними вигуками і підняли мене на ура; вчителька ж посміхнулася і схвально кивнула головою, а сторож назвав мене кавалером і на якийсь час притьмарив мою радість. Це ж треба видумати ось таке паскудне слово! Зате Люба аж охнула, коли побачила мою обновку:

- Прямо як городське!
- А чого ж, — запишався я, поправляючи меншу половину.
- Ти в ньому і на ковзанку десь-то не підеш?
- Піду.
- Е?
- Хіба воно мене родило?
- Не боїшся замастити?
- Пусте, — кажу так, наче мені щодня доводиться ходити в обновці. — Ти прийдеш на леваду?
- А даш ковзани?
- Як дуже попросиш, дам, бо хто ж буде лід орати носом!
- І чого б я ото пишалась, хоча й у галіфе, — в'їла Люба і кинулась до дівчат.

Після школи, вибравши слухну хвилинку, я тайкома від батьків чкурнув на ковзанку. І що дивно, — ідучи селом, я теж метляв незастебнутою свитинкою, щоб усі бачили моє галіфе. Тепер я розумів Юхима Бабенка, як йому хотілось похвалитися своєю австрійською та англійською одержинкою...

На ковзанці вже гамірно, мов на ярмарку... Я стаю на свої фаністисті, дротом підперезані ковзани і рвучко відштовхуюсь гострим шпенем. Піді мною одразу писнув, зашипів лід, а біля вух обізнався вітрець.

“Здоров, шибенику!” ...

А лід сьогодні аж виграє на скрипці, і такий він після великої відлиги чистий, що під ним видніється печаль затоплених верболозів і трави...

— Михайлику, Михайлику, го-ов! — наспішно обізнався біля верб Любин голос...

Я повертаю до тих верб, яким літа вижолоблюють середину, а Люба поспішає мені назустріч.

— Іч, яка ти сьогодні!

— Я...? — радіє, грає очима і соромиться дівчинка.

— Святошна.

— Бо ж сьогодні Свят-вечір заходить... Я трохи поковзаюсь на твоїх. Можна?

— Тільки не впади.

Вона невпевнено стала на ковзани, вдарила шпенем у лід, а ноги її одразу пішли врозтіч...

— Михайлику, а тут не страшно?..

— Чого тобі страшно?

— Тут вода зовсім жива. От бачиш, як вона дихає? Ходімо звідси...

Люба стала на ковзани подалі від течії, я взяв її за руки і, задкюючи, потягнув за собою. Якщо ж її ноженята йшли врозтіч, то зупинявся і вчив, як треба триматися, а далі знов тягнув за руки. А коли ця учоба надокучила, забрав у неї ковзани, присвиснув і, хизуючись, помчав, як хотілось мені: з такими викрутасами та обертасами, що аж навколо затанцювали верболози і верби. Вітер ловив мене, а я його, і дарма що на очі набігали сльози, — в очах було повно завзяття.

— Ти прямо, наче метелиця, кружляєш! — захоплено казала Люба...

А я після її слів, як дідько, вивертів коло, вивинувся на яснець, а відтіля знову помчав до сивочубих стіжків.

І враз піді мною засичав, увігнувся і тріснув лід, по ньому поповзло сліпуче павутиння тріщин, враз підстрибнув угору берег, а з очей почали випадати сонце, стіжки і верби. Вода обпекла мене, мов полум'я. На щастя, руки мої, випустивши шпень, зависли на льоду, я в одну мить вилетів з річки і, сам не знаю як, опинився на березі біля верби.

З моєї свитини і, головне, з галіфе задзюрчали струмки, а в чоботях зажвяхкотіла вода...

Розгубившись, я не знав, що робити і насамперед витирав рукою обличчя, а неслухняні зуби в цей час почали вибивати противну чечітку.

— Ой, Михайлику, ти не втопився? — підбігла до мене перелякана Люба...

— Та, здається не втопився, — спробував ще бадьоритися, але з цього нічого не виходило.

— Зараз же скидай чоботи! — наказала Люба.

Я слухняно сів на погорблене коренище верби, що пробилось з-під снігу, а школярка обома рúčатами вчепилась у чобіт, стягла його і вилила брудну юшжу. Коли я перезувся, Люба одразу ж потягла мене в село.

— Побіжімо до нас, це городами зовсім недалеко. І твої батьки не дізнаються.

— А що скажуть твої батьки?

— Батько зараз у лісі, а мама скажуть, щоб ти ліз на піч і не журився, — передала мамин голос.

Зовсім захекані й знесилені, ми добралися до Любиного дворища... Тільки ми розчинили хатні двері, як нас обдали пахощі сіна, узвату, свіжопеченого хліба і яблук.

— Ой смутку мій, що з тобою, дитино?! — мов крильми, майнула білими в квітах рукавами чорнява молодиця, на мить застигла посеред хати і злякано запитала в Люби: — Ви в ополонку вскочили?...

... Тітка Оляна спритно скидає з мене свитинку, чоботи, сорочку, підштовхує у плечі до лежанки, і я не стямлююся, як опиняюся у півтемряві на печі...

— Скидай, дитино, штанці та насухо витрися рушником.

Соромлячись, я скидаю своє пожалюгідніле галіфе, а тітка Оляна одразу жахається і сплескує руками:

— Ой, пропали ж твої ніженьки, дитино! І що ти робитимеш у білому світі? — заголосила вона і цвітом на рукавах прикрила обличчя.

Глянув я на свої ноги і теж перелякався: вони були темні, аж чорні. От що робить з людиною мороз. І так мені стало жаль себе, що повіки мої одразу набухли слізьми. Я витер їх рукою, а тітка Оляна, кусаючи уста, обережненько тернула полотняним рушником по моїх ногах.

— Не болить?

— Хіба я знаю?

— Задубіли, не чуєш, видко, їх. — Тітка ще провела рушником — і сталося диво: з-під полотна на моїх ногах з'явилися білі смуги.

Я глянув на тітку, тітка на мене, вона засміялася перша, я за нею, а далі хихикнула Люба...

— Ой, смутку мій, а я, дурна, в темені і не добрала, що це з твоїх штанців облізла бузина!..

— Ну, чого ви, тіточко, плачете?

— Бо стільки через тебе страху і жалю наковталася! Ой, шибеник ти, шибеник. Де тільки на тебе росте лозина? Чуєш тепер ноги?

— Чую, тіточко! — аж нагнув голову, прислухаючись до них.

— Ану давай розтирати разом, щоб і мороз, і трасця, і застуда заразом утікали з ніг. Чекай, я їх ще святковою горілочкою витру. Від неї запишиш у мене, як в'юн.

І справді я попискував, наче в'юн, а тітка після розтирання ще й щипнула мене:

— Щоб ходив здоровий і не журився!

Потім вона кинула мені кожуха, а сама взялася за мої чоботи, свитинку, сорочку і галіфе, не забуваючи й на тісто поглянути, і метнутися до печі, і набрати в праску вугілля, і з бортяниці внести меду і з ним у руках насваритися на куріпку, що почала добиратися до куті.

А куріпка одним оком поглянула на тітку Оляну, проспівала: "Чир-хик" — і розставила крила...

Тітка Оляна мовчки почала роздмухувати праску, потім пальцем торкнулася її споду, і от уже моє галіфе аж зашипіло і запарувало, — ще одна напасть відлягла мені від серця.

— Ти не журишся? — через якийсь час заглянула на піч тітка Оляна й подала мені одежинку.

— Ні.

— А обідати будеш?

— Ні.

— Чого так запишався?.. Любо, давай ложки!

І хоч як я віднікувався, тітка Оляна принесла на піч полумисок з пісним борщем, в якому серед поморщених грибів хизувалась червона перчина, і наказала:

— Їж мені й не журися.

Я глянув на Любу і засміявся...

**
*

Я вискочив із школи, як горобець із проса: навіть мати не здогадалася, де сьогодні побувало моє галіфе... Мені навіть трохи смішно стає, що ні батько, ні мама, проходячи повз моє галіфе, нічого підозрілого не помічають. А може, це тому, що вони зараз мають немалу турботу: готування до Свят-вечора.

Заклопотана і варінням, і мастінням, і прибиранням, мати ткнула батькові й мені шапки в руки, очима показала спочатку на коцюбу, а потім на двері й витурила нас із хати:

— Ідїть, помічники, і до першої зіроньки не приходьте мені...

Ми з татом виходимо в клуню, де пахне примороженими снопами і сіном...

— То як, сину? — косує батько на полицю, де лежала пилка і сокира.

— Еге ж! — кажу я весело, бо тато страшенно не любить ні кислів, ні кислого слова.

— Хай пила замінить ковзанку?

Хай! — безтурботно кажу, зиркаю на більшу галіфину й чавлю в собі посмішку.

— Молодця! — хвалить тато й наводить на мене очі — одне примружене, з приплющеними бісиками, а друге з бісиками на повний зріст. Коли батько ось так погляне на когось, то неодмінно чекай коверзи. Дочекався і я її. Тато по-кравецьки зміряв мене від голови до ніг, а потім з ніг до голови, зиркнув на двері і тихенько запитав:

— А злякався дуже?

— Злякався? Коли?

— Уже й забувся?

— Ви про що?

— Про те, як ти в ополонку вскочив.

— То ви знаєте? — несамохіть вирвалося в мене. Я з переляку внімів, знітився і облизав уста, що одразу ж посмагли.

— Та знаю... Ну, чого став як мурований? — Тато обома руками охопив мене, одірвав од току й притулив до себе. — Шануйся, шибенику, шануйся. Що б ми робили без тебе?

І тепер у батькових очах я побачив не бісики, а зажуру і теплінь.

— Ой таточку!..

— Ну, що? — сумно спитав і торкнувся устами моєї брови, отої, що все забирається на чоло.

— Нічого, — ледь прошепотів і з вдячністю тісніше притулювся до батькових грудей. Я хотів щось гарне-гарне сказати йому, але не знайшов таких слів і тільки зітхнув.

— Ніщо в тебе не болить?

— Ні, таточку...

— У чоботях не квакають жабенята?

— О, звідки їм узятися взимку? — не второпав я зопалу.

— Питаю, чи не моркі ноги, бо їх треба тримати в теплі.

— Не мокрі... А мама знає про це?

— Не знає. А то було б нам сліз і на Свят-вечір, і на Різдво. Шануйся ж тепер на своїх ковзанах... Постараємось мамі на дровця? — ставить мене на землю.

— Постараємось! — одходжу я, хапаюсь обома руками за сокиру, а тато бере пилку, й ми, двоє чоловіків, поважно йдемо робити ділечко... І аби ви тільки знали, як сьогодні приємно бриніла-співала пилка, а ще приємніше перегукувалась із сокирою в саду луна.

От і вечірня зіронька стрепенулась за сусідським двором, де поскрипує і поскрипує над криницею журавель. Над хатами влягаються пахучі дими, на вулицях стає гомін і шарудіння саней, а снігами до кожної оселі бредуть фіолети. З хатини в святешній хустці й сачку виходить мати, на її обличчі уляглись урочистість, злагода й очікування казки.

— Де ви, господарі? — стиха, ласкаво гукає тата й мене і на піврозкритих устах тримає любов. — А нащо ми тобі? — ніби дивуючись, озивається від дровітні тато.

— Просимо, дорогий муже, і тебе, сину, до хати, — з таким усміхом, з такою добротою вклоняється нам мама, що хочеться підбігти до неї і поцілувати руку.

— Каже: дорогий муже? А хто нещодавно страхав нас коцюбою? — удавано строго допитується тато.

— Це ж люблячи вас! А кого любиш — навіть коцюби не пожалієш, — грає мати розквітлими очима і дає нам дорогу...

Хоч убога-убога наша хатина, та в цей вечір і вона покращала, побагатшала. Її бідність скрасили і вишиті рушники, і кетяги калини, і запашне сіно на покуті, й свят-вечірній стіл. На ньому зараз лежать три хліби, грудка солі, височіє стос гречаних млинців і стоять з різ-

ними стравами ті святешні мальовані полумиски, що бажають добрим людям і здоров'я, і щастя...

Батько перший заходить за стіл, оглядає всі страви, від куті з маком до миски з бобом, і поглядом дякує матері за її старання... А який він поважний стає, навіть не посміхнеться, коли виносить корівчиці покуштувати кожної страви, зготованої на Свят-вечір. Оце він і бобу взяв у жменю та й з подивом сказав: — Прямо не біб, а срібні карбованці. Глянув я на миску, — і справді лежав у ній біб срібними монетами.

Та найбільш урочиста хвилинка прийшла тоді, як тато з бичем від ціпа став на порозі під гіллям ясенів, на які позліталися зорі. Ось він поглянув у засніжену далечінь, що горбилась за селом, і тихо покликав Мороза:

— Морозе, Морозе, іди до нас кутю їсти! Я застигаю біля тата і не вірю, але трохи й вірю, що на дорозі, висвічуючи туманом борода, може об'явитися з мішком за плечима Дід Мороз і підійти до нас. А навколо так тихо, що чути, як у ясеневому гіллі ворухаться зорі й обтрушують та обтрушують срібну паморозь.

— Морозе, Морозе, іди до нас кутю їсти! — вже голосніше покликав тато.

Але й після цього ні на вулиці, ні на городах не обізвалися кроки дідугана. Батько ще й втретє покликав його, та він, мабуть, забарився на якійсь лісовій чи степовій дорозі. І тоді тато уже грізно наказав йому:

— А не йдеш, Морозе, то й не йди до нас і не йди на жито-пшеницю, усяку пашницю: іди краще на круті гори, на моря, на ліси, нам шкоди не роби!

Далі батько кликав сірого вовка. Він теж не поспішав, маючи свій клопіт у лісах. Не квапились на кутю і чорні бурі та злі вітри. І тато закликав їх:

— А не йдете, чорні бурі і злі вітри, на вечерю, то йдьте собі в безвість, хліба не здувайте, полукіпків не валяйте, стріх не зривайте!

Потім тато навстіж відчиняє наші скрипливі ворота: а може, прибіється яка добра людина з дороги, то й погріє душу теплою стравою. І тільки після цього ми йдемо вечеряти.

Тепер за столом я й не писну, прислухаючись до мови-сподівання батьків. Оті великі надії на хліб новий, на рій золотий, на щастя у дворі, на рогову й дрібну худобу в оборі сходяться і сходяться в нашій хатині, що й справді починаєш вірити: настане той час, коли господар на току буде зорі віяти, господиня в хаті золото прясти, а сиві срібноногі воли потягнуть за собою срібні плуги.

Аж ось на вулиці обізвалися колядники. Я перший вибігаю на двір. Колядники вже підійшли до хати тітки Дарки — зіздоноша, "береза" й міхонша попереду, а "коза" й "дід" у страшній машкарі позаду. І чого тільки не виробляють ота "коза" і вертлявий "дід", лякаючи дорослих і дітей. Та ось задзвонив дзвонар — і всі притихли,

з'юрмилися біля вікон, з зеленкуватими і синіми снігами, скільки світу видно, покотилися, задзвеніли молоді голоси, проганяючи недолу з вдовиної оселі:

А чи вдома, вдома та бідна вдова?
Нема вдома — пішла до Бога,
Бога благати — щастя прохати:
— Ой, дай, Боже, два лани жита.
Два лани жита, ще й лан пшениці.
Лан пшениці — на паляниці,
А ще гречки — на варенички...

Яка не є убога наша хатина, а їй колядники наспівали щастя, наспівали, що в нашому дворі будуть стояти і місяць, і ясна зоря...

Гай, гай, куди відійшли ті далекі роки? Вже одних колядників забрали війни, других — сира земля, треті стали дідами, а й досі віриться, що в твоєму дворі, біля тебе, стояли з одного боку місяць, з другого — ясна зоря...

По всьому селі розходились колядники, до кожної хати зіздноності прихилили мальоване сонце, нагадуючи людям, що вже справжнє сонце змилоствилося над землею. А он біля Зарічки обізвалася сива давнина, коли хмари ворогів обкрадали наше сонце і землю:

То не з моря тумани,
То із коней пара...

Од чорної погоні з Туреччини, з Німеччини, з Татарщини летять, Дунай перелітають козацькі коні, перелітають, не вмочивши у воду ні одного копита, ні козацького стремена...

Іду я з вечерею до дядька Себастьяна, прислухаючись, як за тинами підстрибує морозець, придивляюся, як у тінях і дрімливих місячних калюжах заколисуються хати, вбираю в себе колядки, думками й очима добираюся аж до тихого Дунаю, де гуляли козаки. І так мені добре та радісно стає на серці, наче і я з козаками ломив неволю, визволяв добрих людей, щоб верталися вони на тихі води, на ясні зорі.

А на шляху в цей час обізвався передзвін зброї і стремен, загупали кінські копита. Я в подиві оглянүвся. В прозорій темряві імлісто вималювались побільшені постаті вершників. І ось повз мене, пригнувшись до грив, пролетіли-промчали на Літин козаки, промчали тим старим Чумацьким шляхом, що спадає у місячний напівсон.

То не з моря тумани, то з коней пара обдала мене теплом. І хороше, і дивно, і радісно стає мені, малому, на цім світі. Я довго дивлюся услід козакам, погойдую вечерею у вузликү і вже не знаю, звідки вони взялися — чи з тихого Дунаю, чи з-під синього Бугу, чи з-під зоряного пилу.

Отак і сходяться пісня і життя, присмерк давнини і світанок сьогодення. А наді мною вечір жменями засіває зорі, а біля мене арфами бринять підморожені верби, а під ногами голубі тіні бавляться з снігом, що іскриться зблизька і туманиться поодаль, як із коней пара.

На леваді перегукнулися куріпки, — і вони поспішали в село на свій свят-вечір біля якогось стіжка чи клуні.

Задуманий і радісний, підходжу до подвір'я дядька Себастьяна. І тут ворота відчинені навстіж: а може, забреде погріти душу зажожа людина?

Я дивлюся на поплямовану місяцем хату і вражено зупиняюся. Що ж воно робиться? На хаті, в засніженому кустратому гнізді, де літували собі лелека й лелечиха, тепер стоїть самотній лелека і дивиться на схід.

“Протри, чоловіче, свої очі, — кажу сам собі, — бо ж над тобою глумиться якась вечірня мана”...

Я й справді протираю очі, знову косю на гніздо, а в ньому знову стоїть цибата птиця. Та де ж вона в таку пору взялася і як не загинула в холоднечу? Тихенько, щоб не сполохати птаха, скрадаюся мало не до самої призьби і тільки тепер догадуюся, що в гнізді стоїть дерев'яний лелека. Хіба ж і в цьому не пізнаєш вдачі дядька Себастьяна? Захотілося чимнебудь здивувати і порадувати людей, особливо дітвору, от і поставив птицю в гніздо; дарма що вона дерев'яна, а комусь звеселить око і кине в душу хоч краплину весняного сонця.

І поки я собі люблюся птахом, поки перелітаю у весну, на ті лужки, де на латачі, м'яті, зіллі і сонці вибілюються полотняні стежки, мене тихенько окликає знайомий голос:

— Михайле, дитино, це ти?

— Авжеж, я, дядьку Себастьяне, — затремтів мій голос від радості і вдячності до людини, що першою, після мами, нахилила над моєю дорогою зорі, взяті чи то з неба, чи з доброго серця...

Рослий, красивий, горбоносий, він підходить до мене, а я йому вклоняюся посеред того двору, де вітрець підмітає срібло, а дерев'яний лелека виглядає весну.

— Тато просили, мама просили і я вас прошу на вечерю, — кажу тихцем та й передаю чоловікові ув'язані в білу хустку горшки-близнята з теплим узваром і кутею.

— Спасибі, спасибі, дитино, — бере дядько Себастьян вузлик, а мене охоплює тією рукою, що все життя орудувала косою чи сокирою вдома, шаблею на війнах. І робота, і скорбота вибили на ній знизу глибокі борозни й мозолі, а зверху виліпили жили завтовшки в мої пальці...

— Ходімо до хати...

Ми заходимо до хати — в теплі пахощі сіна, хліба і свіжих липових ложок...

(Уривки з розділів сьомого й восьмого повісти “Щедрий вечір”).

**КИЄВУ — 2,000 РОКІВ; ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ — 1,600.
АНТИ — РУСЬ — УКРАЇНА**

ЗВЕРНЕННЯ

Ради для Справ Української Культури при Світовому Конгресі Вільних Українців до української спільноти у світі

Рада для Справ Культури при Секретаріаті СКВУ пропонує українській спільноті в усіх поселеннях вільного світу святково відмітити в роках 1982-1983 найбільші і найважливіші події нашої історії — нашого народу: 2,000-річчя від оснування Києва — столиці України, та 1,600-річчя української державності, що зродилася в IV-му столітті по народженні Христа, як держава антів, місію якої перебрала Київська Русь-Україна, що в різних формах і часах державну форму втримувала, її продовжувала і відновлювала, і яка є найвищим ідеалом українського народу, що за її суверенність і соборність веде постійну боротьбу.

Кожна нація, в тому й українська, старається віднайти метрику свого народження — корінь, з якого вона виростає і постійно продовжує своє існування. Багато наук працює в кожному історичному народі та висвітлює його минуле. Ніколи одна галузь однієї науки не мо-

же дати відповіді на це важливе для народу питання. Народи є старшими, як усі писані хроніки, історичні архіви, писані книги. Тому, крім історії, мовознавства і етнології працює археологія і антропологія та ціла система посередніх наук, що входять у предмет культури народу, що він зберіг її у своїх традиціях матеріальної, соціальної і духовної спадщини.

Найбільші авторитети археологічних наук (Кричевський, Хвойка, Пастернак та інші) стверджують автотонність населення України від пізнього палеоліту, яке розвивалося впродовж мезоліту, а в неоліті, першим у Східній Європі, розвинуло хліборобську культуру, що має назву буго-дністровської. Вона існувала з VI-го до початків IV-го тисячоліття перед народженням Христа. На основі цієї культури витворилася трипільська культура, що тривала на цілій Правобережній Україні, переходячи на Лівобережну в Чернігівщині, продовж двох наступ-

них тисячоліть. Ця культура, яку Хвойка, Пастернак і ряд найвидатніших учених вважають колискою східних слов'ян — праукраїнців, була найрозвиненішою в тому часі культурою.

Її елементи збереглися в матеріальних, соціальних і духових виявах у пізніших часах, після наїздів чужих хліборобам племен пастухів (шнурова кераміка), в культурі білогрудівських хліборобів (бронзова доба), а згодом у культурі чорноліській (передскіфська доба), а в саму скіфську (залізну добу) збереглися у культурі скіфів-хліборобів — **преднів антив-русів-українців**.

Всі ці названі культури є тяглістю однієї старої хліборобської традиції, що збереглася в українському лісостепу — терені відповідному для користування хліборобами. На північно-східних теренах, сумежних з українськими, жили мисливсько-рибальські племена фіно-угрів — преднів (субстрату) сучасних москалів, а на північно-західних скотарі-мисливці, балтицькі племена — предки (субстрат) білоруського народу, латишів, литовців, зниклих пруссів та ін.

Степ не завжди був ораний хліборобами — предками слов'ян-українців. Туди, в доісторичні та історичні часи, просувалися зі сходу на захід, скотарські племена, іранського і тюркського походження, шукаючи теренів, вигідних для випасу худоби (від каспійських, озівських і чорноморських аж до дунайських безлісних степів). Зводячи війни зі собою у боротьбі за пастуші терени, вони "вигинули як обри", каже літописець.

Коли гуно-монгольська навала розлілася по Європі, наші предки — анти мали силу і державну організацію, щоб могли не тільки оборонитися від гунів, але пробити собі доступ до Чорного моря і Дунаю та колонізувати разом із західними слов'янами Балканський півострів, входячи в етнографічні землі греків. Вони дали основу для створення нових народів, що тепер називаються південними слов'янами.

Культуру антив археологи називають черняхівською і вона покривала цілу етнографічну територію лісостепової України аж до джерел Висли, колиски найстаршого на сході Європи хліборобського народу.

Київ формувався як місто в центрі території північних українських слов'янських племен у часі т. зв. зарубінецької культури, що попереджувала черняхівську і тривала від другого століття перед народженням Христа та продовжувалася до третього, а то й пізнішого століття по Христі. Зарубінецька культура була теж хліборобською і на її ґрунті розвинувся промисловий і торговельний центр поселень Києва. Вона влилася у культуру черняхівську південних племен антив, що створили першу українську державу 380 рр. з їх історичним уже князем (ренсом) Божем (Бусом), а згодом на чолі з князем Києм, який місто Київ розвинув і перебудував у столицю майбутньої імперії Київської Русі, України, якій легенда про св. апостола Андрея передала пророцтво: "На цих горах восієт Благодать Божія!"

Рада для Справ культури при Секретаріаті СХВУ бажає звернути

увагу спільноти на потребу вшанування цих величних дат нашої історії, та науковими працями вільних українців обстояти правду Ун-

раїни, що її велике минуле приносять собі наїзники-чужинці.

Рада для Справ Культури при Секретаріаті СНВУ.

(На цю тему — продовження буде).

Блаженнішого Патріярха Йосифа, Високопреосвященних Владик Українських Церков Всечеснійших Капелянів УВК, Кошового Отамана, Побратимів Козаків та Їхні Родини, Рідних, Друзів і Знайомих з Різдвом Христовим і Новим Роком вітають:

о. ДИЯКОН ІГОР і РОМА ХАБУРСЬКІ, з Родиною.

З Різдвом Христовим та Новм Роком — Родині, Приятелям, Побратимам Козакам та Їхнім Родинам найщиріші побажання пересилають:

ДАРІЯ і БОГДАН ПЕКЕЛЬНІ, з Родиною.

Веселих Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року Всім Рідним, Приятелям, Побратимам Козакам та Їхнім Родинам бажають:

ХРИСТИНА і СТЕПАН ГЕРА, з Родиною.

Щасливих Свят Різдва Христового і Нового Року Рідним, Друзям, Знайомих, Побратимам Козакам та Їхнім Родинам бажає:

ІВАН МУЖИК з Дітьми.

*Рідним, Приятелям і Знайомим — Близьким і Далеким — Побратимам Козакам та Їхнім Родинам Привіт!
"Христос Родився!"*

АРІЯДНА і БОГДАН СТЕБЕЛЬСЬКІ

Радісних Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року Рідним, Приятелям, Побратимам Козакам та Їхнім Родинам від щирого серця бажає:

ПЕТРО ВОВК

“ЗАСВИСТАЛИ КОЗАЧЕНЬНИ В ПОХІД СПОЛУНОЧІ”

*“Уже стоять вози
під яворами,
Полтавський полк
готовий у похід”.*

Ліна Костенко

Назву до цієї статті взято з популярної, улюбленої пісні, яку Україна співає вже понад триста років. Рядок із пісні говорить нам про акт, яким починалася така подія, як похід. Свист у даному випадкові, то був знак вирушати в похід, сигнал, який звучав над Україною століттями, і який гомонить ще й досі, закликаючи нас бути готовими до нового побідного походу.

Останніми роками з’явилися реформатори, коректори, які згаданий рядок пісні “виправляють” на “Засвіт встали козаченки в похід сполуночі”. І кого то має цікавити коли ті козаченьки встали? Може вони й зовсім не лягали тієї ночі? Та так, як подумати уважно, то “засвіт” може бути пізніше, ніж “сполуночі”, бо ж то вже перед світанком.

Понижчі рядки цієї статті присвячені козакам, популярним, незабутнім героям нашої минувшини, образ яких так розплинувся в нашій уяві, що вже давно він розминувся з реальною дійсністю. Тому не пошкодить дещо пригадати нашим читачам, хто такі були козаки в Україні та як вони вибиралися в похід.

Поза межами України ми не маємо доступу до наших багатих джерельних історичних матеріалів. Їх є багато, бо ще не всі архіви в Україні спалені. Ще існує в Києві Центральний Державний Історичний Архів з філією в Харкові, а в них фонди сотенних та полкових канцелярій, Генеральної Військової Канцелярії та Канцелярії Гетьмана Кирила Розумовського. Існують теж численні інші музеї в Україні з багатющим історичним фондом. До того існує доступна нам численна друкована література з козацькою тематикою і її слід тільки відповідно використати.

До нашої, наприклад, диспозиції є прекрасна, не тільки друкарською технікою (з кольоровими ілюстраціями), але й багата змістом монографія О. М. Апановича: “Збройні сили України першої половини 18 ст.”, видана Інститутом Історії Української Академії Наук, у В-ві “Наукова Думка, Київ, 1969.

Ось декілька даних з неї про наших козаків:

В роках 1735-39 Росія провадила війну проти Криму та Туреччини. Та війна була затяжна й жорстока. В описах воєнних дій збереглося багато джерельного матеріалу про збройні сили тогочасної України.

В інтересах оборони своїх державних кордонів Україна мусіла утримувати свої збройні сили. Крім того, на випадок війни, російські власті вимагали від української адміністрації певної кількості війська й то не будь-якого, а козацького.

Отже Україна мусіла постійно мати певний устійнений контингент козацького війська. Коли ж до повного означеного числа бракувало козаків, тоді до козацького реєстру вписували тих козаків, які були вже мало що не в кріпацькій залежності у старшин чи заможних панів.

Таких козаків називали “новоуписними”. Їх у похід не кликали, але в реєстрах вони вже були й мали готуватися до військової служби та приготувати собі весь той військовий виряд, який зобов'язував кожного козака. Це подібне, наприклад, до того, як нещодавно адміністрація президента ЗДА перевела реєстрацію молоді двох річників для евентуального покликання їх до активної військової служби на випадок потреби.

Справжній козак на ті часи називався “виборним” козаком. Це був вишколений воїн, настільки матеріально забезпечений, що міг виступити в похід “по першому свистку”, як у пісні згадується. Їх у реєстрах було кругло 20,000 осіб.

Бідніші козаки, які не були спроможні мати повний власний військової виряд, були помічниками виборних козаків і їх називали “підпомічниками”. У мирний час вони працювали на полях виборних козаків, а в часі війни вони виконували небойові повинності при виборних козаках, наприклад, особисті послуги, доглядання коней, зброї та всього майна, яке мусіло їхати з виборним козаком; праця на укріпленнях, вартування й т. п. повинності. В міру втрат у людях протягом воєнних дій, належну кількість виборних козаків можна було поповнювати підпомічниками, свояками, братами, які надавалися до бойової служби.

На повний виряд виборного козака складалися: два коні, одежа, взуття, мушкет, шабля, спис, пістоля, запас пороху, олива, відповідне число готових куль та запас провіанту на три місяці. В першій половині 18-го ст. це все коштувало 21 карб. 22 копійки. Мало хто міг мати таку суму. Хто не міг, той був у категорії неозброєних підсусідів, наймитів та пішаків.

Лівобережна Україна мала десять полків по десять сотень у кожному. Слобідська Україна мала п'ять полків і теж по десять сотень у кожному. Сотня мала сто козаків, а полк — тисячу. Цих чисел намагалися дотримуватися. Менші від сотні одиниці, т. зв. “курінчики”, поповнювалися небойовими вояками з повинностями робітників, вартових, слуг при старшинах тощо. Комплектувалися вони з сусідських сіл, отже територіально вони були пов'язані зі своїми сотнями.

Склад козаків за віком був у межах від 18-го до 60-го року життя, але найбільше було в межах 25 — 40 літ. Холодна зброя була українського виробу, порох також, бо в Україні був великий салітровий

промисел. Були ще й ружниці українського виробу, але вже переважали стандартні російські з таських заводів. Олово й кулі постачала російська військова влада. Коні тоді були в ціні 7-9, а пізніше 8-12 карбованців.

Як уже було згадано, кожний козак у поході мусів везти з собою запас харчів на три місяці, а саме: четверть і чотири четверика борошна, четверик і 2 гарнці крупи, 40 фунтів товчі (потовчені сухарі), 30 фунтів толокна (вівсяного борошна) і 12 фунтів солі. (Чверть — близько 210 л., четверик — 26,24 літра, гарнець — 3,28 літра, фунт — 0,4095 кг.).

Таку саму кількість провіанту мусів мати кожний інший вояк, чи він був виборний, чи підпомічник, чи якої іншої категорії. Як бачимо, то довкола одного-однісінького бойового козака був уже чималий обоз. Старшини мали ще більше різного, часто непотрібного, баласту, так що бували навіть вимоги властей не мати зі собою, наприклад, більше вина, як тільки на шість місяців і то тільки для власних потреб, а не на продаж.

У похід зимою треба було мати відповідну кількість фуражу для коней та для іншої худоби. А літом треба було мати з собою коси та серпи. В степах України трави було подостатком, але не завжди, бо татари часто свідомо випалювали її.

Російське військово командування (в тих часах у руках німців) любило козаків. Кожна російська частина хотіла мати при собі козацьку частину, хоч би яку сотню, чи пів сотні. Це роздроблювало козацькі сили й тому у війнах Росії з Туреччиною та Кримом Українське Козацьке Військо не мало нагоди виявити себе й показати свої стратегічні й тактичні здібності. Одним словом, як казав поет: "А славу сусід собі взяв!"

Вищенаведені дані про Лівобережне Козацьке Військо та Слобожанське у деякій мірі можуть відноситися і до Запорізького Війська, особливо, якщо йдеться про подібність умовин, серед яких доводилось тоді воювати.

*З Радісними Святами Різдва Христового і з Новим Роком
найкращі побажання всім своїм Ви. Клієнтам, Рідним, Приятелям і
Знайомим та всім українцям у всьому світі пересилає*

РОМАН ГРИЦИНА

власник

ASTRO TRAVEL SERVICE

2204 Bloor Street West (at Runnymede) Toronto, Ont. M6S 1N4

Tel.: 766-1117

Данило Мірчук

ЗІБРАНІ ТВОРИ ЯРА СЛАВУТИЧА

Під назвою "Зібрані твори" вийшла у світ капітальна книга поезій Яра Славутича. Дати під назвою, 1938-1978, означають роки творчости поета. На твердій палітурці витиснуто золотий родинний герб автора, а на титульній сторінці — назва видавництва "СЛАВУТА", Едмонтон, 1978. Книга має 408 стор.

Книга заслужено ювілейна, видана в шестидесятиліття Яра Славутича та сорокаліття його поетичної творчости. Того ж року вийшла у світ також інша ювілейна книга під назвою "Творчість Яра Славутича", на 432 сторінки, в якій зібрані рацензії на книжки поета та статті про нього.

Моя стаття не претендує на фахове дослідження. Про творчість Яра Славутича написано велику кількість статей і рецензій фаховими літературознавцями та прихильниками його творчости. Все ж таки я постараюся як читач сказати своє слово про "Зібрані твори" поета, про його безперервну працю протягом буремних і часто небезпечних чотирьох денад.

Сорок років творчого життя — це значний відрізок історії українського народу під владою червоного сатани, брунатного диявола і насильного чи добровільного вигнання для певної частини народу з просторої, сонячної, оспіваної солов'ями вічної України.

Я не буду згадувати біографії поета, бо його життєпис — це поезії, написані протягом сорока років; але рівнобіжно підкреслюю, що Яр Славутич — не лише поет, а також учений україніст, якого праці українською та чужими мовами оздоблюють полиці бібліотек Європи та Північної Америки.

Яр Славутич — людина і поет — не змарнував часу поза Україною на дешевих і швидкозабутих політичних ефектах, а дав нації і світовій культурі велике надбання художнім словом та науковими працями. Книгу "Зібрані твори" поет відкриває віршем "Жар-птиця", написаним 1938 р., що свідчить про тяглість поетичної творчости ще під окупаційною владою червоної Москви. Початкуюча творчість — під большевизмом — не вияскравлювала національних прагнень поета. Він опишував чар природи та її всемогутню силу. У вірші "Земля парує" (1939) поет зобразив художніми мазками воскресаючу природу весни:

Дивись, як дужий стовбур осокура
До сонця зводить брунькувату віть;
Кільчиться зерно, вкинуте учора,
Щоб яриною завтра зеленить.

Ще досить обережно, але в поетовій душі вже буває думка про минуле свого народу і у вірші "Дніпро" (1940) він згадує Хортицю — історичну колыску вольностей українського народу — і могутність Дніпра-ріки:

Шумить Дніпро широкими степами,
Через пороги прометавши путь...
... він пустує, обійнявши зранку,
Ставну Хортицю, наче полонянку...

Яр Славутич милується героїчним минулим свого народу, йому близькі постаті козацької України. Він часто звертається до історичних осіб, у яких бачить національну силу, що її підступно знівечила захланно-імперіялістична Москва. У поемі "Соловецький в'язень" (1944) описано нелюдські муки й каяття за м'яке поступування супроти Москви кошового Кальнишевського:

О Боже! Молячись без міри,
З мого життя не змию плям.
Прости Всевишній...

Поет свято переконаний, що без традиції зброї і лицарського чину не може постати вільна Україна. Тому він у вірші "Конотопська слава" (1949) оспівує маєстат української зброї; показав козацьку старшину, яка на чолі з гетьманом Ів. Виговським розбила московське військо під Конотопом 1659 року:

І косять зайд, немов траву,
Нарід еднаючи під стяги.
Веде Виговський на Москву
Полки козацької звитяги!...

На цю тему дещо пізніше написав поему "Бій під Конотопом" П. Карпенно-Криниця, до якої склав музику Гр. Китастих і капеля бандуристів ім. Т. Шевченка записала цю поему на платівку. Славутичева пісня також покладена на ноти — співає її. М. Мінський.

Вже наприкінці 17-го і на початку 18-го ст., за часів гетьмана Ів. Мазепи, Україна підписала таємну умову зі шведським королем Карлом XII, щоб спільно виступити проти Москви та звільнити Україну від колоніальної залежності. На жаль, військове щастя не дописало. Московський цар Петро переміг шведське та українське військо, перетворивши Україну в чорну руїну. Славутич у вірші "Заповіт Мазепи" (1941) вклав в уста вмираючого гетьмана заповітні слова:

На слугування Україні
Своє життя, свої думки,
Душі буянна, гнів палкий, —
Усе віддати ви повинні...

В найновіші часи, коли розпаношився зі своєю воячиною Гітлер, промощуючи шлях "на схід" і займаючи Чехословаччину (1938), український нарід Срібної Землі створив свою державу, на яку з дозволу Гітлера напали мадяри. Українські січовики героїчно бились за свою волю — і Славутич із глибокою любов'ю проспівав гімн Карпатським Січовикам (1944):

Бились хлопці Хустові на славу,
Полягли в нерівному бою
За свою омріяну державу,
Січовую воленьку свою...

Після всіх перепетій скитальщини оселився поет у Канаді і створив цикл віршів, що ввійшли до збірки "Завойовники прерій" (1968). Збірка присвячена "пам'яті перших українських поселенців". Славутич слово "прерій" вжив як синонім степу, дарма що мало подібного до українського на Херсонщині. І цей дикий степ узялись освоїти перші українські емігранти. Були й інші народності, але не витримували суворости "прерій" і втікали до міст. Українці вперто боролись із стихією степу і перемогли. Поет у вірші "Плугатарі" (1966) образно змалював наших хліборобів:

Ідуть вони, їдуть на захід-схід,
За ними чорнозему пахне слід, —
Такими квітує, як майво, даль,
Не вилить таким перевтоми жаль!...

Кілька цих штрихів послужили вступом до ознайомлення з великим поетичним полотном під назвою "Моя доба" (1957-1978). Це епічна поема, що складається з 12-ти пісень та епілогу, надрукована на 124 сторінках. Кожна пісня поділена на октави, а всіх октав — 625.

"Моя доба" — автобіографічна поема, яка веде головного героя Григорія, з дитячих років, по дуже важкому, трагічному шляху життя; часто межуючи із загибеллю, автор повідає про диявольську добу московського комунізму. А все таки наш герой народився в "сорочці", бо, пройшовши пекельні шляхи, часто ставав до бою із всемордуючою системою не лише фізично, але й духово. І це головне для героя, що він духово не заламався, а навпаки — в боротьбі за існування і пізнання національної правди загартувався, політично й морально вистояв непохитною горою.

Поема насичена героїчними сценами, життєвими невдачами, любовними епізодами, як кожна епічна поема, але наскрізь реалістична. Через усю поему проходить золота нитка історичного реалізму. Щоправда, є романтизм у розділі "Лиса гора". Я вважаю, що ця поема переживе багато десятиліть і буде джерелом пізнання душі нашого народу та історії нашої Вітчизни. Поема починається розділом "Рай і пекло", де поет змалював прекрасну природу України та його рідної Херсонщини:

Степи, степи... Херсонська стороно,
Мого дитинства океан бурхливий,
Чи зможу на поеми полотно
Перенести твої безмежні ниви,
Твоє повітря — як міцне вино —
Твої раптові грозянисті зливи?

На формування дитячої свідомости головного героя Григорія впливав його дід, предки якого були визначними козаками. В дитячі роки Григорія московська влада з цинічною бездушністю руйнувала народ — і тут випала гірка доля на хлопця. Влада грабувала села, висилаючи селян до несходимого Сибіру, і тоді то інший дід, повчаючи, промовив:

Москва однакова... добра не жди! —
Статечний дід заговорив недбало, —
Нам за Петра було — як за орди,
За Катерини гірше ще бувало,
За комуністів — скільки ж то біди
Зазнав ти, краю наш... (стор. 262)

Людолови арештували малого Григорія разом із батьком і везли в товарняку на північ. Поет описав жахи того потягу, що був більше подібний до хворих і помираючих українських селян. Але через два дні подорожі, з двома підлітками, проламали в стелі вагону дошку і втекли з транспорту. По довгих і важких пригодах Григорій добрався в Україну, де зустрівся зі страхом голоду:

Раптово труп, уставши навпопад,
На юнана, хитаючись, подався
І, наче нелюд, хижо засміявся... (269)

Григорій, несучи хлібину, знайшов на хуторі діда, що вже опух і "...над дорогими — пухлими — ногами всіма грудьми... заривав"... Картини голоду і смерті зустрічались на кожному місці, а партія устами Сталіна горлала, що "жити стало краще, жити стало веселіше".

Перед самою смертю дід заповів Григорієві:

Рости, онуку, родові на славу;
Як дуб — міцній; як явір — виростай!
Про цю московську, нелюдську облаву,
Що навістила запорізький край,
Усьому світові скажи по праву,
Як вірний свідок, — завжди повідай... (273)

У третій пісні — "Повстання" — Славутич образно описав повстання, як то, озброївшись різними знаряддями, нападали на зерносковища, вбивали наглядачів — московських ставлеників:

Так, ера вибухів, доба повстань
Стрясала даль священною війною... (279)

Але ті повстання були стихійні, вимушені голодовою смертю, не керовані організованим центром; фізично слабих і неозброєних селян Москва швидко знищила збройною силою і далі смоктала з українського народу матеріальні блага.

Сибір — четверта після. Славутич описує тут мандрівку його товаришів із транспорту, що з різними пригодами перебрались через китайський кордон і в Азії гласили правду про московський терор. Хоч ті описи не мають природнього пов'язання з головним героєм Григорієм (автором поеми) і більш скидаються на творчу уяву, але те явище типове і з художнього боку виправдане; бо справді багатьом українцям пощастило врятуватися втечею до Китаю чи навіть Японії. Навіть у США була нагода зустріти людей, що народилися в родинях утікачів у Манджурії.

У п'ятій пісні — “У Запоріжжі” — поет розгортає історію особистого життя Григорія, його боротьбу за існування, його навчання в інституті та його знайомство з Людмилою:

Торкнув у серці хтось тугу струну —
Дзвінним відлунням залунало збоку.
Вона поглянула — і рань ясну
Немов поширила в блакить високу... (298)

Період навчання Григорія в інституті — це період перманентного страху, сталінсько-єжовського терору, який не минув і Григорія. За читання творів національних поетів він був арештований, але на короткий час. Щасливо закінчивши інститут, Григорій плянував улаштувати особисте життя, та ба! Історичні події змінили життя всього українського народу. Почалася всеруйнуюча німецько-советська війна.

В короткій статті не можна охопити всі деталі поеми, тому зупинимось на подіях другої світової війни. Григорія покликали до червоної армії і відправили до саперної частини в болотисту Білорусь. І хоч поет не мав тяготіння до солдатчини, просто не любив війська (очевидно, чужого окупаційного), але в ліричних відступах оспівав зброю в пісні дев'ятій:

Достойна зброє, в захваті тобі
Хвалу поети всіх епох співали.
Ридали вдови в голубій журбі,
Коли часи ворожої навали
Мужі в тяжкій, нерівній боротьбі
За рідну землю душі віддавали... (338)

На щастя, Григорієві не довелося воювати. Коли німці займали Білорусь і Київ, Григорій зник з оточення і за короткий час як уповноважений “Чернігівської Січі” зв'язався з національним, київським підпіллям.

Новий окупант не цікавився долею українського народу, а дививсь на нього як на здобуток війни і вивозив молодь на рабську працю до Німеччини. І в тих політично-непевних обставинах, у важкому економічному безвихідді народжувались такі національні герої, як Олена Теліга з її літературним органом “Літаври”, що освідомлювали нарід, будили до національного чину:

Нараз, як грім із темрявих небес,
Літаври б'ють на радість Україні;
Похідна група розгортає скрес.
Теліга, Ольжич, Рогач солов'їні
Пускають поклики на світ увесь —
І по безкрайї, по страшній руїні
Дзвенить оунівський, відважний клич
Надії, віри — мов луна сторіч! (348)

Большевики, залишаючи Україну, перетворили її в спалене поле. Їхні агенти проникли в німецькі поліційні інституції і руками цивілізованих варварів нищили українських патріотів. Той небувалий в історії людства терор прискіпував організування опору; українська молодь, нервована національним підпіллям, масово вливалась у партизанські відділи УПА і розгортала протинімецьку боротьбу в сприятливих місцевостях Полісся, Волині та Карпат. Про тих месників Славутич пише:

О, вояки Чернігівської Січі,
Північна ланко дужої УПА!
Паланки ваші, сотні воявничі,
Вітала цвітом не одна тропа.
Московській смерті дивлячись у вічі,
Дудніла ваша рейдова стопа... (363)

Підводячи підсумки власного пройденого шляху і подій на Україні, поет в останній пісні — "Прощання" — з глибоким ліризмом і ніжною любов'ю змалював сумну природу і рідну матір, що проводжала єдиного сина:

Ридало сонце, планала земля,
Коли, молитву проназавши Богу,
Востаннє глянув я на тло з гілля,
Де ти стояла, давши на дорогу
Рушник, на згадку вишитий... (368)

Яр Славутич у поемі "Моя доба" не лишив без уваги політичних, культурно-освітніх і військових діячів, які своєю наполегливою і жертвовною працею творили ґрунт національно-політичній мислі. Він увіковічнив їхні імена, щоб майбутні нащадки знали своїх героїв, славних синів і дочок України. Серед тих, що жертвували своїм життям у боротьбі з московським і німецьким колоніялізмом, поет тепло згадає Олену Телігу, Ольжича та Рогача — розстріляних німцями; Бандеру й Мельника — політичних діячів, та тих, що творили чин зброї — Шухевича, Позичанюна, Бульбу-Боровця, Шандрука і Дацьна. Хоч останні два не були вояками УПА, вони плекали вояцьку ідею, готували вояцькі кадри до загальноновизвольного чину України.

Поет згадав провідних діячів національної революції 1917-21 років, як і не обминув ворохобників-отаманів, що шкодили Україні — Махна й Марусю, але чогось пропустив — Оскілка, Божна, Григор'єва, Зеленого та інших. Може не надавалися до теми.

До книжки "Зібрані твори", крім оригінальної поетичної творчости автора, ввійшли його переклади з польських, білоруських, чеських та англійських поетів. Уся творчість Яра Славутича, зокрема рецензована книга, є великим вкладом у фонд української культури.

Каліфорнія, квітень 1980.

*Веселих Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року
всім нашим Клієнтам, Приятелям і Знайомим
щиро бажають*

**WEST END MEDICAL PHARMACY
&
MEDICUS PHARMACY**

Власники:

МІР. ФАРМ. ОМЕЛЯН ХАБУРСЬКИЙ

і

МІР. ОРЕСТ ДЖУЛИНСЬКИЙ

2199 Bloor St. W. — Toronto, Ont. — Tel.: 769-1717

284 Bathurst Street — Toronto, Ont. — Tel.: 368-4956

*З Різдром Христовим і Новим 1982 Роком найщиріші побажання
пересилають*

Дирекція і Працівники єдиної в Торонті української

COMMUNITY TRUST COMPANY LTD.

2299 Bloor St. West — Toronto, Canada M6S 4T2

Tel.: (416) 763-2275, 763-2276

Приймає вклади і ощадності, платить найвищі відсотки, уділяє особисті і мортгеджові позики, приймає і реєструє пенсійні пляни і на нові дома (RRSP and RHOSP). Полагоджує всі банкові операції — приймає домашні рахунки (телефони, електрика і т. п.).

ЗАВІДУЄ СПАДКАМИ І ДОВІРЕННЯМИ (ТРАСТ).

УПРАВИТЕЛЬ: БОГДАН МИНДЮК

*Веселих Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року
всім своїм Покупцям, Приятелям та всій Українській Громаді
Торонта і околиці*

бажають

ОЛЬГА І АНДРІЙ ЧОРНІ

власники

WEST ARKA

ЗНАЙДЕНО НЕВІДОМІ ЛИСТИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

У Вінніπεгу, при передачі архіву Читальні Просвіта до Військово-Історичного Музею й Архіву УВАН, в дні 22-го жовтня, знайдено, серед різного листування читачів, два листи історика Михайла Грушевського з 1919 року. Один — датований 26-го грудня, а другий — 31-го грудня того ж року. На жаль, в одному бракує початку. Листи були вислані з Женеви, де тимчасово перебував Грушевський після виїзду українського уряду з України.

В одному листі йдеться Грушевському про те, щоб змобілізувати видавничі ресурси українців Північної Америки і спільно з авторами емігрантами створити для останніх базу праці, а поселенцям в Канаді, ЗСА та інших країнах дати нові книги.

Фінансова ситуація нової української політичної еміграції була тоді дуже важка, коли відомий географ Степан Рудницький писав в листі і просив "про якубудь письменницьку працю" серед канадських періодиків (лист датований 12. 7. 1919). Знова Максим Гехтер, видатний журналіст, дещо згодом писав про себе так: "Нині загнаний нуждою в таке скрутне положення, що, як то в нас кажеться, ні в нут, ні в двері". Обидва цитовані листи з цього самого архіву.

Другий лист М. Грушевського має характер політичної інформації. Лист починається так: "Поси-

лаю Вам звідомлення з останніх відомостей, які походять головню з тих вістей з Берліну, де перед святами зібралось було багато поінформованих осіб — послів, міністрів і різних високих урядовців".

У дальшому говориться про "дві різні течії", які були витворились в Камінці в 1919 році в час постою Директорії та військових штабів. "Петлюра й різні близькі до нього люди — пише Грушевський, — рішались, щоб шукати помочі у поляків; друга, щоб об'єднатись з повстанцями та йти до згоди з большевиками". Цим разом ця течія прокинулась настільки сильно, що Петлюра не рішився довше зіставатись в Камінці", наголошує Грушевський.

В дальшому говориться про важку ситуацію Петлюри, Проскурівський погром, переговори з поляками відносно українсько-польської границі тощо. Лист цей надзвичайно цікавий, якщо йдеться про кінцеву ситуацію відкритих військових змагань за державність України.

В листі замітив М. Грушевський ще й таке: "Коли будете що з цього друкувати, то прошу не згадувати ні мого імени, ні місця, звідни йдуть відомості".

Ці листи написані на машинці, а різні поправки та помічення на маргінесі роблені пером.

М. Г. М.

КОЗАЦЬКІ УСМІШКИ

Анатолій Косматенко

ЧЕБРЕЦЬ

За народними переказами

І треба ж — не стонадцять же їй кіп! — біді приключитися непроханій.

Та ще й у степу, серед поля диного, при вбогій дорозі. Кінь воронкопитами не грає, нога через ногу ступа, голову понурив — лихо чує... Гей, не в бою, не в січі, де й чортам жарко, запригодилося смерть прийняти славному лицареві Війська Запорозьного — Оврамові Прудивусу!

Кріпко занеміг козак, аж ік вороній гриві сердегу клонить. Без товариства низового, братства кривного, ні за цапову душу доведеться упоноїти кості свої, Овраме!... Доведеться зложити голову он там, під старезним дубом, що, мов дід січовий, стоїть серед поля, думу думає... І як тільки дід сам-самотицею забрів у цю безлюдь, де лиш сайган скаче та вовки-сіроманці по тернищах очима світять?

— Пугу, пугу! Приймай, батьку, товариша з лугу!

Насилу-всилу встав Оврам із коника та й пустив його на попас. А сам звіробій рве. Пожував, пожував — не легшає. Знічев'я жмут чебрецю узяв — почав нюхати: ніби — ти ж дивися! — одлягає потроху. Заходився козак, стогнучи, багаття під дубом розкладати, таганок лад-

нати — треба ж козанові перед смертю кулеші козацької попоїсти, коновочку яну-другу перекинути, бо ж на тім світлі не дадуть...

— Ой-гей, та ж не дадуть!...

Лежить Оврам при вогні. Казанок закипає. Тумани густі сиві облягають. Місяць, сонце козацьке, серед неба лель-ледь мріє. І ні душі тобі рідної, ані товариша вірного. Тільки коник-побратим вуздечкою подзвонює, на Оврама поглядає.

— Гей, конику, конику, розраднику мій!...

Аж запугав пугач на могилі, завили сіроманці по байранах, чорне гайвороння зворохобилося, небо вкрило, закружеляло. Загула земля, задрижала, застугоніла... Гульн! — перед багаття Смерть. Стала, косою повихує:

— Доброї ночі, козаче! А я оце прочула, що ти тее... Так і зібралася. Хоч і клопоту, клопоту — ордою ж до мене пруться. Там шляхтих один недорізаний, за Віслою, вже так благов та кливав... Ет, думаю, гемонсьна душа, ти он скільки люду попоморив на цьому світі, попомучся ж і сам ще до того світу, а я піду до свого приятеля, до славного лицаря запорозьного Оврама Прудивуса та й запоможу йому в біді, аби не мучився довго.

— Спасибі, паніматко, — каже, сміючись, козак, — але щось ти дуже як би запоспішила. Щось я собі уже як би і передумав помирати. Оце понюхав чебрецю, та ніби й легшати стало. Та й до матінки ще не доїхав — повідати треба, десять літ не бачив.

— Ну, ну... Я й так довго по світу за тобою плентаюся. Не вводь мене в гріх. Рихтуйся.

— Кий там гріх! Чи ж я коли від тебе ховався, чи я коли тебе боявся? Чи не шукав тебе, як із Сагайданом Каффу плюндрував? Або із Іваном Сірком Перекопа добував? А Низи-Кермень? А з Лободою на Дунаї? А з Підковою, а... Отоді б і брала. Луг — мій батько, а Січ — мати, отам мені й помирати. Наспіє час-година — прийду, уклонюся: "Приймай, паніматко, бо вже козак нагулявся, яко півень наспівався". То ж тобі нема кого брати! Он скільки шляхти, яничарів. Татарви тільки самої...

— Ге, тобі жарти. Тоді чого не взяла! Тоді ти дуже лютий був, я й сама тебе боялася. А в яничариків та панків... Душечки ж — оттакусінькі. Ніякого тобі поживку.

— А таки, паніматко, поки кулеші не усмакую, не буде у нас із тобою ніякої турбації. Он, бачиш, казанок уже закипас, ще ось і тарані підкину.

— Та чую, чую. Смаковито ж, не іродової його матері, пахне у тебе кулеша. Опозду вже. Може, і мені яка ложка перепаде.

— А перепаде, Сідай-но, паніматко, та бери ложку, а я тим часом коновочку-другу оковитої...

— І сам? А я що, у Бога теля зїла? Сип і мені... Повніше, повні-

ше! Нехай же тобі на тому світі легенько буде. Правда, ти до раю не попадеш. Г-ех!... Не бісові й діти, запорожці, знають, що пити. Аж у голові заманітрилося. Всип і по другій... Г-ех!... А Бог же трійцю любить... Г-ех!...

Смерть перехиляє, а не бачить, як козак, що не вип'є, то й чебрець понюхає, що не вип'є, то й чербець понюхає...

— Ох, і лепська у тебе кулеша! Налий, Овраме Кириловичу, іще коновочку. Хай тобі триста літ на коні гасати і двісті рачки лазити! Тьху ти... Що я кану?! Г-ех! Ох і кулеша, ох і кулеша! Ум-у-у... Е, і денце вже видно, казанок уже порожній... Тож ізбирайся в дорогу. Хоч ти і пригостив ме, а діло ділом. А то якийсь чорт ще викане, що я із козаком фиглі-миглі розводила. Служба.

— Ні, каже Оврам, — так не годиться. Треба трошечки перепочити після ситої вечері, щоб сало зав'язалося. А поки там що та що, давай-но краще у карти зіграємо: виграєш — береш мене, я виграю — підеш, звідкіля й прийшла.

— Згода. Тільки, хоч ти і наметикований у карти на Січі, а мене не об'їдеш. Розкидай. Ага, мій хід. Раз пішла... Місяць світить угорі, козиріться козири!... Прийняв? Два пішла... Місяць світить угорі, козиріться козири!... Прийняв?... Ще...

Програв козак на перший раз.

А Смерть уже навзнов карти лаштує та, знай, своє — гугнявить, чанлує:

Місяць світить угорі,

Козиріться козири!

Місяць світить угорі,

Козиріться козири!...

Бачить коник, обіч стоя: сутуга прийшла господареві. Почав він ходити довкола багаття. То до Смерті загляне в карти, то до козана... Тільки-но Оврам за карту візьметься, а вороний ізтиха і заірже. Оврам іншу карту бере. Полегшало йому.

— Що ж ти, — наже до Смерті, — паніматко, махлюєш? Хіба король б'є туза?

— Хе-хе, і zobачив песький син... — заскрипіла Смерть. — Приймаю.

Виграв запорожець у Костомахи на другий раз, виграв і на третій.

Замислилась-зажурилась Смерть. "А все-таки, — наже, — хоч ти й виграв, а збирайся. Служба, будь вона тричі проклята! Ох, і набр-р-ридла ж вона мені!"

— Ні, — мовить запорожець, — це не по правді. Хай би в бою, на велелюдді прийняла мене, як личить козанові, а то — ні сіло ні впало — серед поля диного. Хлопці он рихтуються на Царгород, чайки попід воду пускають. Чи ж мені межі ними та не бути?! Отам мене й знайдеш. Не на воді, не на суходолі, так під водою.

— То ти в січі хочеш, оружно накласти головою? Ставай-но тоді зі мною до герцю. Виздобувай-но із піхов свою домаху.

Блиснув запорожець чорним оком своїм, вуса чорного заклав за вухо. Став до герцю смертного, понюхав ще раз, може, й на востаннє, чебер: "Благослови ж, Господи, і ти, мамо-Україно, супроти ворога стати!"

Блідість бліда чоло йому вкрила. Заіржав тут коник вороненький, задерши голову до місяця, заіржав на всі світи й пересвіти! Крикнув

пугач на могилі, завили сіроманці по байраках, гайвороння знялося попід небо і орли-сизокрильці на камені білому нлекотом заклеютали.

Як не розмахнеться Смерть козанові попід ноги косою — аж свистом несвітським засвистало! Як не підскачить козак угору — то коса так по саме кісся у землю й загналася. Поки видобувала Смерть носу із землі, Оврам з усієї сили на відліг кресонув тричі Костомаху по черепу. Але де! Тільки іскри сипляться, а шабля так і відскакує, пощербившись.

Що не замахнеться Смерть на голову козачу, а козак так тобі і присяде та уже келепом по тім'ї її чистить. Тільки ж не бере Костомаху ні келеп, ні спис козачий... Довго гримів смертний герць у козана із Смертю, довго танцював козак кривавий танок на току чорному, а врешті знемогла на силі Смерть, опустилася на траву, зажурилася:

— Тьху ти, чортова робота! Оклигав таки гаспидський син, рано ще тебе, бачу, брати. Не переважу. Що ж, поскачи ще по білому світу, стопчи ще одні сап'янці. Твій верх. Піду ж я. Клопоту, клопоту... Ох, і остогидла ж срамотна ця служба — все прибирай та прибирай... Налий, Овраміку, ще келишок. Усип. Г-ех!... А люди ж дурні: гризуться межі себе, наче житимуть вік-віків. Той гребе, той гарбає — не знає припору, той каменіці мурує — все йому мало. Той саєти, едваби та адамашни по скринях натоштує. А той із шніри лізе, брата рідного продає та все до якогось панства великого й лаком-

ства нещасного дереться. А той...
Оце — хе-хе! — риндар один бо-
гуславський... Зриндував усі цер-
кви, шинків понаставляв — драв із
грішного й безгрішного та все теля-
ри у капшук, у капшук. А нащо? Ні
дитини ж, ні родини. І сам, як же-
бра, ходив. Лічить уночі злоті, тря-
сється над ними, а того, собаче
стерво, й не відає, що я уже за пле-
чима стою. Лічи, лічи! Скінчив, —
а я його хап за нарк! І капшук із
рук випав... Поцупили чортяки до
пекла! Бридко. Все бридко... Бр-р-р!
Овраміку дороженький, налиий стар-
ій іще нелишон.

— А не забагато, паніматко, бу-
де?

— Усип, усип. Г-ех!... Та й міцна
ж... Все — і статки-маєтні, і среб-
ро-злото, і пиха, і уряди, і ученіє —
тлін і прах. Прах і тлін. І маруда.

— Брешеш, стара нарго. Статки
маєтні — то так, а ученіє...

— Ет, знаю його. Як була я —
ік! — ще дівкою... Це ж, пак, коли
було? До потопу чи після потопу?..
Так училася і в колегі — ік! — умах
і в академіях. Вивчала — ік! — вся-
кі там хіромантії, магії — ік! —
пії... Ік! Покинула все, на цю служ-
бу перейшла. Ік!... Треба ж рушати
— служба. Ік! Налий, Овраміку, ще
хоч оттак — ік! — ілечки. На до-
рогу. Ік! Нікому не казала, бо я ж
— Смерть, а тобі скажу: за твое
здоров'я, Овраміку!... Г-ех!... Ой,
п'яна я, п'яна-а-а...

Пішла Смерть, спотикаючись,
криється в тумані, гугнявить-курни-
кає щось собі під ніс. Та — в'ю-
жник! — на ліву руч носою, в'ю-жник!
— на праву руч. Коса зблиснує під
місяцем, траву тне.

Аж раптом з-за туману:

Ой, гоп-гопака,
Полюбила козана!
Ой, гоп-гопака,
Полюбила козана!...

А козак, славний лицар запорозь-
кий Оврам Прудивус, стоїть собі
під дубом, узявшись у боки, ре-
гоче:

— Десь, — каже, — гараздень-
ко стара укотентувалася, що й на
пісню зайшлося.

Сів Оврам борзенько на коня та
й поїхав степом у свою потребу.

Як випаде вам коли на землях
козачих біля річки Самари пробу-
вати, то йдіть по правий берег. Ідіть
та й ідіть, аж туди, де в Самару
Вовча впадає. А Вовчу пройдете —
побачите: входить у неї річка слав-
на Мокрі Яли. Ви й по ній простуй-
те, аж пони не зуздрите гору слав-
ну — Круту Гору.

Оце тільки недавно трава на ній
почала рости, а то стояла Крута
Гора гола-голісінька. То там колись
п'яна Смерть зупинялася, гарцюва-
ла і так її носою поголила.

Чебрець шукала.

ІЗ ХРОНІКИ УВК

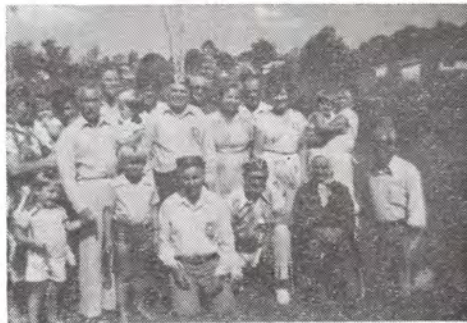
Управа Паланки УВК ч. I Східна Канада
ім. гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного
Торонто, Онт.

в день

Свята Покрови Пресвятої Богородиці-Опікунки України
та Покровительки Українського Війська.
Спільне фото членів Управи й Гостей:

Зліва-направо, **сидять**: Отаман Куреня УВК ч. II — знач. УВК Осип Івах-Байда; хор. УВК, секр. о. дякон Ігор Хабурський. **Стоять**: Отаман Куреня ч. 4 — адм. підхор. Степан Чорній-Нечай; хор. М. Даниляк; Отаман Куреня ч. 27 — чотовий Б. Пенельний; Наназний Отаман УВК — ген. знач. Петро Петренко; учасник святкувань о. д-р Юрій Федорів; член Козацької Великої Ради ген. бунч. УВК інж. Петро Коршун-Федоренно; побр. нозак Франко Григорчун та ланк. УВК — Степан Борівець.

Різдвяно-Новорічне (1981 р.) прийняття
32-го Куреня ім. Кош. І. Сірка в Брізбені,
Австралія.

ЖЕРТВОДАВЦІ-ДОБРОДІЇ "УК"

Щира подяка належиться ВШ. Добродіям-Жертводавцям за їхню фінансову підтримку в видаванні нашого журналу.

Саме, завдяки жертвенності наших прятелів, журнал "Українське Козацтво" міг появлятися без дефіциту й то в часах, коли кошти друку, паперу й поштові оплати постійно зростали.

Чималою допомогою для журналу були теж і своєчасно надсила-ні передплати, точність розрахунків наших ВШ. Кольпортерів, а то й малі фінансові дари, що час від часу теж надпливали.

Нижче подаємо, в амер. долярах, списки пожертв на Пресовий Фонд "УК", як вияв заінтересованости в існуванні нашого журналу й довір'я до його адміністрації, бо ці дари напливали в тім часі, коли журнал наш перестав був виходити.

Від 1-го липня 1980 р. до 31-го грудня 1981 р.

на конто пресфонду нашого журналу вплинули наступні пожертви:

1. КОРОЛІВСЬКІ ДАРИ: Н. Н. — 728.43; Марія Клепачівська — 70.00 — (загальна сума її дарів: 734.00); Яків Різник — 22.54 (заг. сума: 594.84).

2. КНЯЖІ ДАРИ доповнили: Тетяна Цимбал — 62.00 — (заг. сума: 152.77); Михайло Дорошенко — 10.00 — (заг. сума: 222.00); Михайло Пирський — 25.00 — (заг. сума: 200.00); Зінаїда Лазуренко — 20.00 — (заг. сума: 156.50); д-р Петро Фещенко-Чопівський — 7.00 — (заг. сума: 127.00) та Степан Душенко — 4.50 — (заг. сума: 119.80).

3. З ПОМИНКІВ-ТРИЗНИ в пам'ять покійного Микити Котульського — надіслав І. К. Шлапак: 35.00.

Разом, у цім списку (1, 2, 3): 984.47 дол.

4. ЯК ВІЯВ ПРИЗНАННЯ ЗА ПРАЦЮ РЕДАКЦІЇ свої пожертви прислали: М. Юзефович — 10.00; Ю. Гавалешка — 5.00; Л. Карпій — 20.00; В. Мошинський — 5.00; В. Тначук — 5.00; Ів. Козяк — 5.00; В. Качуровський — 10.00; д-р В. Лозинський — 10.00; ген. П. Самутин — 13.00; М. Суржко — 20.00; інж. Яр. Чернявський — 16.00; о. М. Глинський — 5.00; П. Ярмач — 5.00; інж. Г. Бабіїв — 10.00; Т. Бабюк — 10.00; Гр. Хомичевський — 2.00; М. Печенюк — 5.00; М. Ковша — 20.00; Н. Анголенко — 10.00; Я. Горільченко — 10.00; Ю. і Г. Липко — 10.00; І. Коротенко — 7.25; М. Мироський — 10.00; О. Кавуненко — 2.07; Курінь УВК ч. 32 (Отаман д-р Т. Ермієнко, писар Ю. Одлига) — 57.01; д-р А. Олесюк — 31.00; С. Сивак — 77.00; Ю. Тамарський — 5.00; М. Котульська — 10.00; М. Різник — 5.00; М. Жунівський — 5.00; В. Бугай — 10.00; Н. Білоус — 10.00; Олександр де Шудрий — 20.00.

Разом, у цім списку: 465.33 дол.

5. ІНШІ ДАРИ: Д. Лепін — 5.00; Яр. Крамарчук — 1.68; В. Тимчук — 1.68; В. Рудницький — 1.68; К. Медвідь — 1.68; М. Менцінський — 1.25; В. Гоголь — 1.25; В. Феделеш — 1.25; І. Шорш — 1.25; М. Жуковський — 1.85; д-р В. Коваль — 7.10; Ю. Липко — 8.15; В. Михалусь — 5.00; Р. Лунашевський — 5.00; В. Вознюк — 2.00; Д. Тивін —

5.10; Ф. Поповиченко — 1.60; Ю. Феняк — 2.00; С. Костик — 5.00; М. Димітро — 1.50; С. Березницький — 5.00; І. Коляска — 6.00; А. Кобаса — 2.00.

Разом, у цім списку: 74.02 дол.

**ВСІХ ДАРІВ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЗА ЦЕЙ ПЕРІОД БУЛО 1.523.82 ДОЛ.
ВСІМ ВЕЛЬМИШАНОВНИМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ЩИРЕ КОЗАЦЬКЕ
СПАСИБІ,**

і то не тільки за їхні дари, але головнo й за їхнє довір'я до наших сподівань, що таки пощастить нам знайти нову молодшу зміну до Редакції й Адміністрації, щоб відновити й продовжувати видавання нашого козацького журналу.

З глибокою пошаною складаємо гарячу подяку всім **ВШ. ПРИХИЛЬНИКАМ** нашого журналу за їхню підтримку та довір'я до нас, і за їхні вислови признання за наші посильні старання для відновлення появи нашого журналу. Не зважаючи на довшу перерву в його появі, велике число передплатників ще й посилали весь час, з власної ініціативи, передплати на майбутні роки.

Тому, крім заощаджених коштів, що лишались після нашої попередньої господарки, ми зібрали за цей час більший видавничий фонд, який передаємо нашим Вельмишановним Переємцям зі щирим побажанням великих успіхів у відновленому видаванні "Українського Козацтва".

Честь і слава всім нашим прихильникам, так зорганізованим в Українським Вільнім Козацтві, як теж і з-поза його лав, які, знаючи, що "всі ми браття Козацького Роду", щиро допомагали успішно видавати наш журнал на протязі минулих довгих років!

Дай, Боже, ВАМ УСІМ ЗДОРОВ'Я Й БАГАТО ЩАСТЯ!

За колишню Редакційну Колегію й Адміністрацію "УК":

Антін Кущинський

Головний редактор і адміністратор
в 1968-1980 рр.

*Всім своїм Відборцям та Українській Громаді
Веселих Свят Різдва Христового і Щасливого Нового Року*

б а ж а є

єдина самостійна українська фірма

ПОСТАЧАННЯ ОПАЛОВОЇ ОЛИВИ

ALBERTA FUEL LTD.

278 BATHURST ST. — TORONTO, ONT. — TEL. 362-3224

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО” — це орган організації, яка, маючи свою козацьку ідеологію та пленаючи по-своєму українські національно-державницькі ідеали, ставиться рівночасно доброзичливо до всіх, без винятку, тих наших культурно-громадських, політичних та релігійно-церковних середовищ, які стоять на українських самостійницьких позиціях.

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО” — це ваш журнал! Він пропагує славі українські військові, а особливо козацькі, традиції. Плекає великі чесноти українського воїна та ідеали козацького лицарства зокрема.

Усіх, хто оцінює наш журнал, просимо надсилати на його адресу свої щедрі датки.

Членів УВК та ентузіястів нашого журналу закликаємо **приєднувати нових передплатників** та організувати на місцях **збірнові кампанії** на його пресовий фонд.

Це забезпечить йому не тільки існування, але й відповідно високий його рівень.

“Лицарські повинності гірше ярма, ти скинуть їх хочеш тепер, та дарма! У кров переходить лицарство!”

(Л. Українка)

Всіх післяплатників просимо негайно вплатити заборгованість і внести передплату за рік біжучий. Солідним і точним вплачуванням передплати помагаєте у виданні Вашого журналу, пам'ятайте, що боргами — Ви його руйнуєте! Приєднайте хоч одного передплатника!

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО” — це Ваш журнал, видається виключно Вашими матеріальними засобами, жертвенною співпрацею його співробітників, заступників і кольпортерів. Не забувайте про свій обов'язок: вплатіть передплату, приєднайте нових читачів і передплатників та всюди поширюйте його серед української громади.